BOABE DE GRÂU

ANUL I — N-rul 8 REVISTA DE CULTURĂ OCTOMBRIE 1930

www.dacoromanica.ro

CUPRINSUL

LIGA CULTURALĂ *de N. IORGA*
DATE ISTORICE DIN VIAŢA LIGII *de BARBU THEODORESCU*
GRĂDINA BOTANICĂ DIN CLUJ *de AL. BORZA*
„CARTEA ROMÂNEASCĂ" *de I. SIMIONESCU*
IN PARESEMI *de I. AGÂRBICEANU*
cu un desen de *A. Jiquidi*

CRONICA. *Cărţi, conferinţe, congrese, expoziţii :* Universitatea din Cluj ; Almanahul Graficii române 1930 ; Runcu ; A. D. Xenopol ; Şimlăul Silvaniei ; Bizantinologii la Atena ; Înţelegeri între popoare ; Artă românească din Banat ; Costis Palamas ; „Boabe de grâu". *Teatru, muzică, cinematograf, radio :* Teatrul de păpuşi. *Turism, sport, educaţie fizică :* Cristianul mare ; Drumeţie ; Balcanul în Stadion ; Marea Neagră.

EDUCAŢIA POPORULUI LA ALTE NEAMURI (Adaus): *Viaţa şi cultura populară a Saşilor din Ardeal de* Richard Csaki.

Redactor : *EMANOIL BUCUŢA*

Un număr 20 lei
Abonamentul pe an 200 lei

LIBRARIA DE STAT
DIRECŢIA EDUCAŢIEI POPORULUI
BUCUREŞTI I, Str. Wilson No. 1 (Palatul Fundaţiei Carol I)

www.dacoromanica.ro

Liga culturală

N'am fost martor la începuturile Ligii Culturale. A fost o operă de entuziasm tineresc îndeplinită la Bucureşti, pe o vreme când entuziasmul îmbrăca forme de organizaţie şi începea acţiuni cu viitor.

Câţiva dintre călduroşii studenţi de atunci trăesc şi astăzi, cu totul despărţiţi prin ocupaţiile şi tendinţile lor de înfăptuirea de acum vreo patru decenii.

A fost însă în mijlocul lor, pentru a li da o direcţie şi pentru a-i susţinea prin autoritatea lui de om matur, purtând un nume frumos şi având o situaţie în societate, un om astăzi de mult uitat, şi la care gândindu-mă acum, îmi vine în minte datoria de a face ca în marele palat al Ligii să fie un loc însemnat cu numele lui. Poate că şi mai mult decât atâta ar fi de făcut pentru acest suflet curat care s'a dat întreg faptei pe care a iniţiat-o.

Undeva, în jud. Argeş, întâmplarea a făcut să văd o foarte frumoasă şi veche curte boerească aproape intactă, dar pustie, afară de vreo două odăi în care se instalaseră nişte jandarmi.

Imprejur grădina era cu totul sălbătăcită, pomii roditori întorcându-se la starea primitivă.

In fund se vedea un turnuleţ de biserică, dar de mulţi ani de zile nicio cântare de preot nu se ridicase între simpaticele ziduri ale vechii clădiri. Dobitoace îşi lăsaseră murdăriile acumulate în mijlocul prafului şi al dărămăturilor tencuielii. Pe o lespede de mormânt profanată, inscripţia pomenia numele lui Teodor Brătianu : omul de bine îşi aflase odihna în ctitoria înaintaşilor şi putea fi sigur că nimenea nu se va gândi la dânsul. Aşa va fi fiind şi acum şi nu trebue să fie aşa.

„Liga Culturală" e numai prescurtarea numelui deplin : „Liga pentru unitatea culturală a Românilor". Această unitate sufletească, cel mai preţios element de putere al naţiei, era ameninţată prin măsurile de stupidă şi inutilă prigonire ale guvernelor maghiare, care pregătiau astfel descompunerea Statului milenar. România politicianilor nu putea face altceva decât doar să decoreze pe procurorul care trimisese la temniţă atâţia Români, vinovaţi că au afirmat dreptul lor la o viaţă naţională, Jeszenszky. Chiar fără astfel de neînchipuite greşeli sau scăpări din vedere ale unei crase ignoranţe, ce putea face, cu veşnica frică de Rusia, aliata, prin voinţa Germaniei, a monarhiei dualiste? Dar pe atunci ce nu putea face Statul, îndrăzni să facă Societatea. Şi astfel dela un capăt al ţării la celalt s'a pornit o formidabilă mişcare de protestare, câştigând „şi oameni cu răspundere" şi

Carte de membru dela începuturile Ligii (mărime naturală)

www.dacoromanica.ro

chiar suflete aşa de pozitive şi de reci ca al lui Gheorghe Panu. Firește că luaseră foc mai întâiu aceia a căror viaţă fusese o continuă revărsare de romantism politic, între alţii un V. A. Urechiă, ale cărui insuficienţe literare şi defecte de cultură generală ne-au făcut pe toţi să nu vedem o nesfârşită dorinţă de a fi de folos în toate domeniile şi un mare talent de a câştiga printr'o gentilă vanitate simpatică atâta iubire pentru Români in vasta lume pe care o străbătea neastâmpărul său, continuat până şi în ani de adâncă bătrâneţe.

Palatul Ligii Culturale

Liga Culturală, pe care, împotriva legilor obişnuite ale vieţii, tinerii o lăsase moştenire bătrânilor, avea acuma drumul ei neted tras. El era drept la mijloc între un idealism fără frâu, care credea puţintel ceeace nu dă voe să se creadă înţelepciunea vechiului legislator bizantin, că „nu în mulţimea cuvintelor, ci în adevăratul şi dreptul efect al lucrurilor trebue aşezată puterea imperiului" *neque enim in verborum multitudine, sed in vero et iusto rerum effecto robur imperii collocatur*, şi între opera eminamente practică a adunării de fonduri pentru a plăti amenzile Românilor condamnaţi cu duiumul de nătângia oligarhiei maghiare.

Bani se trimeteau, aşa de pe ascuns încât ştia toată lumea.

Sau fruntaşi ardeleni veniau pentru aceasta la Bucureşti in taină şi toată lumea stia că au venit.

Se făceau şi abuzuri, dar desigur era indeplinirea unei imperioase datorii de frate. Un lucru vreau să afirm şi aici, mai mult pentru aceia cari în Ungaria naţională de astăzi încă îşi mai închipuie că se conspira la Ligă. Aceasta nu s'a făcut niciodată. Conspiraţia cere multă tenacitate, o mare viclenie, şi, la momentul hotărîtor, un curaj nebun.

Aşa ceva nu se găsia în Comitetele Ligii, compusă din oameni cu aşa de frumoase sentimente faţă de naţia lor, şi apoi noi n'avem talent pentru conspiraţie : poate să fie o acţiune folositoare, dar nu e frumoasă şi n'are nobleţă.

Noi simţul frumuseţei şi al nobleţii îl avem.

Au venit şi zile grele pentru Ligă a cării acţiune se desfăşura într'o societate, unde disciplina morală nu era totdeauna ce trebuie să fie. Anume fonduri au rămas în mânile care trebuiau să le trimită la destinaţie, şi aceasta compromite o instituţie, apoi prezidenţia Ligei ajunsese un mijloc de a se pune cineva în evidenţă fără a putea da o direcţie şi a cheltui muncă. In furioasa luptă dintre partide, Liga, cu mijloacele ei de a ridica massele, putea fi un aport preţios, şi el n'a fost neglijat.

Preşedinte era, prin anii cari se apropiau de 1900, un bărbat politic de un talent retoric recunoscut, de o caldă simţire pentru naţie, de mult curaj în vicisitudinile politice, de o francheţă care nu cruţa mijloacele şi de o reală şi complectă desinteresare în viaţa publică. Avea un nume pe care l-a purtat unul din boierii lui Mihai Viteazul şi, neavând fiu, visa ca ginerele său să fie prefect în Alba Iulia. Petre Grădişteanu rămăsese însă omul generaţiei sale, şi pentru o nouă generaţie

www.dacoromanica.ro

Sala de ședințe din Palatul Ligii Fotopress

Din procesul Memorandului

www.dacoromanica.ro

Manifestaţia studenţilor pentru Românii din Transilvania in Bucureşti la 14 Iunie 1892

Serbarea a 400 de ani dela moartea lui Ştefan cel Mare, la Suceava, la 2 Iulie 1904

www.dacoromanica.ro

cultura avea fără îndoială un alt sens.

S'a dat atunci o luptă pe care el şi amicii săi, cari erau mulţi, au pierdut-o. La un congres, în Galaţi, înfrângerea bătrânilor a fost complectă.

Fără a se desinteresa, de loc, de soarta Românilor subjugaţi şi anume, data aceasta, nu numai în Ardealul brutalizat, dar în Bucovina, convenabil exploatată de Austrieci, şi în Basarabia, amuţită de Muscali, învingătorii sprijiniţi pe o întreagă opinie publică, înţelegeau două lucruri: întâiu, că ajutorul de dat acestor fraţi fără noroc nu poate sta numai în bani, ci în carte, în suflet, în cuvânt. N'ajungea o vizită din când în când, care atrăgea Ardelenilor o şi mai mare prigonire din partea stăpânilor, ci contactul de fiecare moment dela om la om.

N'ajungeau scrisorile de îmbărbătare şi articolele fulminante de la Bucureşti, trimese în plic dincolo, ci trebuia cartea, şi cugetare liberă pusă în mâna oricărui cititor român de peste graniţă şi mai ales a tineretului, crescut în credinţa că are un drept pe pământul său şi poate găsi mijloacele de a-l apăra.

Punerea pietrei de temelie la Palatul Ligii la 8 Noembrie 1926

Ce lucruri frumoase nu s'au făcut în această direcţie, cu această convingere îndrăzneaţă! Mă văd străbătând tânăr, Ardealul lui Andrei Bârseanu şi al lui Augustin Bunea, dar şi al lui Moldovănuţ ucenicul lui Cipariu, vorbind uneori, tăcând mai ades pentru a fi şi mai înţeles rostul prezenţei mele acolo. Mă văd „ţipat cu şupa" la miezul nopţii de la Orşova la Gura Văii cu căruţa jandarmului, pentruca îndată să mă întorc cu biletul ofiţerului de graniţă. Mă văd căutat în casa preotului din Drăguşul Făgăraşului de jandarmi cu puştile în bandulieră şi expediat la suprefectură, pentrucă paşaportutl meu nu era în ungureşte şi pentru că notele mele de drum mă arătau spion. Cum, iarăşi, mă văd, în Bucovina cercetând pe tăcutele sat de sat, aducând mii de oameni la expoziţia istorică din Iaşi şi, peste câteva luni de zile, oprit la Ţicani, cu ordin înscris şi ameninţarea de a face temniţă de trei luni, ca „străin supărător", *als lästiger Fremde für beständig abgeschafft* — adaug că presa românească de partid a bătut din palme aplaudând măsura poliţiei de stat austriece. Mă văd în sfârşit bătând cărările Basarabiei cu Nicu Flondor, pe al cărui frate Iancu il împăcasem un moment cu acrul şi injuriosul, dar inteligentul şi activul lui adversar, Aurel Onciul, discutând cu altă speţă de jandarmi, ai Ţarului, caracterul inofensiv al apelor de toaletă din geamantanul d-lui Flondor, aşteptând o zi intreagă la Bălţi să mi se dea drumul, deşi n'aveam decât vina de a purta o hartă a Basarabiei, condus apoi la zemstva din Bender de d-l Mimi, pe atunci slujbaş rus, îngrijat să nu văd nimic din cetatea locală ori ostenind la Căuşani pe voluminosul poliţist rus care alerga să mă prindă.

In acest timp „Sămănătorul" ajungea pânea de toate zilele a generaţiei unui Octavian Goga, unui Tăzlăuanu, unui Meteş şi unui Lupaş. „Neamul Românesc", oprit oficial de nu ştiu câte ori, trecea graniţa ungurească supt titluri ca: „Primăvara", „Vara", „Toamna", „Iarna", „Istoria Românilor" o expediau satisfăcuţi postaşii maghiari, supt dulcele titlu de „Cultura cartofilor, după cele mai nouă metode, traducere din limba maghiară", dacă nu găsiam cale să întrebuinţă legalul mijloc de a o expedia prin Bucovina, unde eram oprit, dar cărţile mele, oprite în Ungaria, erau îngăduite.

Aşa s'a făcut încetul pe încetul opera de confundare a sufletelor pe care interesele materiale exasperate de o tristă viaţă politică, au distrus-o după îndeplinirea miraculoasă a celui mai nebun vis pe care l-a avut neamul nostru.

Dar Liga Culturală a noastră nu putea deslipi grija sufletească a altor Români, milioane care se găsiau şi, vai, se găsesc încă, într'o robie şi mai cumplită decât a Ardelenilor, Bucovinenilor şi Basarabenilor, cărora le-am împărţit noi cea dintâiu carte de citire cu litere cirilice şi li-am clădit noi cel d'intâiu adăpost pentru studenţi pe dealul Tătăraşilor, la Iaşi.

www.dacoromanica.ro

E vorba de poporul român din Vechiul Regat, sus aproape înstrăinat prin imitarea de suprafaţă a culturii parisiene, jos în ignoranţa cea mai crasă a birnicilor fără pământ şi tără drept.

Am socotit noi, în prostia noastră, că şi de dânşii fără autorizaţia „Onor. Ministeriu al Instrucţiei Publice" trebue să ni fie milă.

In această operă am întâlnit noi mari greutăţi. Trecutul era încă viu. Unii oameni credeau că se plătesc de prezidenţie printr un discurs odată pe an, la Congres ; alt preşedinte, un om putred de bogat care n'a lăsat un ban pentru cultură, ne-a denunţat la poliţie că avem de gând să ni însuşim produsul loteriei destinate să ni dea, în palatul nostru din Bucureşti, cel mai sigur izvor de venituri ; un al treilea, — ce spirit fin, ce cultură vastă, ce nobil talent al cuvântului — era să ajungă pe vremea războiului naţional... dar aici tăcerea este pioasă. Şi unui secretar general care ni smulsese conducerea din mână i-a abătut să scoată Liga Culturală în luptă cu „Evreii pământeni şi subpământeni", pe cari, de altfel, de a doua zi, înaintând memorii diplomatice către adversarii noştri naţionali, i-a uitat cu totul.

Războiul mondial a inceput, Liga Culturală avea un rol. Cei cari muncisem până atunci ne-am sacrificat pentru dânsul. Ascultând de călduroasele objurgaţii ale prietenului mieu mai mare, Delavrancea, am consimţit să fiu modestul secretar al simbolicului preşedinte Vasile Lucaci şi al auxiliarilor săi, intre cari era un Nicu Filipescu. Şi domnul Goga, pribeag în Bucureşti, era pe acolo.

Planuri mari răsăriau, de şi alături politicianismul îşi crease, într'o organizaţie rivală, putinţa de a răpi Ligii misiunea care i se cuvenia.

Dar catastrofa din Noembrie 1916 a tăiat scurt orice acţiune. In tranşee se făcea mai bine ceea ce cuvântul şi scrisul nu puteau indeplini.

După sfânta noastră unire, Liga s'a trezit la un alt rol, data aceasta cu singurii oameni cari admiteau noua bază sincer şi smerit culturală. Intr'o societate care ne socotia morţi, cum moarte erau acum virtuţile din zilele mai bune, am perseverat, sfidând indiferenţa publicului şi despreţuind subvenţiile oficiale.

Pentru marea operă pe care o avem în gând, indreptarea poporului românesc unit pe calea preocupaţiilor spirituale şi imperativelor morale, intinzând mâna celorlalte culturi naţionale din România, ni trebuiau bani cari să nu fie cerşiţi de la Ministerele trecătoare.

Pentru aceasta am inceput cu *una sută cincizeci de mii lei* palatul pe care, mai cu o nesocotită loterie, mai cu împrumuturi neplătite, mai cu contracte de închiriere care ne imobilizează, rareori cu un ban căzut din tezaurul public, l-am isprăvit mai ales prin râvna d-lui G. D. Scraba şi a răposatului Const. Cihodariu, prin talentul arhitectului Traianescu, până la al şaptelea rând, aproape suta de odăi.

Când această avere ni se va libera de sarcini, atunci vom arăta ce poate cultura liberă, neoficială, in viaţa unui popor.

N. IORGA

Liga la Mânăstirea Dealului

www.dacoromanica.ro

Date istorice din viaţa Ligii Culturale

culese de *Barbu Theodorescu*

Liga Culturală este născută din entusiasmul tineretului universitar bucureştean. Cu mult înainte de 1890 se protesta contra măsurilor luate de Unguri, cum ar fi cazul lui Grădişteanu în 1881, la desvelirea statuii lui Ştefan cel Mare, în cuvântarea sa, sau prin ziare, dar, acestea sunt fapte izolate. Prin 1888 vin din Transilvania, tinerii la studiile universitare din Bucureşti, şi printre ei : Lupuiescu, Simion Mândrescu şi I. Buzan.

Din contactul cu studenţii ardeleni se hotărăşte, în 1890, să se protesteze contra tiraniei de dincolo, şi, astfel, în *16 Octombrie 1890*, se ţine întâia adunare a tineretului universitar : „Mai mulţi studenţi universitari invită pe colegii lor a se întruni in sala Universităţii Marţi seara ora 7 jum. (16 Octombrie 1890) spre a iua atitudine hotărâtă faţă de adunarea naţională Transilvană".

La început gândurile nu mergeau mai departe. Studenţii se mulţumeau numai cu câteva întruniri. Adunarea are succes, studenţii răspund la chemare, şi la a doua adunare, din 24 Octombrie 1890, la care ia parte „un număr considerabil de studenţi" sub preşedinţia lui *Simion Mehedinţi*, doctorandul *Mendonidi cere instituirea unui comitet care să agite în permanenţă chestiunea Românilor de dincolo prin presă şi prin întruniri publice*. Se mai hotărăşte scrierea unui „*Memorandum*" ce se citeşte în a treia intrunire din *26 Noembrie 1890*. Până acum aveam de vorbit numai de studenţi, la aceastâ adunare iau parte mulţi particulari, printre cari şi deputaţi ca : C. C. Dobrescu şi Cristu Negoescu, profesorii : Mândreanu şi Ionaşcu, comerciantul Mihalcea, dintre studenţi vorbesc Mehedinţi, Negulescu, Vicol. Se hotărăşte crearea societăţii şi formarea statutelor care se citesc de I. Rădulescu (Pogoneanu) in şedinţa din *15 Decembrie 1890*. Ziarele timpului laudă priceperea studentuiui Mehedinţi, care, ca preşedinte al studenţilor, a ştiut să prezideze în mod desăvârşit adunările. In şedinţa din 17 Decembrie se aleg membrii comitetului în studenţii : N. Vicol, S. Mehedinţi, P. Negulescu, Al. Teodor, G. Murnu, I. Lupulescu, G. Cernescu, P. Fior, M. Dragomirescu, P. Patriciu şi Al. Tălăşescu şi nestudenţii : Ionel Grădişteanu deputat, N. Barbu profesor, Cr. Negoescu deputat, N. Ionescu profesor şi deputat, Marinescu-Bragadiru mare proprietar, Gr. Brătianu avocat şi V. Maniu avocat, Mihalcea mare comerciant şi Al. Orăscu senator şi Rectorul Universităţei, iar peste câteva zile se alege preşedinte : Al. Orăscu, secretar Lupulescu şi casier Gr. Brătianu. Dintre aceştia trebue reţinut un nume : *Grigore Brătianu*.

In seara zilei de *2 Ianuarie 1891* se adunară tinerii studenţi şi oameni in vârstă la locuinţa acestuia din *Hotel du Boulevard*, camera 63 etajul III. Aici se plămădeşte Liga, care fără entusiasmul studenţilor şi fără marea putere de muncă şi pricepere a lui Gr. Brătianu, n'ar fi putut trăi. Născut la 1849, îşi face studiile liceeale la Viena, apoi urmează dreptul la Berlin şi Paris. Venit în ţară e magistrat, apoi deputat, când in 1891 intră in Ligă, o organizează, fiind timp de trei ani sufletul ei şi moare in 26 Februarie 1893 ca preşedinte şi casier al Ligei Culturale. „Suflet bun, nobil, cum rar se poate întâlni oriunde, şi numai învăţătorii şi studenţii din Ardeal pot mărturisi câte ajutoare nu primeau ei în cea mai desăvârşită taină din mâna largă, prea largă a lui Grigore Brătianu. Biblioteca sa, vândută de fraţii săi la anticari, e răscumpărată de Cazzavillan şi donată, prin Ion Bianu, Ligii Culturale. El avea de gând să-şi lase toată averea Ligii, creiând un fond naţional, dar moare fără testament şi fraţii săi nici nu vor s'audă de un astfei de fapt.

După adunarea din 2 Ianuarie 1891, după cum se hotărâse mai înainte, Liga îşi inaugurează inceputul la *24 Ianuarie 1891*, in sala Universităţei, dată ce rămâne ca întâia zi de viaţă a Ligii pentru unitatea culturală a tuturor Românilor.

Grigore Brătianu citeşte manifestul Ligii, Negulescu vorbeşte despre vitalitatea poporului românesc, Cernescu arată insemnătatea zilei de 24 Ianuarie, iar Simion Mehedinţi conferenţiază despre „Rolul civilizator al României in Orient". Acum, iată şi :

Manifestul Ligii pentru Unitatea Culturală a Românilor

„Liga pentru Unitatea de cultură a Românilor, numără astăzi conform statutelor, prima zi de existenţă. Lucrările preparatoare pentru chemarea ei la viaţă şi pentru regulata ei funcţionare au întâmpinat un sprijin puternic şi încuralare din partea tuturor Românilor, chiar din cele mai c părtate unghiuri ale ţărilor locuite de ei.

In Românul liber s'a manifestat sentimentul datoriei către fraţii săi de acelaş sânge, în cel împilat s'a născut speranţa uşurării, în toţi a crescut conştiinţa vitalităţei poporului nostru şi a solidarităţii naţionale.

Acest avânt patriotic a cuprins toate spiritele şi un număr însemnat de oraşe din ţară, precum : T.-Severin, Piteşti, Craiova, Târgovişte, Slatina, Ploeşti, Giurgiu, Brăila, Galaţi, Focşani, Bârlad, Buzău, Alexandria, T.-Măgurele s'au grăbit a înfiinţa secţiuni ale Ligii şi actualmente caută a se pune în legătură cu secţiunea centrală din Bucureşti.

Bunăvoinţa cu care este întâmpinată Liga pretutindenea, dovedeşte, că ea răspunde unei cerinţe imperioase naţionale. Intr'adevăr, când naţiunea română din afară de regat îşi sleeşte ultimele forţe în luptă contra străinului, care după ce i-a răpit orice parte a vieţei publice, caută să-i iea prin violenţă, şi în dispreţul legilor fundamentale, mijloacele de cultură naţională, atăcându-i şcoala, limba şi credinţa strămoşilor şi smulgând cu o cruzime barbară copilaşii de trei ani dela sânul mamei române spre a-i desnaţionaliza şi a-i învăţa să-şi urască neamul, graiul, religiunea şi chiar familia, când, cei ce reclamă aplicarea şi respectarea legilor sunt aruncaţi în temniţă, când un strigăt de desperare iese din gura mai multor milioane de fraţi ai noştri, când un şovinism tiranic tinde a mortifica o mare parte din corpul poporului nostru, orice nepăsare ar fi o sinucidere naţională.

Pentru aceea Liga îşi propune a deschide şi întreţine necontenit lupta pentru apărarea naţionalităţii noastre, până la încetarea acestor persecuţiuni străine secolului nostru şi moravurilor europene. Ea voieşte ca fraţii noştri de pretutindeni să aibă deplina libertate în materie de învăţământ, voeşte ca limba noastră să fie respectată şi biserica română inviolabilă. Pentru conservarea acestor bunuri strămoşeşti, singurele

www.dacoromanica.ro

PREŞEDIN

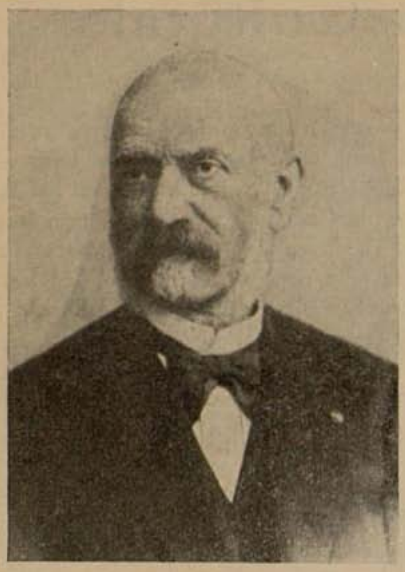

Al. Orăşanu

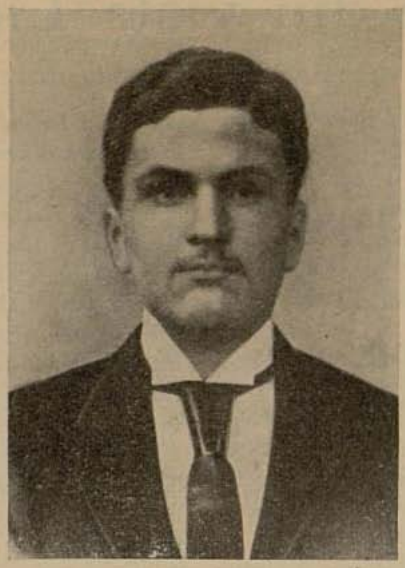

Gr. Brătianu

V. A. Urechia

rămase încă naţiunei române din afară de regat, inaugurăm astăzi cu deplină speranţă de reuşită, o luptă sacră şi solemnă, la participarea căreia, chemăm pe toţi Românii, conjurându-i a da Ligii ajutorul lor moral şi a aduce sacrificiu obolul lor pe altarul celei mai inalte şi mai sfinte cauze naţionale".

Scopul societăţei este, după cum se vede din statute, „de a cultiva conştiinţa solidarităţei in întreg neamul românesc şi a întreţine o mişcare care să legitimeze misiunea culturală a Românilor în Orient", întrebuinţând următoarele mijloace:

1. Infiinţarea de săli de lectură şi biblioteci.
2. Tipărirea de cărţi în ediţiuni populare.
3. Sprijinirea publicaţiunilor care ar lucra în scopul Ligii.
4. Conferinţe şi întruniri publice.
5. Sărbătorirea datelor mari din viaţa trecută a naţionalităţii române.
6. Organizarea de congrese anuale ale membrilor Ligii.
7. Formarea unui fond de ajutorare prin cotizaţii, subscrieri de bună voie, donaţii, etc.

Societatea e reprezentată şi administrată de un comitet de 21 membri aleşi cu majoritatea de voturi şi deopotrivă răspunzători către adunarea generală a membrilor din Bucureşti. Unsprezece din membri comitetului sunt studenţi. Alegerea comitetului se va face din doi în doi ani de către adunarea generală a membrilor din Bucureşti. In afară din Bucureşti Liga înfiinţează secţii ori unde are membri.

Având un succes deplin, Liga dintr'un inceput are următoarele secţii: Ploeşti, Craiova, Galaţi, Turnu-Severin, Slatina, Piteşti, Târgovişte, Giurgiu, Brăila, Focşani, Bârlad, Buzău, T.-Măgurele. Tot odată se intemeiază secţii la Paris de Stroe Brătianu, Anvers de d. Moroianu, Berlin de Nanu.

Mihail Vlădescu

Studenţii dela Iaşi iau parte şi ei la manifestaţii dar cer incontinuu lărgirea câmpului de activitate, nu numai la Transilvania, dar şi la Bucovina, Basarabia.

Grija de căpetenie a Ligii e de a incepe o intinsă propagandă în străinătate, ceeace se face prin Memorandul studenţilor care are un mare răsunet mai ales la popoarele latine, răspândindu-se în 13.000 exemplare.

Din „Darea de seamă" a lui Lupulescu se poate vedea clar marele succes:

„Cauza noastră, atât de nobilă şi de justă, este cauza comună a culturei gintei latine" ne spuneaum entusiasmaţii fii ai Romei eterne.

„Şi tot aşa vorbeşte tinerimea din Piemont, Torino, Milano, Padova, Napoli, etc.".

„Fraţii noştri din Geneva sunt cuprinşi de admiraţiune pentru cauza mare a poporului românesc".

„Studenţii din Lille şi Dijon fraternizează cu Românii, fiindcă găsesc multe puncte de asemănare intre noi şi ei". La fel cei din Paris.

„Studenţii din Bruxelles se fac solidari cu noi în buletinul lor. Iar studenţii din Anvers, din Liège şi din Gand îşi manifestează simpatiile lor prin scris şi întruniri".

„Mulţumită acestor întinse lucrări, am putut intra în legătură cu multe societăţi din Apus. In Austria corespundem cu 17, in Belgia cu 5, în Franţa cu 12, în Elveţia cu 3, în Italia cu 19, în Germania cu 16, în Anglia cu 3, în Spania cu 2, în Norvegia cu 2, în Olanda cu 2, în Serbia cu 1, în Finlanda cu 1".

„Marele bărbat de stat Gladstone şi Jules Simon, Emile de Laveleye, profesori ca L. Constans, B. E. Maineri, R. Kavas, Blangstead, răspund apelurilor Ligii". Scriu ziarele: Figaro

www.dacoromanica.ro

ŢII LIGII

Petre Grădişteanu

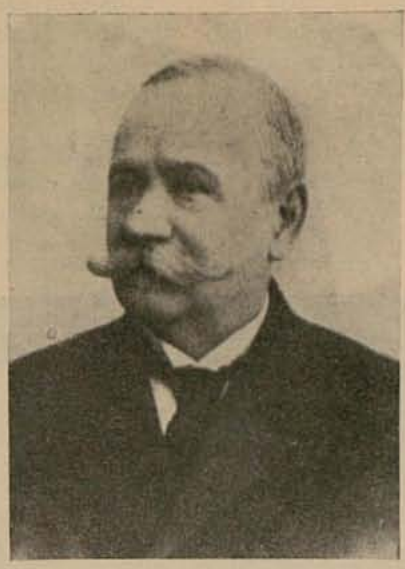

Sava Şomănescu

Virgil Arion

L'Eclaire, La France, Le National, Revue des deux Mondes, Mémorial diplomatique, Le Réveil du Nord, Die Presse, Deutsches Volksblatt, Politik, Moravska Orlice, Odjet, Tägliche Rundschau, Il Diritto, Cultura, La Riforma, Il Secolo, etc...."

In ţară primul congres are loc la 11, 12 şi 13 Maiu, în sala Ateneului, sub preşedenţia lui Alex. Orăscu preşedintele Ligii. Iau parte la congres: A. Odobescu, V. A. Urechia, Gr. Tocilescu, A. Densuşianu, I. Bianu, Mehedinţi, iar din Transilvania: V. Lucaci, Albini, Sever, Axente.

Se serbează ziua de 3/15 Maiu de către secţiile Ligii şi la Paris, Anvers, Liège, Bruxelles, Berlin, după cum se va serba în totdeauna de acum înainte. La 24 Noembrie 1891 are loc întâia adunare a secţiei Bucureşti, la care secretarul Lupulescu citeşte un raport ce s'a tipărit, rămânând astfel unul din cele mai valoroase documente ale Ligii. (Toată arhiva Ligii a fost distrusă în timpul războiului).

La Memorandul studenţilor Români din Bucureşti şi Iaşi se răspunde de către tineretul maghiar, pentru care se tipăreşte în 9 August 1892 *„Replica"* junimei academice române din Ungaria şi Transilvania.

Anul 1892 e anul de mari protestări în multe centre ale ţării: Bucureşti, Iaşi, Severin, Craiova, Giurgiu, Focşani, Slatina, Piteşti, Bârlad, C.-Lung ce au loc mai ales în ziua de 14 Iunie, în special luna Iunie.

La 24 Maiu 1892 are loc al doilea congres al Ligii sub preşedinţia lui Al. Orăscu şi se alege noui comitet compus din Gr. Brătianu, preşedinte, N. Cosăcescu, Lupulescu, Neniţescu, Bianu, Gh. Bursan, Danielescu, Antonescu, Pop. Preşedinte de onoare fiind ales Al. Orăscu.

Gr. Brătianu constată că Liga are în acest an 21 de secţii şi trei la: Berlin, Anvers şi Paris. Se cere schimbarea statutelor, esenţiala schimbare fiind o mai mare centralizare. Se aprobă propunerea lui Enacovici ca să se ţină congrese şi 'n alte oraşe. Se numesc membrii onorifici: L. Schwennhagen, Louis van Keymeilen ,etc.

La secţiile din străinătate vorbeau: Dr. G. Marinescu, Dr. Nanu Muscel, O. Densuşianu, Teohari, Pompiliu Eliade, Dr. N. Staicovici, M. Ianculescu. Murind Grigore Brătianu, până la alegere, locul îi este ţinut de către Gh. Bursan, iar la congresul Ligii din 20 Maiu 1893 este ales preşedinte al Ligii V. A. Urechia, vice-preşedinte I. Grădişteanu, casier Perieţeanu-Buzău, I. Lupulescu şi Ion Bianu secretari; G. Cantacuzino, G. Bursan, Delavrancea, N. Filipescu membri, Şt. Sihleanu, N. Cosăcescu, I. Neniţescu censori. In acest an biroul Ligii e în Pasagiul Român, iar congresul Ligii are loc în acest sediu precum şi la Ateneu. Secţiile se înmulţiră la 41, dintre care 8 s'au înfiinţat în acest an. S'au ajutat societăţile din Ardeal, dar „în Basarabia nu s'a putut face nimic". Secţia din Paris formează o bibliotecă în urma propunerii lui Ianculescu şi chiar în aceeaş seară el strânge 750 lei.

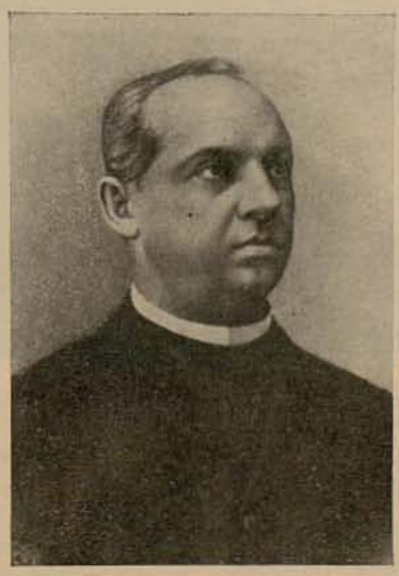

V. Lucaci

Murind Stroe Brătianu, organizatorul Ligii dela Paris, e ales d. Moroianu.

Şi'n acest an au loc mari manifestaţii în ţară la: Tg.-Jiu, Iaşi, Slatina. La 18 Iulie e adus steagul albastru, flamura tinerimei din Ardeal. O delegaţie sub conducerea părintelui Mongrea şi Rusu Şirianu aduc drapelul albastru la care se mai adaugă şi altul roşu. Ceremonia predării are loc la Predeal. Lazăr Popovici, student la Viena, spune: „Vă dăm steagul albastru şi pe cel roşu având ferma convingere că în curând vă veţi întoarce cu ele la noi, spre a pune şi culoarea ce lipseşte, a face să fâlfâe şi'n ţările subjugate drape-

www.dacoromanica.ro

lui național. Dela Predeal până la București s'au făcut manifestații grandioase delegației ce aducea drapelul în Capitală. (La
Din delegația de studenți făcea parte și Vaida. Tot in acest an, V. A. Urechia, ia parte la conferința internațională a Uniunei interparlamentare și sub influența lui se refuză Ungurilor ca viitorul congres să se țină la Budapesta.

La 5 Martie a fost un mare meetig la colegiul St. John al Universității din Londra sub președinția lui W. R. Morfill, la care Liga trimete pe Dimitrie Ion Ghica, ținând o cuvântare și publicând mai multe articole in Pall Mall Gazette din Londra. Profesorii dela medicină refuză să ia parte la congresul internațional de la Budapesta. Mari manirestații ale Ligii la Craiova, București, Slatina. La Craiova are loc una din cele mai mari manifestații făcute in țară până acum.

In 1895 studenții dela Bruxelles întemeiază o secție a Ligii sub președinția lui R. Dragomirescu student in Drept. La congresul din 1895 se hotărăsc următoarele:

1. Liga să devie persoană morală.

2. Să se reducă cotizațiile.

3. Să se scoată un buletin, unde se vor scrie studii asupra diferitelor faze prin care trece poporul. Să se publice portretele și biografiile oamenilor mari ai țării etc.

4. Să se dea diplome ligiștilor.

5. Să se doneze școalelor românești: hărțile Dacia-Română și Dacia-Traiană, portretele oamenilor mari. Să se cumpere cărți copiilor săraci.

6. Să se ajute bisericile românești.

7. Să se ajute orice Român lovit in soarta lui de nacazuri neașteptate, fie el chiar stabilit în orice colț depărtat.

8. Să se trimeată oameni pricepuți la instituții culturale in străinătate. Se declară membrii de onoare ai Ligii: Sully Prudhomme, G. Carducci, Lavisse, Ascoli, Legrand, Clemenceau, Mistral.

Anul 1896, deși an de neințelegeri trecătoare, se evidențiază prin realizarea celui dintăi periodic al Ligii: *„Liga Română"*, apărând în tot decursul anului ca ziar, pentruca în 1897 să se transforme în revistă.

Președintele „Ligii pentru unitatea culturală a tuturor Românilor"

Prin adunarea din 12 Ianuarie 1897 se pun capăt certurilor din Ligă și ambele tabere cari se formaseră își dau mâna, iar la 16 Ianuarie se alege comitetul format din Mihail Vlădescu președinte, Barbu Delavrancea vicepreș., casier St. Perieteanu-Buzău și secretari: A. D. Florescu și V. Mlculescu.

Secția din Paris ține o conferință a lui Duchesne Fournet care spune: „Să facă fiecare dintre ei călătorii prin Transilvania și îi asigură, că se vor întoarce plini de admirare pentru vigoarea poporului român de acolo".

In 1897 se scrie un articol in „Liga română" că secțiile Ligii stau in părăsire, apoi se dă următorul tablou: „Dintre secțiile Ligii, următoarele funcționează regulat și continuă astfel a da concursul lor ideii, pentru care au fost înființate: București, Brăila, Buzău, C.-Lung,
șani, Galați, Odobești, Ploiești, Predeal, R.-Sărat, Sinaia, Târgoviște, Vaslui, Paris și Bruxelles.

Au încetat orice activitate: Babadag, Botoșani, Calafat, Călărași, Câmpina, Caracal, Constanța, Corabia, Cosîmbești, Fălticeni, Ocnele Mari, Oltenița, Pașcani, R.-Vâlcea, Roman, Slănic, Tecuci, T.-Jiu,
Tulcea, Dorobanțu, Urziceni, Berlin și Vălenii de Munte.

www.dacoromanica.ro

Intr'un alt articol din „Liga Română" se arată că ajutorul ce dă Liga, Românilor din Transilvania e: „întărirea mijloacelor lor de rezistenţă în contra politicii de desfiinţare naţională. Mărginindu-ne la o luptă defensivă, la procedări de conservaţiune noi nu putem deocamdată decât să sprijinim pe fraţii noştri în chipul cum ei înşişi vor să fie sprijiniţi".

La congresul din 1897 se propune înfiinţarea de şcoli de adulţi pe lângă deosebitele secţii.

In 1898 au loc mari manifestaţii cu ocazia sărbătorirei lui 3/15 Maiu 1848 la Bucureşti, Bacău, Severin, Ploeşti, Predeal, Piteşti, R.-Vâlcea, Galaţi, Focşani, Craiova şi Buzău. In comitetul din acest an intră şi Dr. C. Istrati.

In 1899 se constitueşte un comitet de doamne, cu menirea de a veni în ajutorul Ligii cu ocazia serbărilor, pe care ea le organizează, alcătuit după propunerea lui V. A. Urechia. Se hotăreşte ca Liga, prin diferite căi să strângă un fond de un milion care să servească apoi scopurilor sale, iar secretarul din acel timp spune: „Spiritul Ligii culturale trăeşte şi rodeşte; el se strecoară prin crăpăturile Carpaţilor şi ale Balcanilor, trece peste râuri istorice, şterge lacrimi de durere din ochii celor chinuiţi, duce o blândă mângâiere la vetrele celor desnădăjduiţi, înviorează pe cei obosiţi în lupte şi susţine astfel în mod considerabil moralul unui popor ce luptă şi nădăjdueşte".

Secţia Argeş face, la congresul din 1899, următoarele propuneri:

1. Unitate în lupta începută.

2. Să se proclame un număr de profesori universitari, membrii ai Ateneului şi ai Academiei, conferenţiari ai Ligii Culturale, care vor avea să ţină în 2—3 oraşe pe fiecare an, câte o conferinţă pentru ridicarea Ligii.

3. O rugare către toţi membrii corpului didactic să se facă membrii ai Ligii şi dacă e posibil să ia în mâna lor conducerea Ligii.

4. Să se fondeze o revistă bimensuală.

5. Să se reînceapă în presa străină o campanie energică contra prigonirilor culturei române şi să se combată calomniile adversarilor.

II. Pentru milionul Ligii să se organizeze o loterie.

6. Intervenţie pe lângă toţi bogătaşii mari ai ţării să facă donaţii Ligii.

7. Comitet de doamne pe lângă fiecare secţie.

Dela 1900 până la 1908 activitatea Ligii se reduce la puţine fapte. In afară de congresele generale, sărbătorirea lui 24 Ianuarie şi 3/15 Maiu şi împărţirea de premii la copii meritoşi şi săraci, nu prea găsim altceva.

La 24 Ianuarie 1907 vorbeşte Onciu şi Delavrancea, iar la congresul din acelaş an e ales d. prof. *N. Iorga* în comitet pentru ca în *6 Iunie 1908* să fie ales secretarul Ligii Culturale, preşedinte fiind *Sava Şomănescu*, dată ce trebuie să fie menţionată deoarece înseamnă o schimbare mare în viaţa societăţii

La venirea sa, Liga abia mai avea şease secţii, şi noul secretar reuşeşte să reînvieze pe celelalte ridicând numărul la 47 dintre care 5 erau rurale.

Intemeiază *bursa Şaguna* şi *premiul Bunea*, împrăştie în Transilvania ziarul „Neamul Românesc" sub diferite numiri: Floarea Jiului, Floarea Oltului, Primăvara, Toamna, Luni, Marţi, Aprilie, Mai etc., sau Istoria Românilor sub alte numiri. In 1909 întemeiază 22 secţii noui, având cel puţin una în fiecare Judeţ, dintre care 6 secţii îşi au buletinul lor de publicaţii. Infiinţează o bibliotecă populară la Iaşi cu 3000 volume şi alta la Bucureşti donând 10.000 volume.

Această bibliotecă, pornită dela 70 de volume donate de Păcăţianu în 1891, apoi din biblioteca lui Gr. Brătianu, răscumpărată de Cazzavillan, ajunge la o mare importanţă prin donaţia de 10.000 de volume a d. prof. N. Iorga şi din darea de seamă pe 1910 a bibliotecarului Cioflec desprindem: au citit 5322 de persoane dintre care 4298 au consultat periodice, iar 1024 diferite opere.

In acelaş an, secţia Focşani dă premii la ţărani pentru plugărit, iar secţia Ploieşti, Vălenii de Munte, Câmpina şi Craiova organizează cursuri de premii naţionale.

In 1910 demisionează Sava Şomănescu şi e ales preşedinte V. Arion. Primăria Capitalei sub Vintilă Brătianu donează Ligii actualul teren pentru construirea unui palat al Ligii. Din ce în ce mai mult se simte la Ligă activitatea unui singur om: ţine conferinţe la Ateneu; la lecţiile sale dela Universitate vorbeşte despre Transilvania în faţa Reginei Maria şi a actualului Rege Carol, iar studenţii şi toţi ardelenii din sală dau Reginei buchete de flori cu panglici pe cari sta scris: Regina tuturor Românilor; în Moldova, la Iaşi, la Bacău, în Oltenia, la Severin, la Craiova, întemeiază o secţie, înfiinţează o bibliotecă şi tot sufletul Ligii e Nicolae Iorga. La 24 Decembrie 1914 Liga îşi alege următorul comitet: preşedinte: Părintele Lucaci; vice-preşedinte Barbu Delavrancea; secretar: N. Iorga: membrii: N. Filipescu, Take Ionescu, Dr. C. Istrati, I. Grădişteanu şi O. Goga; cenzori: St. Bogdan, Gh. Ranetti, P. Lucaci. Se ţin întruniri în ţară la: Bucureşti, T.-Severin, Iaşi, Galaţi, se dau moţiuni prin care se insistă pentru intrarea în războiu.

Se spunea: „Trista experienţă a dovedit că unitatea culturală, fără unitatea politică nu are nici-o chezăşie. Pentru păstrarea unităţii culturale, ni se impune unitatea politică". Iată cum Liga din Liga pentru unitatea culturală a tuturor Românilor devine, Liga pentru unitatea naţională a tuturor Românilor.

„După încheierea păcii Liga nu înţelege a-şi socoti opera încheiată. Ea se va întinde:

1. Asupra întreţinerii sentimentului românesc la fraţii rămaşi dincolo de hotare (în Banat, Ungaria, Maramureş, Ucraina şi Peninsula Balcanică).

2. Asupra răspândirii ideilor naţionale la Românii liberi, lucrând la unificarea lor sufletească.

3. Asupra înălţării culturale a ţăranului român din România Mare.

A oferit o colaborare frăţească Asociaţiei ardelene şi societăţilor culturale din Bucovina şi Basarabia, precum şi societăţii Macedo-Române din Bucureşti.

Pentru aceasta ea face publicaţii, ţine conferinţe şi organizează teatre prin societatea „Teatrul Popular", la care participă cu banul, rezervându-şi conducerea ca tendinţe".

La congresul din 1920 ce s'a ţinut la R.-Vâlcea, iau parte diferite societăţi culturale printre care şi Astra; se încheagă *„Federaţia pentru cultura neamului român"*.

La congresul din Tg.-Jiu din 1921 se hotărâse următoarele:

1. Ideia unui teatru popular.
2. Tipărirea de cărţi ieftine şi bine alese.
3. Cultivarea memoriei marilor eroi ai neamului.
4. Contact cât mai strâns între Ligă şi marele public.

www.dacoromanica.ro

5. Cartea bună, pentru 100 lei să se poată pune la dispoziţia publicului 5 volume de literatură, istorie, ştiinţă şi politică.

6. Împărţirea de premii la elevii meritoşi.

Se mai hotărăşte ca secţiile Ligii să se federalizeze cu toate societăţile culturale din localitatea respectivă.

Se porneşte formarea unui fond „N. Iorga" pentru crearea unei şcoale de misionare la Văienii de Munte. Românii din America contribuiesc şi ei cu 2000 dolari.

In 1923 cursurile de vară dela Vălenii de Munte trec sub patronajul Ligii. Se alege un comitet ca să redacteze statutele „Asociaţiei de cultură românăcehoslovacă", sperându-se a se creia şi o bursă Ioan Urban Jarnik. La congresul dela Galaţi d. prof. N. Iorga propune crearea unui panteon român unde să fie îngropaţi oamenii mari ai Neamului. Se mai propune ca Liga să ia iniţiativa ţinerii unui congres al tuturor Universităţilor populare. In 1924 se comemorează prin conferinţele d-lui prof. N. Iorga memoria lui D. Cantemir şi Gh. Lazăr. La 8 Noembrie 1926 se aşează piatra fundamentală a Palatului Ligii Culturale. Maiestatea Sa Elena a acoperit întâia pergamentul în prezenţa cavalerilor ordinului Mihai Viteazul, membrilor Ligii, etc. Congresul anual al Ligii Culturale se ţine in acest an la Blaj într'un mare entusiasm. Printr'un manifest către ţară, publicat în Universul, d. prof. N. Iorga începe strângerea fondurilor pentru creiarea unui institut ce va servi minoritarilor, în felul acesta sărbătoreşte cei 60 ani ai Regelui Ferdinand.

Coperta calendarului Ligii pe 1894

La 7 Noembrie 1929 s'a inaugurat — visul Ligii Culturale — Palatul Ligii în prezenţa Maiestăţei Sale Elena, Preşedintelui Consiliului de Miniştri, a diferitelor autorităţi.

In momentul de faţă Liga Culturală are 114 secţii şi 56 cari nu mai răspund circulărilor trimese în anui 1930.

Comitetul secţiei Bucureşti este format din următoarele persoane:

Preşedinte: Şt. Pop; Vice-preşedinte: Petre Dulfu şi D. Z. Furnică (membru fondator); Secretar: Ilie Al. Ardeleanu; Casier: Ion Drăgulinescu; Membrii: N. E. Dumitrescu, D-na Isabela Sadoveanu şi Traian Stoenescu, Membrii cooptaţi: I. St. Furtună şi Gh. Ionescu.

Comitetul central executiv pe anii 1929—1934 sunt:

Preşedinte: N. Iorga; Vice-preşedinte: Ştefan Lambru şi Ştefan Pop; Secretar-general: Zaharia D. Florian; Secretar administrativ: Ilie Al. Ardeleanu; Casier-central G. D. Scraba; Membrii: General I. Manolescu, N. Batzaria, Dr. I. Mitulescu, Tit Simedrea, Mociorniţă; Membri cooptaţi: Gh. Moroianu, I. T. Oroveanu, Munteanu-Rămnic, George Iorga, General Dănilă Pop, N. A. Constantinescu, N. S. Dumitrescu, P. Antonescu; Cenzori: Gr. Costescu, P. Panaitescu, N. E. Dumitrescu; Cenzori supleanţi: Gh. Ionescu, C. Dobrescu, N. Stroilă.

O bibliografie completă a tipăriturilor Ligii e aproape imposibil a se face, mai ales că de cele mai multe ori se tipăreau diferite volume fără a avea vre-o dovadă că sunt tipărite de Ligă. Vom da mai jos pe cele mai însemnate.

Statutele Ligii. Darea de seamă a secretarului Lupulescu pe anul 1891 şi *Memorandul studenţilor* tipărit în 13.000 ex. şi'n mai multe limbi, după materialul furnizat de Slavici, formează primele publicaţii ale Ligii. Cea de a doua capătă o mare importanţă prin distrugerea arhivelor Ligii. Cu moartea lui Grigore Brătianu se scoate în 1893 un volumaş intitulat „*Gr. T. Brătianu*".

In 1894, Urechia tipăreşte „*Voci latine*", un album cu părerile diferiţilor oameni politici şi literaţi din Occident. Cu un an mai înainte secţia Craiova tipăreşte o *dare de seamă*,

www.dacoromanica.ro

Profesorul italian dela Parma şi director de ziar, Roberto Fava, tipăreşte două volume: *„Ricordi Rumeni"* şi *La questione rumena* în 1894. In acelaş apar la Botoşani *„Ce este Liga română"*. *Urechia* îşi tipăreşte *conferinţele* sale precum şi cărţi în limbi streine despre *„Ce este Liga"*. Statutele Ligii mai apar în 1892, 1895, 1897.

Mai apar: *„Rolul Ligii"* de M. Strajan sau *„Manifestul Ligii"* din 1897.

Diferite secţii îşi tipăresc *dări de seamă* sau *Apeluri* ca secţia Craiova în 1902.

Până în 1908 tipăriturile Ligii sunt puţine şi fără importanţă. Odată cu venirea în comitetul Ligii Culturale a d-lui prof. N. Iorga, publicaţiile ei se înmulţesc căpătând şi o mai mare importanţă. Multe din cărţile sale apar pentru cauza naţională şi revistele şi ziarele sale devin mijloacele de propagandă ale ideilor Ligii. *Istoria Românilor* se tipăreşte în 10.000 de exemplare, costând Liga numai 15 bani volumul, împărţindu-se în Transilvania prin diferiţi curieri ai Ligii sau sub diferite numiri, *„De-ale noastre"* sau *„Noul metod de cultivare a cartofilor după o traducere ungurească"*.

Mai înainte tipărise diferite cărţi în legătură cu Transilvania: *Sate şi preoţi din Ardeal*, tipăreşte *Neamul românesc din Ardeal, din Bucovina, din Basarabia, Cultura naţională şi politica naţională*. *„Din faptele strămbunilor"* este o altă carte răspândită în Ardeal sau *Mémorial roumain* o colecţie în care apar mai multe broşuri. Cu diferite ocazii tipăreşte: *Un biruitor: Radu Vodă Şerban* sau *„Storia dei Rumeni"* în legătură cu Jubileul de 50 de ani al statului italian, împărţindu-se gratuit în 2500 de exemplare la profesori, biblioteci, deputaţi italieni.

In 1914 apare *„Politica Ligei Culturale"* de d-l Bogdan Duică şi cu un an mai înainte se tipărise *„România şi popoarele balcanice"*. Se tipăresc în 1915 *„Cuvântările părintelui Lucaci"*. După războiu apare o ediţie a lui *Eminescu* în două volume sub îngrijirea d. prof. N. Iorga, făcând parte din colecţia *„Cartea bună"*.

O problemă ce a preocupat veşnic Liga era creiarea unui periodic, ceeace n'a reuşit niciodată. Intăiul periodic al Ligii e, *Liga Culturală"* a secţiei T.-Severin în 1893, apoi *Calendarul Ligei* în 1894, un volum cu o frumoasă copertă şi cu un interesant indice cronologic al vieţii Ligii din timpul celor trei ani, deşi unele date sunt greşite, de ex.: alegerea ca preşedinte a lui Gr. Brătianu în 2 Maiu 1891. Pare că acest calendar n'a mai apărut până'n 1908 când se tipăreşte în condiţii excelente sub îngrijirea d. prof. N. Iorga, apărând până în 1912, apoi îşi continuă apariţia din 1920 regulat până astăzi. Are importanţă şi prin datele ce le pune în văz asupra activităţii Ligii.

In 1896 se scoate *„Liga Română"* ce va dura patru ani, întăiul an fiind sub formă de ziar, restul devenind revistă. Se poate considera ca una din cele mai interesante publicaţii ale Ligii, formând aproape unicul izvor sigur al vieţii Ligei din acel timp, afară de întăiul an care nu se găseşte la Academia Română. Se dau desbaterile congreselor generale, dări de seamă ale adunărilor, conferinţele ţinute, rezumate şi articolele streine despre Ligă şi mai ales se discută problemele Ligii Culturale în modul cel mai ştiinţific şi obiectiv de cei mai competenţi intelectuali.

Secţiile din provincie îşi publică de multe ori activitatea în reviste şi buletine proprii ca *„Revista Ligii Culturale"*, din Dorohoi, 1910, Bacău 1911—1912, sau *Liga Culturală* Bârlad, 1910—1916, Lăpuşna-Vălcea 1925, sau *Liga pentru unitatea culturală a tuturor Românilor"* din Câmpulung în 1914, sau *Buletinul Ligii Culturale* din Focşani în 1916 sau Craiova 1911 sau Galaţi 1922.

Secţia Bucureşti publică, *Informaţii pentru membrii Ligii* 1912—1915, sau *„Intrunirea Ligei Culturale"* în 4 fascicole, cuprinzând discursurile ţinute în ţară pentru intrarea în războiu, sau *„Revista Ligii Culturale"* sau *Povăţuitorul Sănătăţii"* din 1919. Se mai publică *„Congresul Ligii culturale"* 1910—1914 apoi din 1920 până astăzi şi diferite *Rapoarte*, mai ales ale secţiei Bucureşti.

Se mai tipăresc diferite ilustraţii cu portretele Domnilor Români: Mihai Viteazul, Ştefan cel Mare sau V. Alecsandri, Gh. Lazăr, Mănăstirea Putna, Steag românesc din veacul al XVII-lea.

BILANTUL LIGII CULTURALE

ACTIV — *încheiat la 31 Martie 1930* — PASIV

Cassa			25.010	50	Cassa de Depuneri		6.796.110	10
Acţiuni şi Efecte Publice			17.426	—	Soc. Naţională de Credit Industrial		11.625.734	—
Mobilier			323.166	—	Creditori Diverşi		1.231.468	—
Calendarul Ligii 1930			19.250	—	Fond Social la 1 Aprilie 1929	8.524.658 75		
Debitori			171.401	07	Excedent	3.926.977 25	12.451.636	—
Banca Românească			64.380	—				
Terenuri şi Imobile	575.083 80							
Construcţia Palatului	30.909.230 73		31.484.314	53				
			32.104.948	10			32.104.948	10
Secţii cont Calendare			47.400	—	Calendare date spre desfacere		47.400	—
			32.152.348	10			32.152.348	10

Preşedinte,
(ss) *N. IORGA*

Administrator Delegat,
(ss) *G. D. Scraba*

(ss) *Dumitru Dincă*
Contabil autorizat

Verificat şi găsit în concordanţă cu registrele
Cenzori: (ss) *Gr. Costescu*, (ss) *Ing. P. N. Panaitescu*, (ss) *N. E. Dumitrescu*

www.dacoromanica.ro

Clujul văzut din Grădina Botanică

Grădina Botanică din Cluj

La marginea de miazăzi a oraşului Cluj se întinde, pe o suprafaţă de aproape 10 hectare, noua Grădină Botanică a Universităţii. Infiinţată şi organizată după unire, în anii de înfrigurată activitate de aşezare pe temeiuri solide a Universităţii, Grădina Botanică a reuşit să-şi croiască frumoase rosturi didactice şi ştiinţifice. Dincolo de aceste preocupări restrânse, Grădina aceasta a isbutit însă să deştepte într'o măsură nevisată şi interesul marelui public din localitate şi într'o măsură oarecare al opiniei publice din ţara întreagă. Cererea acestui studiu pentru o revistă de cultură e însăş o dovadă.

Ştiu că, satisfăcând-o, împlinesc şi o datorie faţă de numeroşii prieteni ai frumosului, binelui şi adevărului întruchipat in această instituţie, care ne-au ajutat, sfătuit, încurajat la muncă.

Incep cu o privire istorică asupra grădinilor botanice din Cluj.

Când s'a fondat la 1872 Universitatea maghiară de la Cluj, unicei catedre de botanică i s'a ataşat o vastă grădină, parcul dăruit de contele Miko Muzeului Naţional Ardelean, care urma să fie transformat în grădină botanică. O bogată colecţie de arbori şi arbuşti, precum şi o florărie-oranjerie modestă formau fondul şi începutul mult promiţător al unei grădini botanice. La intrarea parcului, pe locul clinicii ginecologice actuale, se afla o clădire cu 4 camere, care servea ca Institut botanic şi biurou al direcţiei.

Este regretabil că din aceste începuturi, destul de remarcabile şi prielnice, primul director, prof. Dr. A. Kanitz (1872—1896), nu a reuşit să organizeze o instituţie solidă, cu viitor. I s'au dat numai foarte modeste fonduri, din care abia a întocmit cu ajutorul grădinarului L. Walz o şcoală sistematică şi de plante medicinale, o mică seră de fier pentru plante tropicale, pe urmă două florării de lemn. Trei din patru părţi ale grădinii au rămas neamenajate. Au venit apoi pe rând nenorocirile pe capul acestei grădini primitive şcolare.

La 1882 s'a clădit în mijlocul ei Institutul de Chimie. Casa contelui Miko a fost transformată dela început în Muzeu de Zoologie, în loc să fi fost dată pentru un Muzeu botanic. La 1897, când a venit al doilea director, prof. Dr. J. Istvánffi (1897—1901), s'a dărâmat şi clădirea Institutului botanic şi adăpostul herbarului, cedând locul clinicii ginecologice, aşa că întreaga grădină şi-a pierdut legătura firească şi indispensabilă cu Institutul botanic, care a fost mutat atunci in clădirea veche a guberniului şi pe urmă în noul palat al Universităţii.

Directorul Istvánffi a făcut eforturi considerabile pentru ridicarea acestei grădini văduvite la nivelul celor din Apus. In broşura „Une visite au jardin botanique de l'Université royale hongroise de Kolozsvár, 1900", poate prezenta expoziţiei internaţionale dela 1900 din Paris şi congresului internaţional de botanică ţinut tot atunci, o grădină modernizată, lărgită, prevăzută cu o reţea de apeduct, înzestrată (la 1896—1897) cu o stâncărie bogată în plante alpine şi subalpine (350 specii), complectată cu alte câteva grupe şi formaţii fitogeografice interesante: Fâneţele şi sărăturile ardelene, mlăştinile noastre, stepele ruseşti, vegetaţia Carstului etc. S'au construit trei basine de beton. Aproape 2000 specii de plante au fost luate în cultură. Lipseau însă serele; câte un caldariu şi frigidariu de lemn adăposteau bine-rău plantele exotice, care se înmulţeau şi creşteau an de an. Abia venind la 1901 al treilea director, prof. Dr. Aladar Richter, cu bogate experienţe şi vederi moderne, câştigate în drumurile sale din Apus, a fost înzestrată Grădina cu o seră mai cuprinzătoare, de fier, ridicată în grădina externă (aproape de clinici), lăsată în părăsire până atunci. Aici a aşezat acest mare organizator

www.dacoromanica.ro

Grădina Botanică din avion

grupele plantelor utile şi grupele biologice, ferigele, muscineele, până când partea mai mare a grădinii a trecut sub direcţia profesorului de sistematică, V. de Borbás. Reunindu-se după moartea acestuia în mod firesc grădinile, şi ridicându-se dotaţia anuală la 14.000 coroane, se putea aştepta o epocă de înflorire pentru această instituţie de cultură. Pe neaşteptate a venit însă o nouă catastrofă: Prof. Apathy şi-a înfipt în mijlocul grădinii botanice noul său Institut de Zoologie, dându-i astfel lovitura de graţie.

Grădina Botanică sfâşiată, împănată cu Institutele de Chimie şi Zoologie, departe de institutul său botanic, nu mai putea deservi în mod serios Botanica.

După o luptă titanică îndelungată, directorul Al. Richter a reuşit să convingă guvernul şi parlamentul ţării despre nevoia de a curma această stare insuportabilă. Cu jertfe materiale foarte însemnate s'a cumpărat, ca despăgubire pentru grădina Muzeului, la 1910—1912, un admirabil teren pentru o nouă Grădină Botanică în „Hanjongart", cartierul grădinilor din Cluj. Teritorul cu o întindere de 18 jugăre era potrivit accidentat, prielnic diferitelor culturi şi de o rară frumuseţe peisageră. Era inzestrat cu clădiri pentru direcţie, director, personal şi gospodărie.

Profesorul Richter, scos la pensie, n'a apucat să înceapă organizarea acestei noui grădini. Din lipsă de iniţiativă şi fonduri n'a făcut-o nici urmaşul său Şt. Györffy (1913—1919), care a cultivat în grădină pe timpul războiului mondial zarzavat pentru spitale şi a adăpostit aci refugiaţii unguri din 1916.

Nouei direcţii româneşti i-a fost dat să transforme livada de pomi fructiferi într'o Grădină Botanică.

In 1920 s'a elaborat planul Grădinii de director, ajutat de priceputul şef de culturi Cornel Gürtler, şi s'a înaintat Consiliului Dirigent, iar pe urmă guvernului central.

Acest plan prevede următoarele secţii:

a) Sistemul (şcoala sistematică).

b) Grupele geografice: Flora României completă şi câteva grupe de flore străine, Alpi, Balcani, Regiunea Mediterană, Asia, America boreală.

c) Grupele morfologice, biologice şi de genetică.

d) Grupele plantelor utile: medicinale şi economice, secţia pomologică, secţia ornamentală şi a Grădinilor istorice.

e) Complexul serelor cu plantele tropicale şi subtropicale.

f) Pepinierele, grădina de rezervă şi curtea economică cu locuinţele personalului şi câmpuri de experienţe.

Lucrările de organizare a nouei Grădini Botanice au început în toamna anului 1920, la ordinul fostului secretar general, d-l Dr. Onisifor Ghibu, din fondul de 100.000 lei pus la dispoziţia de Consi-

www.dacoromanica.ro

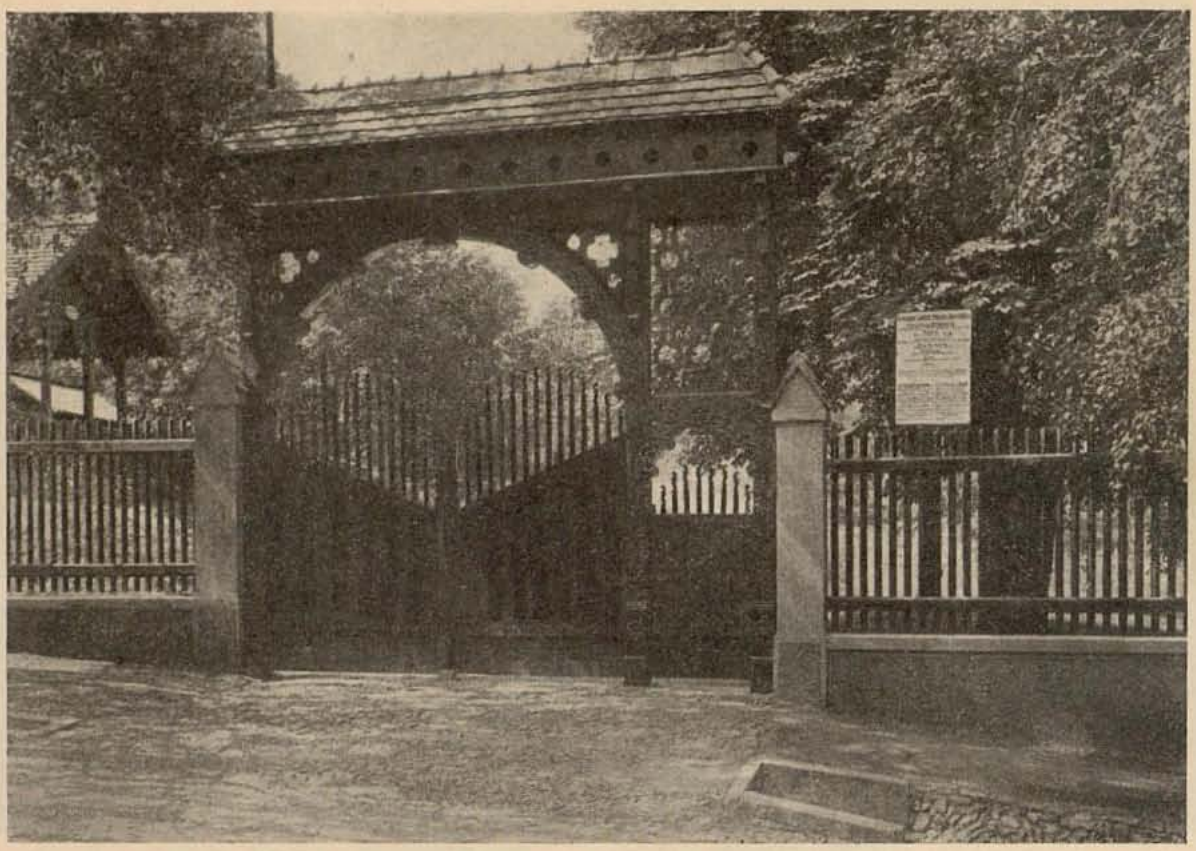

Poarta principală spre Str. Regală

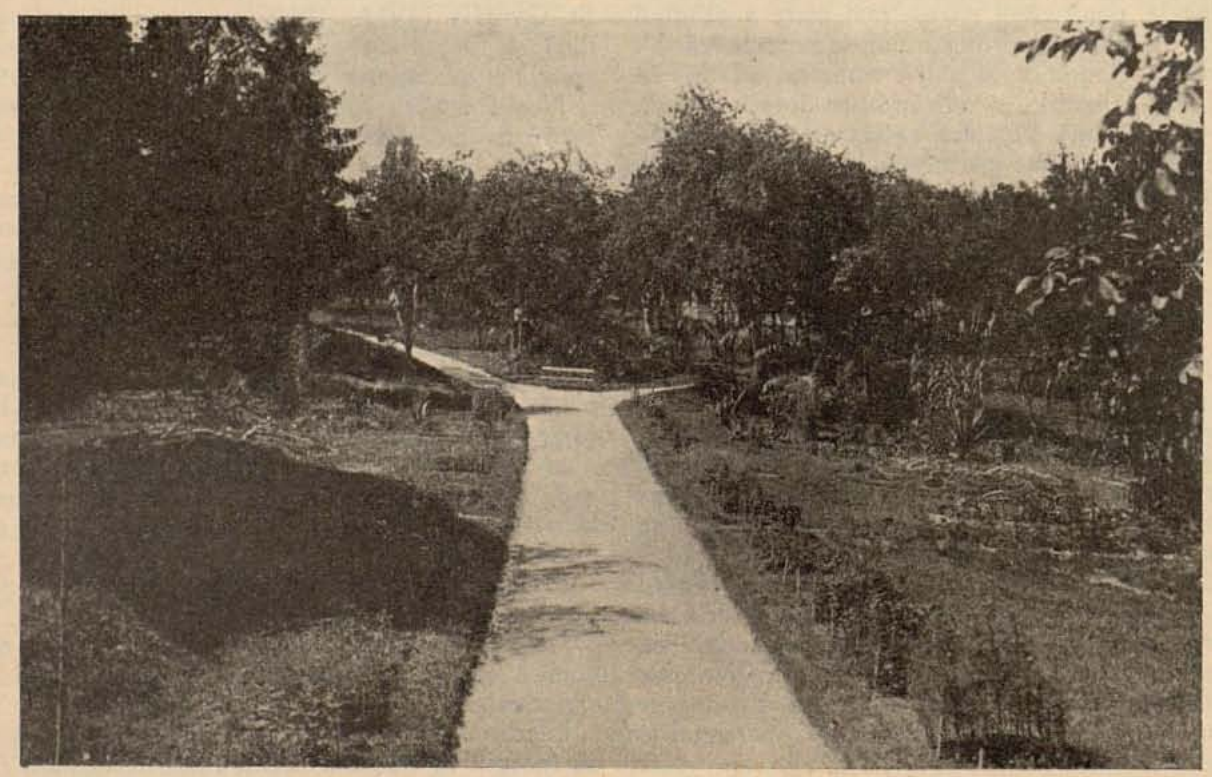

Intrarea, cu grupele de plante decorative

www.dacoromanica.ro

GRĂDINA BOTANICĂ DIN CLUJ

Scara = 1 : 1000

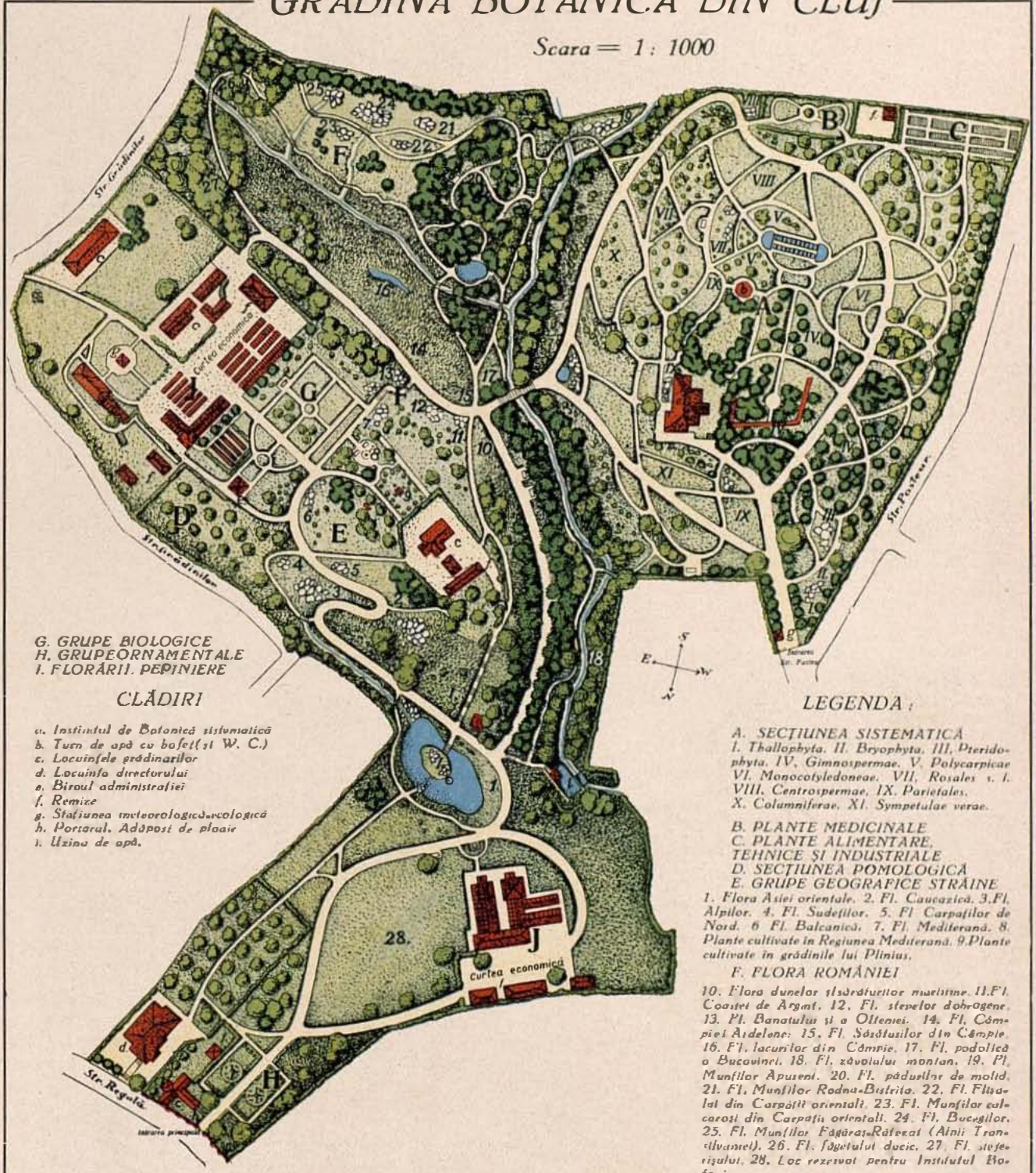

G. GRUPE BIOLOGICE
H. GRUPE ORNAMENTALE
I. FLORĂRII. PEPINIERE

CLĂDIRI

a. Institutul de Botanică sistematică
b. Turn de apă cu bufet(și W. C.)
c. Locuințele grădinarilor
d. Locuința directorului
e. Biroul administrației
f. Remize
g. Stațiunea meteorologică-arcologică
h. Portarul. Adăpost de ploaie
i. Uzina de apă.

LEGENDA :

A. SECȚIUNEA SISTEMATICĂ
I. Thallophyta. II. Bryophyta. III. Pteridophyta. IV. Gimnospermae. V. Polycarpicae VI. Monocotyledoneae. VII. Rosales s. l. VIII. Centrospermae. IX. Parietales. X. Columniferae. XI. Sympetalae verae.

B. PLANTE MEDICINALE
C. PLANTE ALIMENTARE, TEHNICE ȘI INDUSTRIALE
D. SECȚIUNEA POMOLOGICĂ
E. GRUPE GEOGRAFICE STRĂINE
1. Flora Asiei orientale. 2. Fl. Caucazică. 3. Fl. Alpilor. 4. Fl. Sudeților. 5. Fl. Carpaților de Nord. 6 Fl. Balcanică. 7. Fl. Mediteraną. 8. Plante cultivate in Regiunea Mediteraną. 9. Plante cultivate in grădinile lui Plinius.

F. FLORA ROMÂNIEI
10. Flora dunelor și sărăturilor maritime. 11. Fl. Coastei de Argint. 12. Fl. stepelor dobrogene. 13. Fl. Banatului și a Olteniei. 14. Fl. Câmpiei Ardelene: 15. Fl. Sărăturilor din Câmpie. 16. Fl. lacurilor din Câmpie. 17. Fl. podișică a Bucovinei. 18. Fl. zăvoaielor montan. 19. Fl. Munților Apuseni. 20. Fl. pădurilor de molid. 21. Fl. Munților Rodna-Bistrița. 22. Fl. Flișului din Carpații orientali. 23. Fl. Munților calcaroși din Carpații orientali. 24. Fl. Bucegilor. 25. Fl. Munților Făgăraș-Răzeșat (Alnii Transilvaniei). 26. Fl. fagetului ducic. 27. Fl. stejerișului. 28. Loc rezervat pentru Institutul Botanic.

ATELIERELE MARVAN.

267

www.dacoromanica.ro

Castelul de apă și familiile monocotiledonatelor

Grupa geografică a plantelor din Balcani

www.dacoromanica.ro

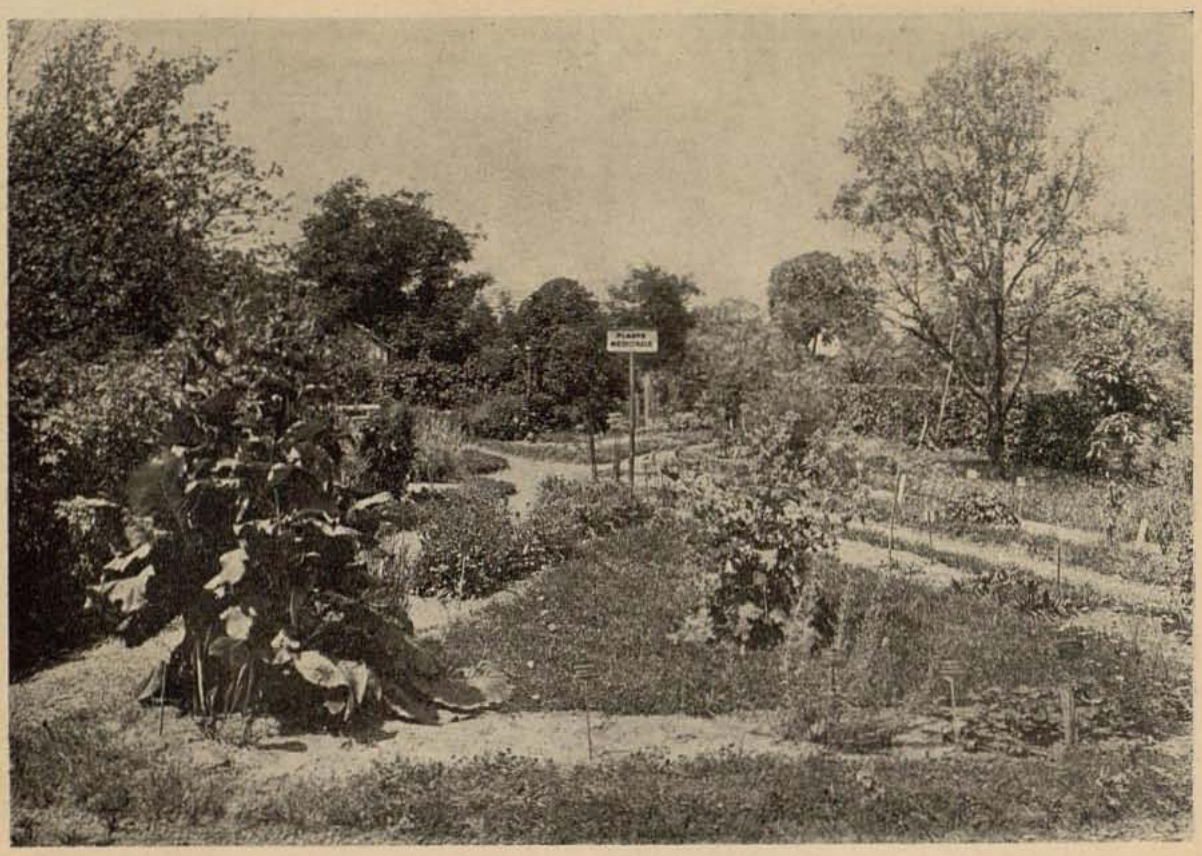

Familii dicotiledonatelor; în fund gimnospermele

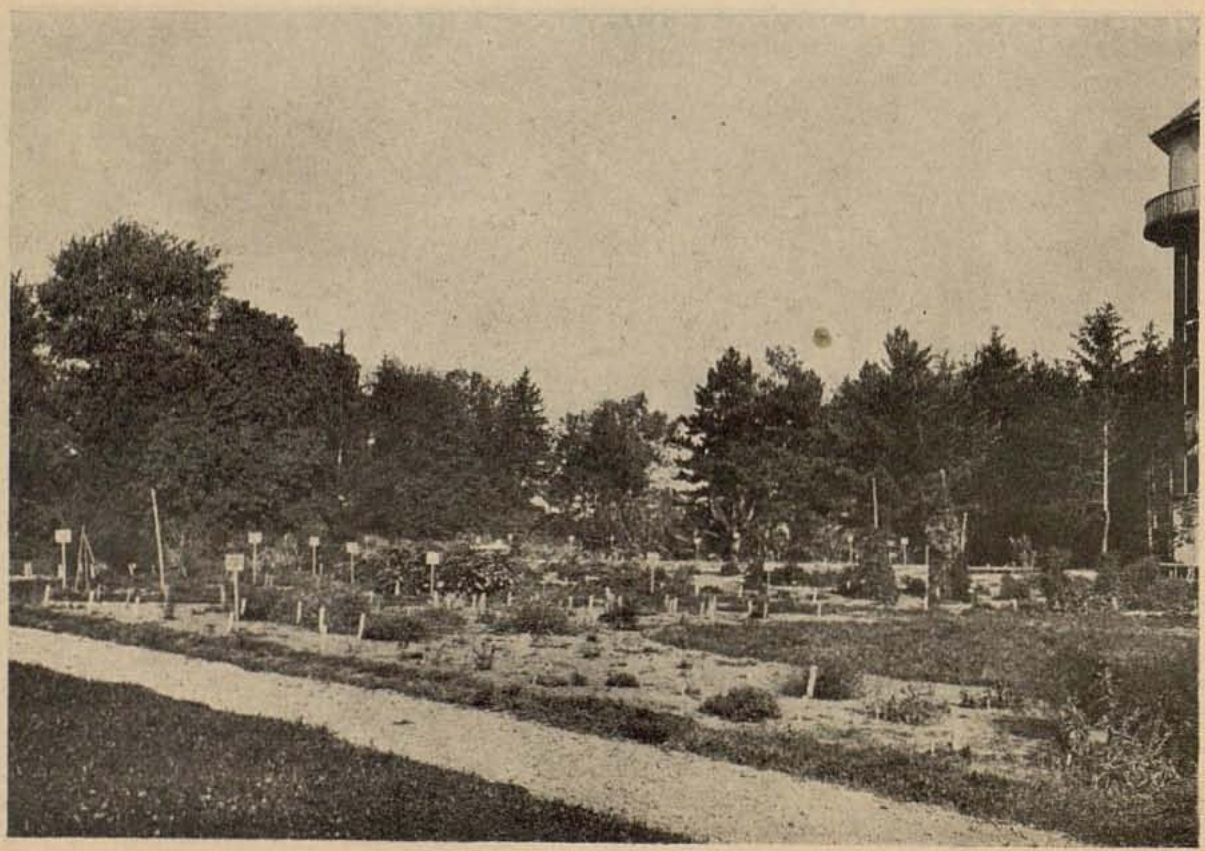

Grădina specială a plantelor medicinale

www.dacoromanica.ro

liul Dirigent; s'au continuat din fondurile extraordinare înscrise în bugetele anilor 1920/21, 1921/22 şi 1922/23, dintre care mai însemnată este suma de $1^1/_2$ milion aprobată de ministrul Dr. C. Angelescu, pentru înzestrarea grădinii cu apeductul necesar.

Iată şi mersul lucrărilor de organizare mai importante.

Intâiu s'a întregit terenul de 18 jugăre cadastrale cu 2 parcele vecine, cumpărate dela Ferenc Iosef şi Adam Krafft, punându-ne în posesia pitorescului curs al părâiaşului „Ţiganilor". S'a câştigat prin schimb un colţişor unde se îmbină două confluente ale acestui părâiaş.

Basinul mic

S'au construit un pod mare şi 3 podulețe rustice peste acest părâu.

S'au desfundat 35.000 m² loc pentru secţia sistematică, plantându-se şi însemânţându-se cu iarbă (gazon).

Pentru asigurarea apei necesare s'a construit o reţea de apeduct care se alimentează dintr'un castel de apă propriu ce primeşte apa din rezervorul de beton al grădinii, în care se varsă părâul Ţiganilor.

S'au croit drumuri, cărări şi poteci, pavându-se şi pietruindu-se în parte, acoperindu-se altele cu nisip.

Pe măsură ce am început a muta plantaţiile din grădina veche în cea nouă, am organizat pepinierele şi grădina de rezervă şi toate aranjamentele necesare. Mai întâiu s'au construit 6 răsadniţe adânci de beton şi 12 de lemn, 2 florării de zid şi lemn, o casă mare de iernare pentru plante mediterane cu încălzire centrală de apă caldă, la care s'a ataşat şi mica seră de fier, mutată din grădina veche.

Din altă parte a Grădinii au fost mutate în această grădină de rezervă şi şopronul mare de rechizite şi atelierul de tâmplărie, după ce în altă parte a curţii s'a clădit o remiză pentru vehicolele Grădinii şi s'a înoit grajdul pentru cai.

S'au clădit din nou ori s'au reparat locuinţe pentru următorul personal: un grădinar şef, 3 grădinari, 4 lucrători permanenţi, 2 paznici şi un vizitiu.

Am clădit şi două căsuţe de portar către cele două intrări principale, Str. Pasteur 9 şi Str. Regală 26.

Pentru administraţia Grădinii s'a amenajat o casă veche aflată în grădină.

S'au făcut împrejmuiri de sârmă ori scânduri pe o lungime de 400 metri, cu porţile şi portiţele necesare.

S'a construit stâncăria ferigelor, muscineelor şi a Munţilor Apuseni. Pentru plantele alpine şi culturile în ghivece am construit 4 mese lungi de câte 25 metri. Pentru plantele acvatice s'au construit 24 basine mici şi 2 mari.

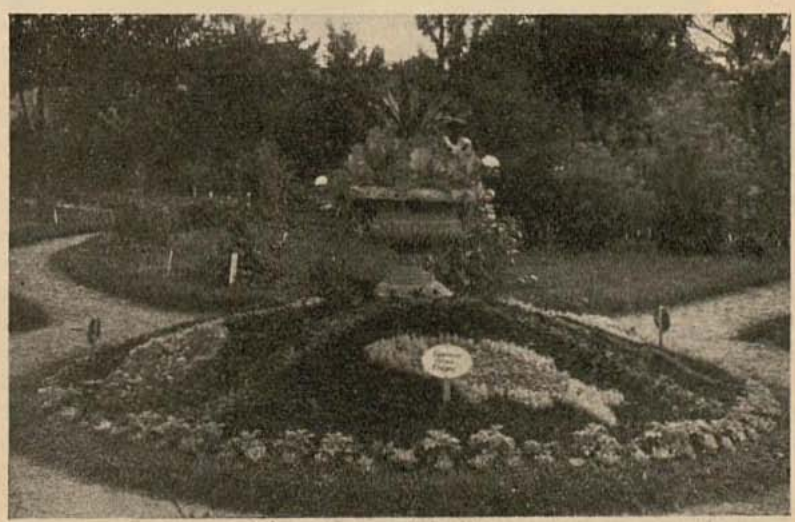

Grupe de ornament cu motive animale

S'au făcut şi s'au complectat în parte etichetele de plumb, tablă, lemn şi şindrilă.

Mutarea plantaţiilor din vechea grădină s'a făcut în primăverile 1922 şi 1923 şi în toamna 1922. Dela grădini botanice străine s'au procurat prin schimb seminţele unui număr mare de plante; conifere şi alte câteva plante lemnoase am procurat şi dela pepiniere din ţară.

Intreaga parte tehnică grădinărească a acestor lucrări de creare a unei Grădini Botanice noui a fost executată de priceputul nostru şef de culturi, C. Gürtler, ajutat de un personal devotat în frunte cu grădinarul şef Gheorghe Filip.

Fiind planul grădinii alcătuit de un botanist şi nu de un arhitect peisagist şi fiind pusă şi execu-

www.dacoromanica.ro

tarea acestui plan sub direcţia unui botanist şi a şefului de cultură cu bună şcoală botanică, întreaga noastră Grădină este în primul rând o expresie a concepţiilor botanice moderne în materie de clasificare a plantelor şi de fitogeografie, iar nu un parc public artistic. Stâncăriile, basinele, grămezile de nisip, colţurile umbroase sunt făcute pentru a da plantelor staţiunile naturale de care au nevoie pentru a trăi, iar nu ca decor arhitectural. Punctul de vedere al esteticii horticulturale şi de arhitectură decorativă a fost trecut în organizarea acestei Grădini Botanice pe planul al doilea, spre câştigul botanicii, mărind valoarea ştiinţifică a intregii instituţii.

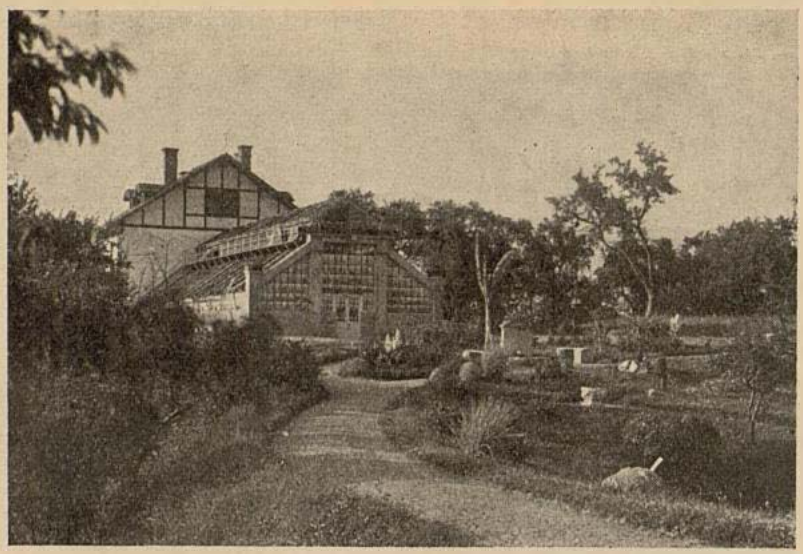

Sera palmierilor

In toamna anului 1923 s'au terminat lucrările de construire a instalaţiilor hidraulice proprii ale Grădinii, alcătuite din următoarele piese: Un baraj pentru stăvilirea pârâului Ţiganilor; basin de colectare cu o capacitate de 180.000 kg. apă; casa de pompe cu motor de benzină; castel de apă cu rezervoriu (capacitatea 80.000 kg. apă), având şi o galerie ce serveşte ca belvedere; reţea de distribuţie în întreaga grădină cu 25 hidranţi.

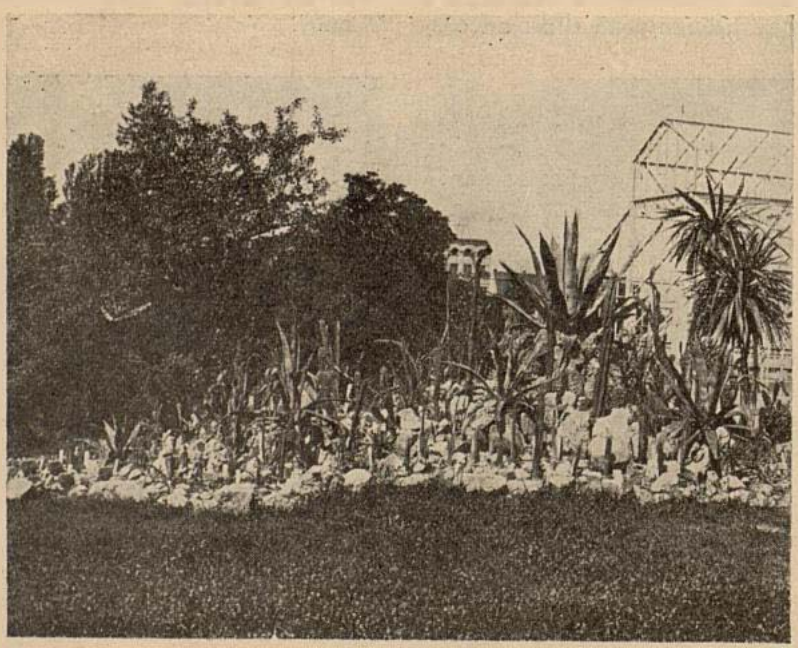

Grupa plantelor (suculente grase)

Deosebit de importante sunt basinele de beton construite în legătură cu instalaţiile noastre hidraulice: două basine mari semieliptice şi 34 basinaşe pătrate (vezi fig.) In vara anului 1924 cele mai multe basinaşe se şi populaseră cu plante interesante, printre care remarcăm nuferii exotici (Nelumbium, Euryale), nufărul Lotos, Nymphaea şi Nuphar, indigene.

Către Str. Regală s'a făcut tot în 1923 o împrejmuire cu portalul monumental transportat dela vechea grădină.

In acelaş an am amenajat aproape complect grupele sistematice, orânduite după un plan original; s'au construit stâncăriile pentru plantele mediterane. S'au organizat grupele ornamentale ale plantelor anuale şi bisanuale, pepinierele. S'a adunat un stoc foarte mare de plante de munte şi stepă pentru viitoarele grupe geografice.

Din fondul special de 40.000 lei aprobat de Minister s'a pavat o parte din drumul principal al Grădinii.

Planul executat în culori a fost acum afişat la ambele intrări ale vastei Grădini.

In cursul anului 1923/924 am făcut un nou pas mare spre terminarea amenajării grădinii noastre noui.

In primăvară s'au întocmit şi aşezat Grupele biologice ecologice şi genetice, cuprinzând următoarele secţii:

I. Economia de apă a plantelor. Apărarea plantelor contra secetei.

II. Adaptări sociale şi specializări particulare trofice. 1. Plante parazite. 2. Plante carnivore. 3. Plante epifite. 4. Antagonisme, apărarea contra animalelor.

III. Mişcările vizibile ale plantelor (sensibilitatea plantelor). Plantele urcătoare. Nictitropism. Seismonastie.

IV. Conservarea speciei. 1. Biologia florilor.

www.dacoromanica.ro

Polenizarea. 2. Atragerea insectelor la flori. 3. Apărarea florilor contra insectelor. 4. Biologia fructelor. 5. Inmulţirea asexuată, vegetativă.

V. Geneza speciilor. 1. Variaţii. 2. Hibrizi. 3. Mutanţi.

In secţia geografică s'a construit şi populat cu plante primite dela Sofia şi Belgrad grupul Florei Balcanice.

S'a terminat şi aşezarea grupelor mediterane şi Flora dunelor marine.

S'au făcut lucrări pregătitoare pentru aşezarea grupelor estasiatice şi în special pentru amenajarea grădinii japoneze, pe insula din lacul artificial. Lanternele de piatră au fost pregătite la Şcoala de arte şi meserii din Zlatna, iar podul, în stil japonez, în atelierul institutului.

Răsadniţele şi pepinierile s'au lărgit considerabil.

S'a construit drumul prin păduricea de brad; s'au pavat cu bolovani rotunzi 200 metri drum; am pietruit şi un număr mare de cărări noui în Grădina întreagă.

Ministerul Instrucţiei a aprobat în 1924 mutarea, reconstruirea şi adaptarea palmarului de la Grădina veche. Lucrarea aceasta delicată s'a executat de firmele Törs şi Ormai Dr. Niman şi Moldovan, aşa încât palmierii şi celelalte plante mari au ajuns sub acoperiş cu ivirea primului îngheţ. Peste hala cazanelor s'au făcut 4 locuinţe pentru personalul Grădinii şi o spaţioasă cameră de lucru.

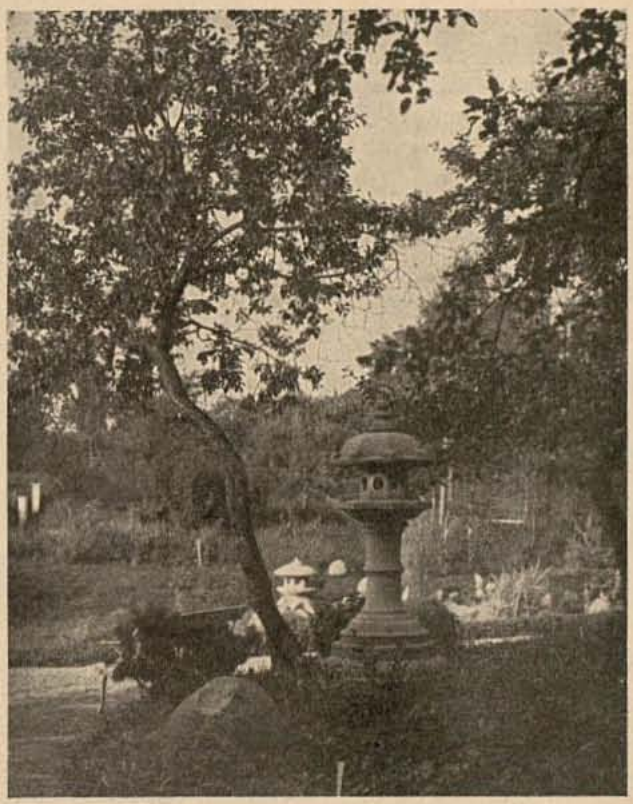

Lanterna de piatră din Grădina Japoneză

Până acum Grădina nu fusese publică. Progresând însă amenajările binişor, direcţia a decis să deschidă şi pentru marele public permanent Grădina, menită să fie un loc de învăţătură şi înălţare sufletească pentru toţi.

La 25 Iunie 1925, directorul a invitat pe reprezentanţii ziarelor locale române şi maghiare, precum şi pe corespondenţii ziarelor din Capitală şi le-a prezentat Grădina, călăuzindu-i şi explicând istoricul organizării ei. Toate ziarele au scris elogios despre frumuseţea şi înaltele rosturi ştiinţifice, didactice şi culturale ale acestei instituţii creiate sub stăpânirea românească.

Dela data de 25 Iunie, Grădina a putut fi vizitată gratuit Lunea şi Joia după amiazi. In celelalte zile s'a perceput o taxă de intrare de 5 lei. Duminică înainte de amiazi grădina a rămas închisă. S'au pus în vânzare şi bilete permanente de sezon de 50 lei. Profesorii, personalul ştiinţific al Universităţii, precum şi studenţii în ştiinţe naturale, geografie, farmacie şi medicină au primit bilet permanent gratuit din oficiu, sau la cerere.

In cursul primăverii din 1925 s'a terminat construirea palmariului nostru provizoriu, care poate fi vizitat acum şi de publicul mare zilnic între orele 4 şi 5.

In secţia geografică s'a amenajat grădina japoneză, s'au plantat foarte multe elemente estasiatice în jurul lacului, care aşteaptă acum să fie betonat, pentru a cuprinde culturile de nuferi.

Lângă grupul Dobrogei s'a construit o stâncărie reprezentând Coasta de Argint, care a şi fost plantată cu cele mai caracteristice specii aduse din regiunea Caliacra-Balcic de director şi asistenţi în excursia din 1925.

In toamnă s'a mai construit, în regie, din veniturile Grădinii, o remiză foarte încăpătoare cu o locuinţă pentru lucrătorii Grădinii, din materialul de lemn obţinut la demontarea vechiului Teatru Naţional. Din ajutorul de 50.000 lei primit dela Primărie s'a refăcut podul mare de peste pârâul Ţiganilor.

In 1926—28 s'a continuat cu construirea grupelor geografice. S'au etichetat cu tăbliţe de plumb copacii din grădină.

In 1929 şi 1930 s'a înteţit activitatea de organizare a Grădinii şi mai mult. Din darul de 25 milioane lei acordat Universităţii din Cluj de guvern în amintirea celor 10 ani dela unire, Grădina Botanică a obţinut dela Senatul Universităţii fondul necesar pentru o împrejmuire trainică spre Str. Pasteur, pentru construirea unui complex de 4 sere (din materialul obţinut dela institutul de corecţie) şi lucrări de amenajări mai mici.

Cea mai importantă lucrare executată din această sumă şi din fonduri remarcabile puse la dispoziţie de d-l ministru N. Costăchescu, este începutul unui mare Muzeu Botanic, sala herbarelor.

Toate amănuntele acestea au fost înşirate aci numai pentru a arăta, cât de greu se înfiripă în timpu-

www.dacoromanica.ro

rile postbelice o instituţie de cultură. Găsesc însă aci şi bun prilej de-a arăta, că în marginea posibilităţilor toate guvernele au acordat sprijinul lor acestor înfăptuiri. Generos a fost şi municipiul Cluj. Instituţiile bancare şi mulţi particulari au ajutat şi ei Grădina.

Din donatorii şi binefăcători mai statornici s'a format din 1928 chiar şi un „comitet al Grădinii Botanice", complectat cu rectorul Universităţii şi delegatul Facultăţii de Ştiinţe, supraveghind gospodăria Grădinii, după analogia Comitetelor şcolare.

Am zăbovit însă prea mult la istoric. Să descriem acum însăş instituţia.

Intrând în Grădina Botanică dinspre strada Regală, printr'o poartă ţărănească artistic cioplită de Şcoala de arte şi meserii din Braşov, întâlnim la stânga planul Grădinii, care ne dă o orientare generală asupra ei.

Prima secţie metodic aranjată este aceea a plantelor de ornament. In străluţe de câte 1 m² se înşirue dealungul drumului principal plantele de podoabă mai comune prin grădinile noastre, având etichete cu numele românesc şi latinesc al plantei. Această secţie este mult consultată de amatorii de flori, cari au adesea aşa de slabă orientare în privinţa numenclaturii plantelor de podoabă. Deosebit de ornamentale sunt în acest grup plantele de talie înaltă originare din lumi mai calde : Musa cu frunzele uriaşe, palmierul Phoenix, trestia gigantică Arundo donax, pe lângă gheorghinele multicolore şi rondoul artistic alcătuit din plante-tapet, de două părţi ale drumului.

Urmează un început de „Institut botanic", parterul Muzeului, care cuprinde într'o sală foarte spaţioasă herbarele Universităţii. Clădirea s'a ridicat in anul 1929/30 din fondul de 25.000.000 lei primit de Universitate în amintirea Unirii.

Aproape 500.000 plante preparate şi aranjate în cea mai bună ordine sunt aşezate în splendidele dulapuri de herbar ce cuprinde sala Muzeului, servind pentru studiul florei române, ca cel mai valoros material documentar din România. Specială importanţă au în acest mare muzeu herbarul Baumgarten, vechiu de 110 ani, cea mai veche colecţie sistematică din România, servind la compunerea lucrării „Flora Magni Principatus Transsilvaniae". Tot aşa de important este şi herbarul marelui botanist Florian Porcius, care a explorat cu o neîntrecută temeinicie flora ţinutului Năsăud, descriind numeroase specii noui pentru ştiinţă, al căror tip original se păstrează în Muzeul nostru.

Sala aceasta spaţioasă, cămin de cercetări şi studii botanice rodnice, împreună cu biurourile anexe ale directorului şi ale conservatorului herbarului, sunt numai începutul unui mare Institut botanic, care va trebui să cuprindă laboratoarele de botanică generală şi sistematică, sala de curs, bibliotecă şi colecţii. Terenul pentru aceste înfăptuiri este rezervat. Lipsesc deocamdată mijloacele.

Inaintând spre interiorul Grădinii, trecând prîn livada de pomi, cu zeci de varietăţi de mere indigene şi străine, ştiinţificeşte determinate şi etichetate, ajungem la serele ei. Un complex de cinci florării, din fier, cuprinde o bogată colecţie de plante vii din lumi mai calde, tropicale şi mediterane.

Prima seră găzdueşte palmierii cei mai mari ai Grădinii : Areca rubra, cu trunchiul înalt, elegant curbat, Phoenix-e stufoase, Latanea impunătoare, provenind din primele daruri primite la 1873 din grădinile împărăteşti. Alături de palmieri plante de talie înaltă, ca Theophrasta imperialis, trestii gigantice din neamul Bambuseelor şi altele bat geamurile de sus ale serei ce a devenit prea scundă faţă de trunchiurile şi frunzele neîncetat crescânde ale acestor giganţi vegetali. Dintre plantele mai mici interesează pe toţi vizitatorii colecţia frumoasă de plante utile : lemn de scorţişoară, cafea, măslin, lămâiu, trestie de zahăr, apoi variatele ferigi pururea verzi.

Un scurt coridor, care trece pe lângă biurourile şefului de culturi şi ale grădinarului şef, însărcinat cu schimbul de seminţe ce facem an de an cu peste 150 grădini botanice din ţară şi străinătate, — ne conduce la sera a doua, rezervată plantelor cu frunze mari, cum sunt diferitele specii de bananieri (Musa), apoi speciile de Ficus, de Philodendron şi feriga arborescentă Alsophila australis, cu frunze admirabil dantelate, reamintindu-ne ferigele mari ce populau odinioară şi meleagurile noastre, dând naştere la cărbunii de piatră din zăcămintele paleozoice. Aici adăpostim şi o frumoasă colecţie de Bromeliacee, din neamul cărora face parte deliciosul Ananas. De tavan atârnă în coşuri speciale Orhidee minunate, dintre care Stanhopea tigrina uimeşte mai mult prin formele-i bizare, parfumul suav de vanilie, consistenţa de ceară diafană a petalelor. Intr'o seră la dreapta adăpostim cacteele ciudate, împreună cu alte palnte grase (suculente), care deşi aşa de asemănătoare la port, fac parte din cele mai diferite familii vegetale : Liliacee, Amaryllidacee, Crassulacee, Euphorbiacee, etc. O altă seră scundă şi caldă cuprinde cele mai gingaşe culturi. Publicul mare arată aci mai mult interes pentru celebra sensitivă Mimosa pudica şi M. Spegazzini, care la cea mai mică atingere îşi închid, parcă supărate, foliolele, iar la o lovitură mai puternică îşi pleacă frunzele complect.

Ultima seră din acest grup, terminată in vara anului 1930, este acvariul, primul acvariu mare pe pământul românesc. Acum se cultivă aci numai câteva specii de nufăr, Cyperus papyrus din Egipet, trestie de zahăr, orez şi alte plante mai mici. Avem şi câteva plante carnivore, cum este Nepenthes, cu frunzele terminate în urne graţioase, în care alunecă şi se îneacă insectele, fiind pe urmă „digerate" şi absorbite de plantă. Când va fi complect amena-

www.dacoromanica.ro

jată această seră-acvariu, vom cultiva în ea uriaşul nufăr Victoria regia.

In faţa serelor sunt expuse vara, printre bolovani mari de piatră, în bătaia soarelui, plantele suculente, cu formele lor atât de bizare : columne de Cereus, Opunţii spinoase, Aloe grase,

De partea stângă a drumului, începând cu fântâna de piatră pitorească şi până la pădurea de brad ce alcătueşte un fond admirabil pentru întregul peisaj, s'a amenajat o grădină japoneză, în stil japonez, cu plante din flora fermecatului Orient îndepărtat. Grădina aceasta prezintă obligatoriile elemente arhitecturale ; o insulă cu o colină înierbată şi împodobită cu brazi pigmei şi diformaţi în mod artificial, o punte de piatră, „stepping-stones", (pietre de păşit) înşiruite în pajişte, apoi un pod curbat şi ornamentat în stilul tradiţional japonez. Alături stă un „tory", poartă sacră, şi înfipte în jurul lacului patru splendide lanterne de piatră. In acest cadru meşteşugit japonez sunt cultivate minunatele flori ale Japoniei : cireşi şi crisanteme, Iris şi Paeonia, pe lângă multe altele, tot mai răspândite şi la noi (Aucuba japonica, Evonymus japonica, Eriobotrya japonica, Rosa multiflora, Rhododendroni, Wistaria, Buddleya).

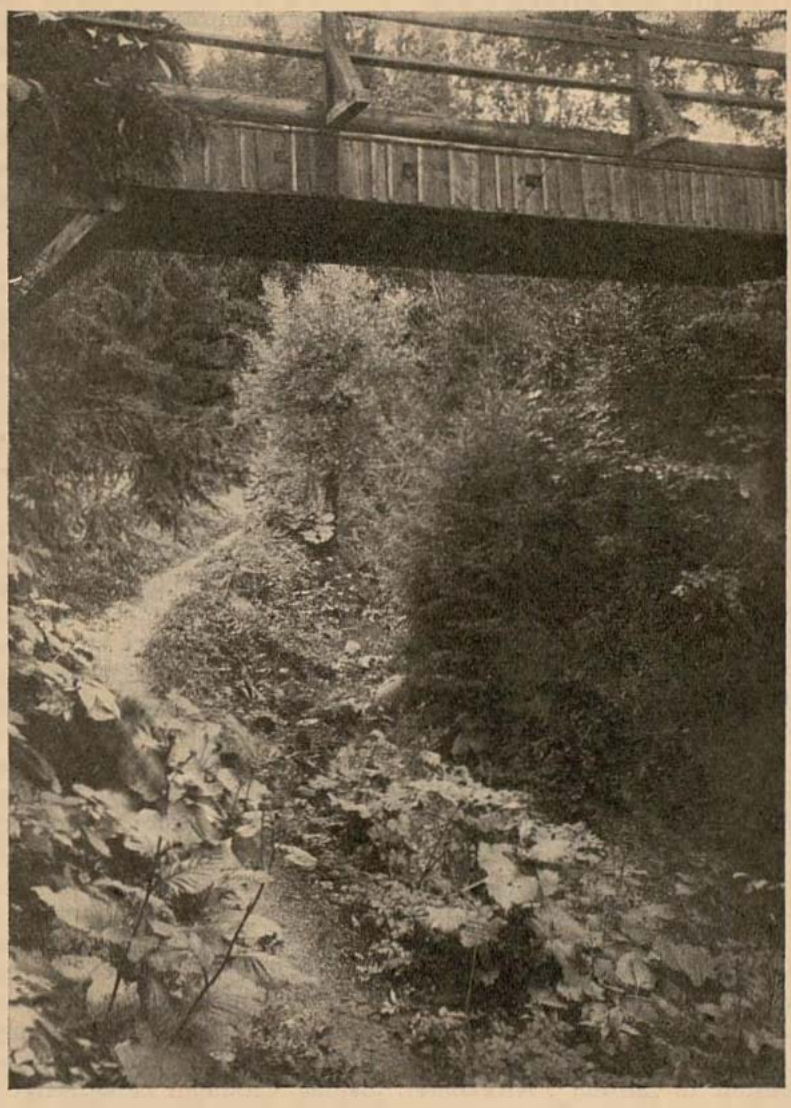

Valea cu vegetaţia montană : Telekia speciosa

Dar ne cheamă aleea romantică din brădet spre colinele şi văile Grădinii care ne prezintă flora României.

Intâiu dunele marine, cu vegetaţia lor caracteristică, ne opresc atenţia. Iarba surie cadrează bine cu celelalte burueni de aceeaş coloare (Silene pontica, Petasites tomentosus) ; până şi frasinul de deltă (Fraxinus holotricha) a îmbrăcat uniforma aceasta a nisipului.

Incomparabil mai variate ca port şi mai vioaie în privinţa colorilor sunt florile „Coastei de Argint" şi ale stepelor dobrogene, amenajate aci în grădină. Inspre vârful colinei sunt arborii şi arbuştii atât de caracteristici Orientului (Carpinus orientalis, Paliurus spina-Christi, Fraxinus Ornus, Prunus Mahaleb, Colutea, Caragana, etc.). Pe stânci găsim Euphorbia myrsinites, un cetăţean mediteran în flora noastră, binemirositoarele Saturja coerulea, Achillea Vandasii şi Chrysanthemum millefoliatum turcescul Peganum Harmala şi elementul subtropic Plumbago europaea, întovărăşit de smochinul sălbatec, podoaba mediteraneană a acestor meleaguri. Stepa pământoasă şi pietroasă de alături imitează în mic neîntrecutele aspecte ale Stepei dobrogene. Primăvara domină aci roşul ca sângele al bujorilor nenumăraţi (Paeonia tenuifolia) împreună cu stânjineii pitici multicolori şi cu piersecuţele de un splendid roz (Prunus nana).

Mai târziu se ridică năvalnic dintre frunzele de bază tulpinile Salviilor încărcate cu flori, garoafele, cioloboturi pontice (Centaurea orientalis şi altele).

Intr'un colţ se aciuiază modest Campanula romanica. Printre pietre au fost plantate florile noastre endemice : Dianthus nardiformis, Agropyron Brandzae.

In continuarea stepelor dobrogene s'a amenajat stâncăria cu florile caracteristice ale Banatului şi Olteniei, care arată înrudire floristică şi cu provincia precedentă. Liliacul (Syringa vulgaris) şi cărpiniţa sunt comune pentru toate aceste provincii. Speciale pentru Banat sunt laleaua galbenă (Tulpina hungarica) şi pinul tauric (Pinus Pallasiana), apoi alunul turcesc (Corylus Colurna).

www.dacoromanica.ro

Din jos de drum se întinde o pajiște frumoasă, smăltată cu florile caracteristice ale Câmpiei Ardelene: dediței galbeni (Adonis vernalis), jalea ardeleană (Salvia transsilvanica) și multe altele, deosebit de frumoase prin luna Iunie.

Pentru plantele caracteristice din colinele Bucovinei (Evonymus nana, Poa podolica, Centaurea Marschalliana) am rezervat un grupuleț alături.

Larg se deschide aici valea pitorească până la pădurea de brad, cu vegetația caracteristică a brădetului nostru. Un lac ascuns idilic în desișul de molid ademenește multă lume iubitoare de asemenea colțuri fermecate din natură. El este însă și lăcașul celor mai variate alge, ce servesc pentru studiu studenților noștri.

Pădurea coboară până la pârâiașul șerpuitor, podoaba fără pereche a Grădinii noastre Botanice. Din isvoare ce se găsesc din susul Grădinii curg lin două șuvițe de apă, printre bolovani de greză, alunecând în mici cascade pe alocuri, împreunându-se in „pârâul Țiganilor" care taie în două Grădina. Ambele maluri sunt împădurite cu brazi, molizi și cu aluni bătrâni. Impreună cu aceste elemente lemnoase comune am plantat aici admirabilul liliac ardelenesc (Syringa Iosikaea), care crește sălbatec în Munții Apuseni și Maramureș până prin Galiția. Zăvoiul acesta de munte este bogat împodobit cu splendidul „brusture" Telekia speciosa, ce-și desfășoară în miez de vară capitulele galbene strălucitoare.

La imbinarea pârâiașelor, dincolo de podurile rustice, se înalță o stâncărie de calcar, încărcată cu plantele caracteristice ale Munților Apuseni. Coroana verde închisă a tisei străjuește zimțurile indrăsnețe, pe care crește aiul vestit din Cheia Turzii, Allium obliquum, apoi stânjinei (Iris) multicolori, Cerastium calcicolum cu mii de steluțe albe, endemica plantă Centaurea dacica și multe-multe flori de interes deosebit pentru fitogeografia țării.

Nu vom urca prin brădet pe culmea colinei, — căci încă nu s'a terminat construcția și plantarea grupelor ce reprezintă munții noștri înalți cu flora lor specifică — ci vom trece pârâiașul Grădinii peste podețul rustic ori peste podul cel mare, lung de 20 metri, înalt, încât permite o privire cuprinzătoare peste întreaga vale „de munte" și ne găsim în cea mai largă secție a Grădinii, în „sistem". Aici toate plantele sunt grupate după genuri în familii naturale, iar acestea sunt aranjate in straturi apropiate sau mai îndepărtate, după inrudirea lor naturală dovedită științificește ori presupusă. Ca pe un „arbore genealogic", numit în botanică „arbore filogemetic" se pot urmări în această secție seriile naturale, filiația de obârșie a plantelor cultivabile la noi sub cerul liber, complectate vara cu plante scoase din seră. Grupele naturale de ordin mai mare sau mai mic sunt separate prin drumuri și cărări artistic trasate, ținând seama de relieful terenului. In mijlocul acestei secții se ridică, cochet in vârful unei coline, institutul botanic vechiu, care se desprinde admirabil din fondul verde, al unei păduri de brad.

Clădirea aceasta provizorie este destinată învățământului universitar, cuprinzând săli de curs, de lucrări, biblioteca și biurouri.

De cealaltă parte a brădetului se înalță castelul de apă, construcție splendidă în beton armat. In jurul rezervoriului se înșirue o galerie grațioasă, din care vizitatorii își pot da seama nu numai de aranjamentul Grădinii și de neîntrecutele frumusețe peisagere îngrămădite în acest colț al Clujului, ci au o privire largă asupra orașului împrejmuit de dealuri pleșuve spre „Fânețe", de păduri pe Someș în sus, de grădini în spre Feleac.

E cu neputință să descriem aici și numai cele mai însemnate din colecția de aproximativ 3000 specii cultivate în sistem. O plimbare fugară ne va da idee de evoluția ascendentă a lumii vegetale, dela formele vechi simple până la cele mai complicate, mai „superioare" și în acelaș timp mai recente.

Sistemul incepe lângă poarta dinspre Str. Pasteur, cu muscineele ce se înmulțesc cu spori și n'au încă organele numite flori. Urmează ferigele cultivate pe o stâncărie umbroasă, acoperită cu brazi și alături câteva Equisetacee (coada calului) bățoase, tot plante fără flori. Imediat superioare pe scara filogeniei sunt gimnospermele, reprezentate aci prin numeroase specii de brad, prin copacul Gingko biloba din Extremul Orient și prin Ephedra atât de asemănătoare la înfățișare cu „coada calului".

De grupul înviorător al brazilor se atașează cele mai primitive plante cu „flori" adevărate, în înțelesul comun, Magnoliaceele, cu impunătoare flori albe sau roșietice, în care natura își risipește cu atâta belșug grațiile cuceritoare de insecte, aducătoare de rod. De aci inainte se multiplică nebănuit de repede formele și alcătuirea florilor, organul care exprimă cel mai adecvat progresul evolutiv al fanerogamelor (plante cu flori). Deoparte se continuă seria dicotiledonatelor, cu Ranunculaceele (bujori, spânz, căldărușă, Delphinium, Aconitum), iar la acestea se alipesc atâtea plante de apă, cultivate aci într'un sistem întreg de basine mici și mari. In fruntea tuturor stau nuferii cu frunze plutitoare și flori incântătoare. De altă parte se înșirue monocotiledonatele cu familiile crinilor, zambilelor, Orhideelor, Cannelor ce se intrec în hlamidele florilor pompoase; ierburile variate, dar lipsite de corole colorate adastă alături.

Inspre marginea Grădinii se înșirue reprezentanții maestoși ai familiilor de fagi, stejari, plopi, nuci și ulmi. De ele se atașează rude mai mărunte, cu tulpini ierboase.

Urmează iarăși copaci și arbuști din neamul rozelor și al leguminoaselor. Lângă un corn impunător este așezat neamul umbeliferelor, cu reprezentanți gigantici, originari din stepele Asiei. Nespus de drăgălașe sunt neamurile de Verbină, Labiaceele, Scrophulariaceele cu flori multicolore. Neamul pepenilor ocupă alt strat. Tot așa clopoțeii mai

www.dacoromanica.ro

mult albaştri. La urmă de tot, până la drumul mare de unde am început plimbarea circulară prin „sistem", găsim Compozeele, cele mai superioare plante, cu floricele mici îngrămădite în capitule ce se prezintă în faţa noastră — desigur însă şi în ochii insectelor — ca o singură floare, o adevărată „superfloare".

Floarea soarelui, cu numeroasele rude sălbatice din America de Nord, este neamul cel mai cunoscut din această familie. Aci cultivăm însă şi zeci de Aster-e, gheorghine, ciuloboturi (Centaurea) colorate fel şi fel, Arnica şi atâtea altele.

Ar fi necomplectă descrierea aceasta sumară a Grădinii, dacă nu am face amintire de secţia plantelor medicinale precum şi de secţia plantelor utile (legume, plante oleifere, narcotice, furagere, textile etc.) amenajate alături de sistem pentru trebuinţele elementare ale învăţământului.

Mai sunt însă şi dincolo de pârâu câteva secţii de interes. Pornind dela grupul florei Banatului urcăm câteva scări de piatră până la stâncăria florei mediterane, îmbelşugat reprezentată prin specii nobile, înveşmântate în pâslă deasă (Salvia) încărcate de flori mirositoare, vizitate de roiuri de albine, şi care îţi răpesc vederea cu colorile lor vii, armonice. Alt tip mediteran reprezintă lămâii, portocalii, leandrii, cu frunze pieloase pururea verzi.

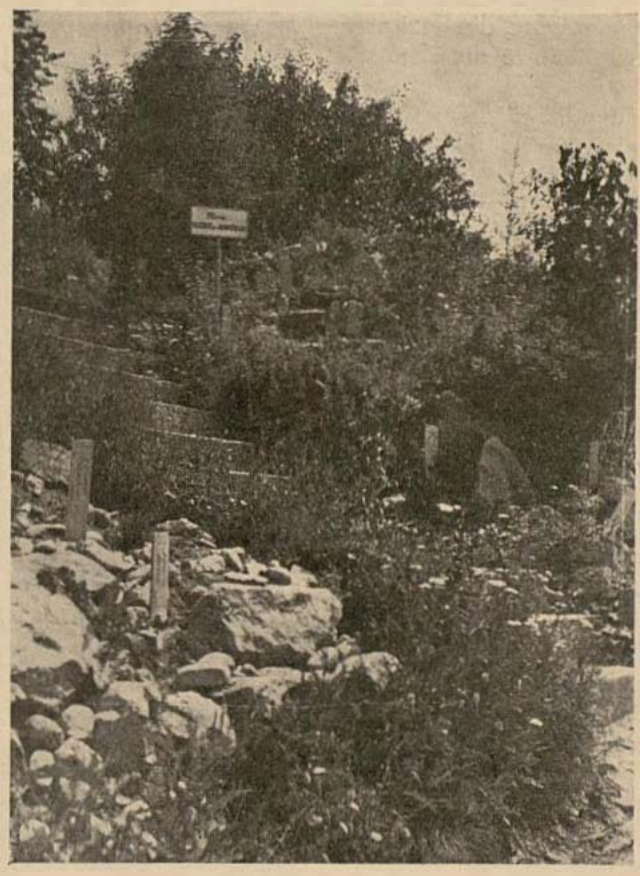

Munţii Banatului şi Olteniei: la stânga stepa Dobrogei

Dar trebue să stai poate ceasuri la grupele bogate de plante mediterane ca să-ţi întipăreşti formele lor elegante şi să te laşi îmbătat de miresmele lor suave!

Ca o curiozitate rară am grupat alături plantele cultivate de romani, pe timpul lui Pliniu (s. I d. Chr.), printre care găsim, spre uimirea noastră, întreaga serie de plante de podoabă şi leac cultivate prin vechile noastre grădini ţărăneşti: busuioc şi mintă, spânz, crin, mixandre, lemnu-Domnului.. Ce bine se conservă comorile culturii de conservativul nostru popor!

In faţa grupelor mediterane s'au amenajat grupele biologice: plante care arată cum se polenisează florile prin diferitele insecte şi prin vânt, cum se înmulţesc pe cale vegetativă, cum se apără de uscăciune, cum se urcă spre lumină, cum îşi împrăştie seminţele: prin vânt, agăţându-se de animale, aruncându-le prin forţă mecanică, plutindu-le pe apă.

Un grup mai mic arată câteva exemple caracteristice de variaţii, hibridizări, mutaţii, care pot duce la naşterea de specii noui, la acest mister încă nedesluşit al naturii.

Şi cel mai rezistent vizitator oboseşte după această vizită prin principalele colţuri ale Grădinii. Abia mai poate consacra atenţia sa bogatei colecţii de plante alpine, cultivate în ghivece, pe patru mese uriaşe; specialistul găseşte aci însă cele mai preţioase comori ale Grădinii, specii rare, delicate, critice şi noui, care stau sub continua observare a statului major ştiinţific al Grădinii: directorul, şeful de lucrări (Emil Pop), şeful de culturi (Cornel Gürtler), conservatorul colecţiilor (Iuliu E. Nyarady), asistentul (Gheorghe Bujorean) şi preparatorul ştiinţific (Homei).

Câţi specialişti străini nu s'au desfătat însă în ele! Câţi vizitatori din zecile de mii cari se perindă pe aici, venind ca pioşi pelerini la Mecca Clujului, la această Grădină, nu au rămas uimiţi de belşugul de flori alpine, ce le-ar rezerva o excursie în munţii înalţi!

Staţiunea meteorologică-ecologică, cu zeci de aparate pentru măsurarea temperaturii, umidităţii, a luminii şi a vântului, printre care multe construite de d-nul Bujorean, asistent al acestui institut, este aşezată printre serele de propagare, înmulţire şi iernare, alături de pepinierele şi răsadniţele vaste, de unde a pornit organizarea Grădinii şi popularea ei cu cel puţin 5000 specii indigene şi străine.

Grădinile botanice au răsărit în diferitele epoci din diferite necesităţi ştiinţifice şi practice. Ele au corespuns necesităţilor în totdeauna însă numai în funcţie de mijloacele materiale ce li s'au pus la dispoziţie şi mai ales în măsura în care persoanele care le conduc, le întreţin au înţeles să anime instituţia prin urmărirea activă a ţelurilor ştiinţifice

www.dacoromanica.ro

şi a rosturilor culturale, în serviciul cărora se poate pune o grădină botanică.

Discuţiile teoretice asupra rosturilor grădinilor botanice se pot întinde la infinit şi sunt de fapt şi acum la ordinea de zi.

Chiar şi la Congresul internaţional de Horticultură ţinut astăvară la Londra — la care scriitorul acestor rânduri a fost numit viceprezident al secţiei grădinilor botanice, graţie reputaţiei de care se bucură această instituţie printre specialiştii de pretutindenea — s'a discutat rostul lor în zilele noastre, în lumina comunicării făcute de profesorul C. Regel dela Universitatea din Kaunas (Lithuania).

Noi am organizat această nouă instituţie la Cluj după concepţiile noastre, inspirate de starea de azi a ştiinţei şi de experienţele câştigate din vizitarea celor mai însemnate instituţii similare din Europa şi America de Nord [1]).

Prin realizări şi fapte am dovedit, că această Grădină Botanică împlineşte următoareel misiuni :

Pune la dispoziţia cursurilor de botanică generală şi botanică sistematică material îmbelşugat demonstrativ, de asemenea botanicii medicale.

Furnizează material lucrărilor practice ale studenţilor.

Face posibilă ţinerea cursurilor de geografie botanică şi îndrumează atenţia cercetărilor spre geobotanică şi ecologie prin grupele geografice, câmpurile sale de observaţie şi experienţă, prin staţiunea sa ecologică.

Îndrumează şi face posibile studiile toxonomice, floristice şi monografice, prin materialul viu de plante adunat şi cultivat aci de pretutindeni. Pregăteşte o Floră critică a României.

Întreţine un schimb, intensiv şi extensiv, de seminţe, plante vii, material de herbar şi publicaţii cu toate instituţiile similare din lumea întreagă, răspândind pretutindeni plantele dela noi, material de studiu din flora României şi încopciază năzuinţele ştiinţifice româneşti din Cluj în viaţa şi organizaţia ştiinţifică universală.

Practicienii (horticultorii, agricultorii şi silvicultorii) cari desfăşoară activitatea lor pe aplicaţiile practice ale botanicii, verifică adesea cunoştinţele lor în Grădina aceasta Botanică.

Grădina pune la dispoziţia şcoalelor secundare din localitate material intuitiv viu. La cerere şi este de mare ajutor învăţământul botanic în şcoalele din întreaga ţară, care înţeleg să viziteze Grădina. Oferе gratuit seminţe pentru înfiinţarea şi întreţinerea de grădini botanice şcolare în ţară.

Grădina organizează expoziţii de fructe şi este pivotul secţiei Cluj a Societăţii de Horticultură.

Marele public găseşte nu numai recreaţie şi desfătare estetică în acest mare parc public al Clujului, ci poate culege atâtea cunoştinţe botanice in diferitele secţii ale Grădinii, in sere şi muzeu. Numărul vizitatorilor creşte din an în an. In 1929 au vizitat cel puţin 30.000 persoane această Grădină, printre care foarte mulţi cetăţeni străini, cari au dus faima instituţiei noastre peste hotarele ţării.

Grădina Botanică din Cluj este, în sfârşit, instituţia centrală pentru protecţia naturii în Ardeal şi în parte pentru ţara întreagă. Direcţia Grădinii a organizat definitiv rezervaţii proprii de stepe, păduri şi stâncării în mai multe puncte ale ţării, salvând pentru posteritate specii vegetale sau tovărăşii vegetale specifice ţării. Organizează mai multe parcuri naţionale şi a isbutit să impună şi o lege specială cercurilor hotărîtoare.

Năzuinţele ştiinţifice ale instituţiei sunt concretizate prin publicaţiile personalului său ştiinţific apărute în reviste străine, de specialitate, şi în publicaţiile proprii ;

a) „Buletinul Grădinii Botanice şi al Muzeului Botanic dela Universitatea din Cluj", redactat de Al. Borza, în 9 volume (al X-lea este sub tipar).

b) „Contribuţiuni Botanice din Cluj", publicat de această instituţie împreună cu Institutul de Botanică generală de sub direcţia d-lui Prof. I. Grinţescu. Un volum.

c) „Flora Romaniae exsiccata", o publicaţie importantă de herbar ce apare numai în 60 exemplare, dintre care aproximativ 30 se trimit în schimb marilor muzee botanice din străinătate, iar restul rămâne la instituţiile botanice şi botaniştii din ţară. Au apărut 9 mari fascicole. Centuria a X-a este în pregătire.

Acestea sunt, cred eu cele mai preţioase roade ale muncii de zece ani şi cel mai frumos omagiu ce putem aduce ţării şi oamenilor de bine, cari au înţeles să facă jertfe pentru înfăptuirea şi întreţinerea Grădinii Botanice din Cluj.

AL. BORZA

Directorul Grădinii Botanice din Cluj

[1]) Directorul Grădinii a vizitat următoarele Grădini botanice în Europa : Basel, Bern, Bucureşti, Berlin, Budapesta, Brno, Breslau, Bg. St. Pierre, Cambridge, Cernăuţi, Cracovia, Dresda, Geneva, Graz, Grenoble, Hamburg, Iaşi, Lautaret, Londra (şi Kew), Lyon, Marsilia, München, Padova, Paris, Praga, Prouhonice, Roma, Strassbourg, Varşovia, Viena, Zagreb, Zakopane, Zürich.

In America : Arnold Arboretum la Boston, Chicago, New-York, Brooklyn, St. Louis, Washington.

www.dacoromanica.ro

Cartea Românească

Ideea înfăptuirii unei mari edituri românești a svâcnit în mijlocul frământărilor dela Iași. Nici n'apucară bine să se desluşească zorile izbândei finale şi urmară discuţii, în cerc restrâns, asupra diferitelor probleme, mai ales culturale, care se iveau depe urma noilor perspective istorice. Ca o coincidenţă de bun augur, consfătuirile aveau loc în Aula vechii Universităţi, sală în care, pe vremuri, s'au ţinut conferinţele Societăţii Junimea, cu o covârşitoare influenţă asupra progresului nostru cultural.

Apărătorul hotărît şi tenace al infiinţării unui institut de editură, cu scop de a contribui la cultura mulţimii, şi la cimentarea sufletească din provinciile ce aveau să se unească, a fost regretatul Profesor Ion Athanasiu. El a făurit primele statute ale Societăţii visate, din care au rămas multe puncte şi în actualele statute ale „Cărţii Româneşti", cum e creearea unui fond cultural, participarea lucrătorilor la beneficii, etc.

Imprejurările economice, schimbate de războiu, au dus la indeplinirea gândului lui Athanasiu, mai repede şi mai măreţ decât l-ar fi putut închipui fostul rector al Universităţii din Bucureşti, primul

Librăria şi biurourile „Cărţii româneşti"

preşedinte al Consiliului de Administraţie al Societăţii „Cartea Românească".

Firme vechi, cu renume câştigat, nu se mai încumetau să facă faţă, izolate, nouilor cerinţe. Imprejurările le-au împins la unire.

Astfel a luat naştere, in anul 1919, marele institut de editură „Cartea Românească", aproape în acelaş timp când vechiul institut „Socec" trecea in stăpânirea D-lor Schwartz & Şaraga. Se creeau in felul acesta isvoare de mari forţe în domeniul editurii.

Trăinicia instituţiei „Cartea Românească" este

www.dacoromanica.ro

asigurată chiar dela început, căci ia naştere din fuzionarea altor trei instituţii, care au contribuit in largă măsură la progresul cultural al ţării, dinainte de războiu. Din firmele I. St. Rasidescu de sub conducerea D-lui Carol Rasidescu, „Theodosiu Ioaniţiu & fii" de sub conducerea D-lui Niculae Ioaniţiu, şi din editura „Sfetea" de sub conducerea regretatului C. Sfetea, s'a format „Cartea Românească" cu sprijinul material al Băncii Româneşti. Capitalul iniţial de 12.000.000 lei a ajuns cu timpul la 100.000.000 lei.

gresului uimitor ce se face pe tărâmul culturii româneşti.

Atelierele la inceput erau şi ele răsleţite, în diferite părţi ale oraşului, ceeace însemna o mare pierdere pentru activitatea Societăţii. Inconvenientul fu îndepărtat din 1922, când s'a ridicat pentru atelierele industriale, o masivă clădire de beton armat, pe terenul cu o suprafaţă de 6.000 m. p. din Şos. Bonaparte 58—60. In acest chip Societatea „Cartea Românească" a înzestrat capitala ţării cu o industrie înfloritoare, cea mai mare în ramura indus-

Sala de şedinţe a „Consiliului"

Sediul Sfetea, de lângă Sft. Gheorghe, era excentric. S'a simţit deci nevoia dintr'o dată, ca librăria să se instaleze într'o încăpere mai centrală. S'a cumpărat clădirea Societăţii „Minerva" din B-dul Academiei 3—5, azi transformată într'un măreţ palat, cu faţadă impunătoare în simplicitatea ei, cadrând de minune cu noul palat al Universităţii din apropiere. Intâmplarea s'a nimerit bine. Librăria cea mai mare din ţară nu putea să fie prea departe de înaltul focar de cultură al neamului întreg. In trecerea lor spre Universitate, miile de studenţi, zilnic întâlnesc în calea lor dovada progresului uimitor ce se face pe tărâmul culturii româneşti.

triilor grafice şi de editură. De viaţa ei este legată viaţa şi buna stare a unei armate de aproape 1200 de funcţionari şi lucrători.

Activitatea Societăţii „Cartea Românească" este complexă, cuprinzând trei ramuri bine distincte, puse sub aceeaş conducere centrală.

A. *Industria Grafică* este concentrată în Atelierele din Şos. Bonaparte. Ele cuprind două mari clădiri anume construite, înzestrate cu tot utilajul modern. Una, în formă de arc, are o suprafaţă de 1260 m. p. cu subsol, parter, două etaje şi mansardă. A doua, în formă de hexagon, pe o supra-

www.dacoromanica.ro

faţă de 650 m. p. cu subsol, parter, mezanin şi 4 etaje.

Forţa motrică necesară acestor ateliere este căpătată printr'o uzină proprie, inzestrată cu un motor Diesel de 300 H. P. şi cu regeneratoare pentru comasarea curentului electric.

De cum intri în ateliere, rămâi surprins de felul metodic cum sunt împărţite sălile. Vei găsi sute de oameni lucrând cu febrilitate în zecile de secţii, din care se pot cita: Secţia zeţăriei, Turnătoria de litere, Secţia zincografică, Secţia de gravură, Stereotipie, de Galvanoplastie, Secţia artistică de decrări, cum sunt: acţiunile, timbrele, tablourile cromolitografice, precum şi cutii de diverse forme şi mărimi pentru ţigări, parfumuri, bomboane, casete în zeci de culori cu reliefuri, poleite cu aur şi argint, etc. Toate tipurile şi formatele de registre, carnete, dosare, bibliorhapte, agende, calendare, şi altele.

La sfârşitul acestor pagini s'au dat câteva modele de imprimările făcute în Atelierele „Cărţii Româneşti" după metoda tipografică, litografică şi fotogravură. Dar numai un cunoscător în arta grafică îşi poate da seama de ceeace poate produce un

Scara de marmoră

sen, Secţia litografică, de Offset, Secţia de reproduceri, Secţia cartografică, Secţia de fotogravuri. Secţia maşinilor tipografice, Secţia maşinilor litografice, Secţia de legătorie şi broşaj, Legătoria de lux, Secţia confecţiuni, Secţia de plicuri, Secţia de liniatură, Secţia cartonajelor manuale, Secţia cartonajelor mecanice, etc.

Din toate aceste secţii „Cartea Românească" scoate anual tot ce închipuirea omenească a născocit că s'ar putea lucra din hârtie: dela cea mai simplă broşură până la cea mai desăvârşită carte de artă; dela afişul-înştiinţare până la afişul reclamă in 14—15 culori. Apoi cele mai variate luatelier de mărimea celui al „Cărţii Româneşti". In secţia zeţăriei cu 120 lucrători se culeg, într'o singură zi, cuvinte compuse din 500.000 de litere; aşezându-se literele într'un singur rând, s'ar putea împrejmui cu ele grădina Cişmigiu. Dacă s'ar pune alăturea toate coalele de hârtie trecute într'un an prin maşinile „Cărţii Româneşti" s'ar putea face un brâu care să încingă pământul la ecuator.

Pentru ajutorarea personalului, pe lângă Ateliere funcţionează o cantină, unde lucrătorii pot lua masa cu 15 lei pe zi, iar elevii cu 10 lei. Există de asemenea şi un cabinet medical de prim ajutor şi tratamente uşoare, în care doi medici şi o moaşă dau

www.dacoromanica.ro

consultaţii gratuite. De câţiva ani funcţionează şi o casă de pensie pentru toţi funcţionarii.

Producţia anuală a atelierelor, în care lucrează cam 700 lucrători şi lucrătoare, cu salariu anual de 35.000.000, este aproximativ de 1.200.000 kgr. de material confecţionat. Pentru transportul acestui material ar fi nevoe de un tren cu o lungime de 960 metri.

Afară de Atelierele centrale, „Cartea Românească" mai are ateliere complect organizate în oraşele : Chişinău, Cluj şi Diciosânmartin.

expoziţie de pictură, cunoscută sub numele de „Sala Ileana".

A doua librărie, „Cartea Românească" o are în Calea Moşilor 64, fosta librărie C. Sfetea.

In imobilul din Calea Moşilor se află şi depozitul principal de cărţi, ca şi serviciul de expediţie pentru întreaga ţară.

Ţinând seamă de importanţa pe care o poate avea o librărie, în promovarea culturii naţionale din provinciile alipite, „Cartea Românească" a socotit că îndeplineşte o datorie către neam, înfiinţând

Sala de expoziţii „Ileana"

B. *Comerţul de librărie.* Pentru a-şi putea desface produsele sale, „Cartea Românească" a fost nevoită să dea o desvoltare cât mai vastă comerţului de librărie. Astfel Librăria centrală din B-dul Academiei No. 3-5 şi Edgard Quinet No. 4 se poate spune că este cea mai mare librărie din România.

Ea ocupă subsolul, parterul şi etajul întâiu al palatului central şi are raioane de vânzare pentru cărţi literare române.şti şi străine, cărţi didactice, articole de papetărie şi confecţiuni, articole de pictură, galanterie, articole de sport, material didactic, gramofoane, plăci, radio, jucării precum şi o sală de

chiar cu sacrificii, sucursale în centrele cele mai de seamă din ţinuturile româneşti. Există filiale de ale „Cărţii Româneşti" la Chişinău pentru Basarabia ; Timişoara şi Lipova pentru Banat ; Cluj, Braşov şi Diciosânmartin pentru Ardeal.

Afară de aceste librării şi sucursale, „Cartea Românească" are peste 600 corespondenţi şi reprezentanţi în toată ţara, cari fac oficiul de colportori ai produselor ei.

C. *Editura.* Dela înfiinţarea ei chiar, Societatea „Cartea Românească" şi-a stabilit un plan de edi-

www.dacoromanica.ro

tură în conformitate cu starea generală culturală din țară.

Cultura mulțimii a fost pusă pe planul întâiu, și în această direcție „Cartea Românească" a săvârșit, cu hotărîre și continuitate, mai mult de cât oricare altă instituție similară, particulară sau de Stat.

Ea n'a urmărit un câștig, deoarece prin statute se menține în fiecare an un fond cultural, uneori și de un milion de lei, pentru susținerea bibliotecilor ieftine pe care le editează, în diferite domenii de cunoștințe.

Sute de mii de exemplare s'au răspândit astfel în mulțimea dornică de citit, prin „Pagini Alese din Scriitorii Români". Aproape 2.000.000 de broșuri

Răspândind gustul de citit în mulțime, ea pregătește astfel terenul pentru înțelegerea și desfacerea cât mai largă a literaturii și științei românești.

In această direcție „Cartea Românească" și-a făcut pe deplin datoria. Ea a fost singura instituție de editură, care a stabilit premii literare și științifice, pentru lucrări inedite, obținând astfel un succes moral însemnat.

Catalogul ei general cuprinde capitolele cele mai variate, dela poezii la opere de specialitate științifică, dela cărți cu preț redus la adevărate lucrări de artă pentru bibliofili. Din această din urmă categorie merită mențiune: *Adrian Maniu, La gravure sur bois en Roumanie,* frumoasele colecții de stampe

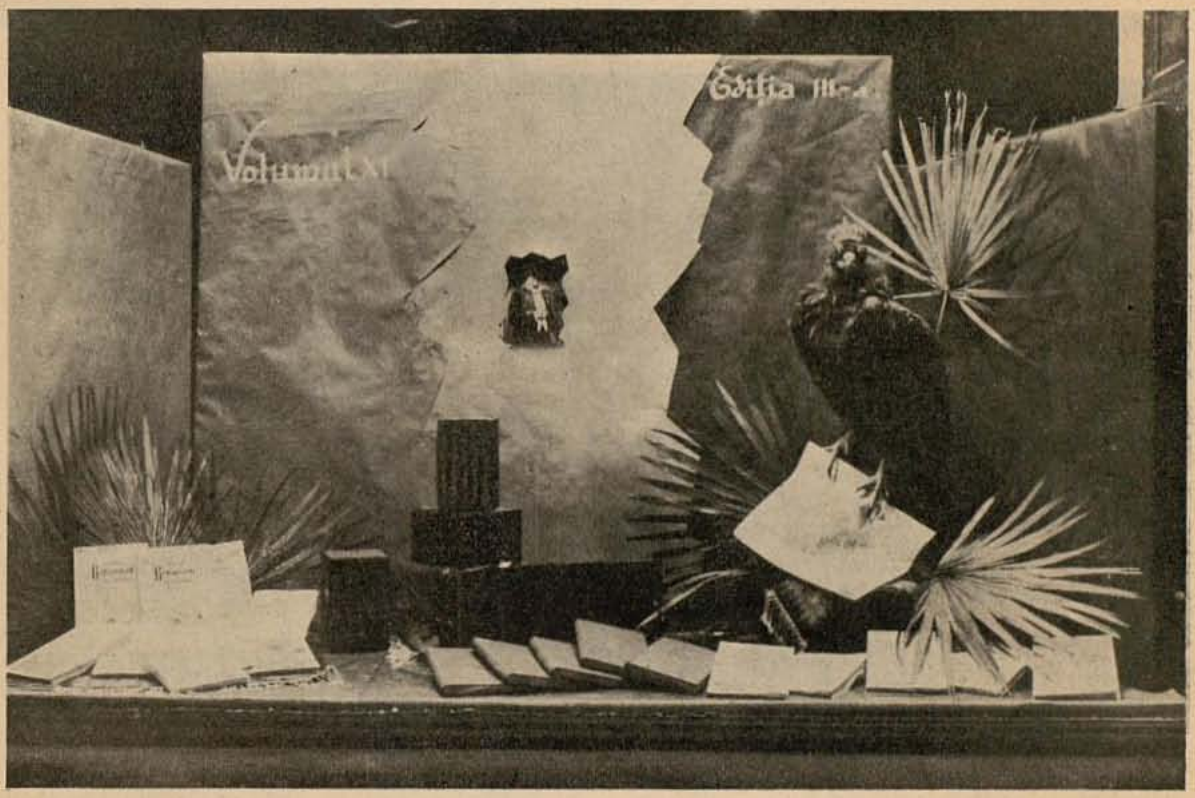

Vitrina A. D. Xenopol

din „Cunoștințe Folositoare", adevărată enciclopedie științifică și geografică, s'au împrăștiat în numeroasele biblioteci sătești înființate de particulari sau de instituții ca „Fundația Voevodul Mihai" și Direcția Educației Poporului.

„Calendarul Gospodarilor" apare regulat de 11 ani; din această carte de citire, a săteanului, dar și a celor din orașe, s'au vândut peste un sfert de milion de exemplare, întâlnindu-se în orice sat cât de izolat din țară.

La acestea, dacă se adaugă Biblioteca Agricolă și Biblioteca Minerva se poate scoate în relief cu toată obiectivitatea, partea însemnată pe care a luat-o „Cartea Românească", abia într'un deceniu de activitate, la răspândirea culturii generale

ale D-lui *Olszewski,* ediția aleasă din *Poveștile M. S. Regina Maria. Niculăiță Minciună* de *Brătescu Voinești,* cu planșe originale colorate, sau opera *Divina Comedie,* tradusă de Coșbuc, adnotată de D-l Prof. Ortiz, cu stampe și desenuri tot așa de alese ca în edițiile de lux străine.

Clasicii români au fost scoși din uitare prin ediții îngrijite, „Cartea Românească" asigurându-și exclusivitatea operelor lui Coșbuc, Slavici ori Vlahuță.

Din monumentala operă a marelui istoric *A. D. Xenopol, Istoria Românilor* în 14 volume, au apărut până acum 12 volume, iar celelalte două vor ieși în curând, încheind astfel o lucrare de editură

www.dacoromanica.ro

grea şi costisitoare, tipărită cu toată ingrijirea cerută de însemnătatea operei, unică în felul ei.

„Cartea Românească" se mândreşte că a putut înlesni apariţia operelor celor mai de seamă scriitori români de astăzi şi al căror nume, în schimb, a contribuit în largă măsură la vaza de care se bucură această instituţie, nu numai în ţară, dar şi în străinătate.

Ca romancieri şi nuvelişti îşi au operele editate exclusiv sau în mare parte la „Cartea Românească": Agârbiceanu I., Arghezi T., Brătescu Voineşti I., Bucuţa Emanoil, Kiriţescu C., Petrescu Cezar, Rebreanu L., Sadoveanu M., Stănoiu Damian, Teodoreanu Ionel şi Al. şi alţii.

Ca poeţi: Blaga I., Botez Demostene, Carp O., (G. Proca), Codreanu M., Crainic N., Davidescu N., Măinescu I., Maniu A., Militaru V., Pillat I., Topârceanu G., Voiculescu V. şi alţii.

Ca scriitori populari: Cristescu Florian, Diaconescu Pantelimon, Dulfu P., Gorovei A., Lungianu M., Popescu Bâjenaru I., Speranţia Th., Vissarion I. şi alţii.

Printre autoare: Bucura Dumbravă, Otilia Cazimir, Cunţan M., Mantu Lucia, Petrescu Lucreţia.

Ca autori dramatici: Davila A., Goga O., Iorga N., Sorbul M.

Din domeniul criticii literare şi al biografiei: Ibrăileanu G., Lovinescu E., Mehedinţi S. (Soveja), Sanielevici H., Simionescu I., Vianu T.

Din domeniul diferitelor cercetări ştiinţifice: Antonescu G. G., Cantacuzino Matei, Cuza A. C., Cătuneanu I., Dr. E. Juvara, Marinescu G. Dr., Paulescu C. Dr., Slăvescu V., Tafrali O., etc.

Necesităţile culturale fiind atât de variate, potrivit împrejurărilor istorice în care se află ţara noastră, activitatea editorială a „Cărţii Româneşti" este şi mai complexă.

Ea a tipărit traduceri din clasicii noştri în limba minoritară; a susţinut lupta din ce în ce mai grea în editarea cărţilor de curs primar. In ce priveşte cărţile de curs secundar, „Cartea Românească" şi-a dat toată silinţa de a pune în mâna elevilor cele mai bune manuale, atât din punct de vedere pedagogic cât şi tehnic. Azi instituţia deţine cam 60% din întregul stoc de cărţi didactice folosite în şcoli.

Ca o încununare a activităţii sale editoriale de un deceniu, „Cartea Românească" a întreprins publicarea unei opere măreţe, unice în România.

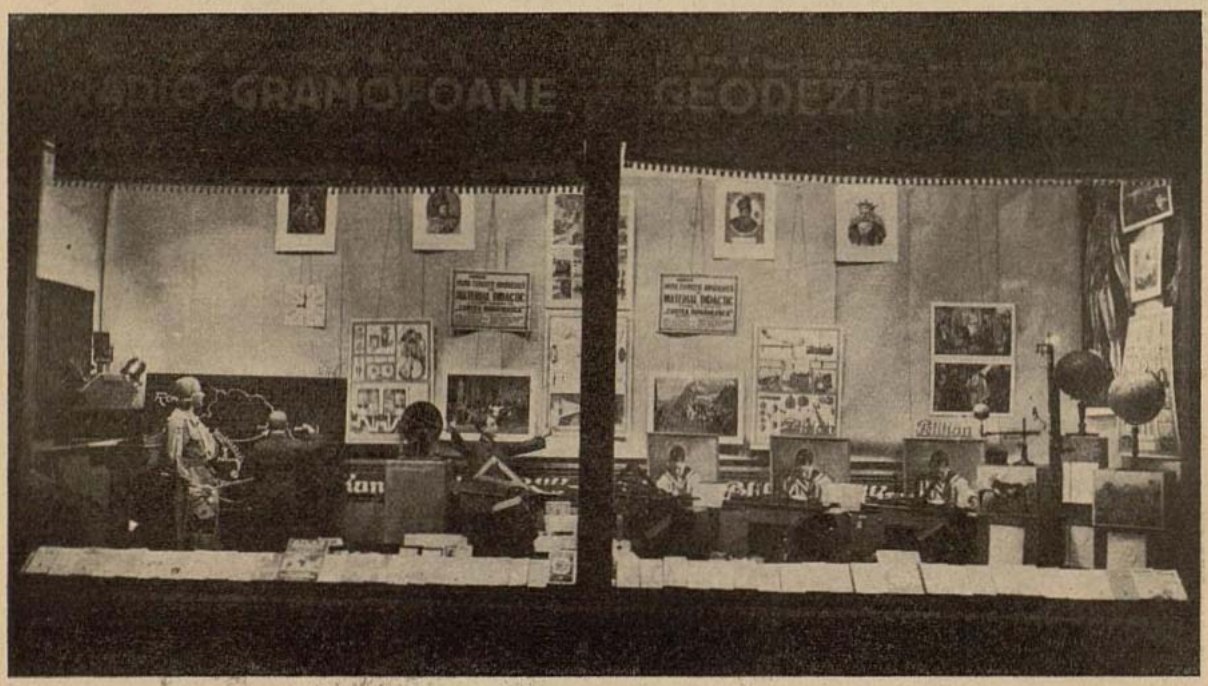

Vitrina didactică a librăriei din Bucureşti

Este împlinirea unei lipse simţite de toţi şi de multă vreme, dar în acelaş timp o largă contribuţie la opera de apropiere sufletească între locuitorii ţării de ori ce neam. E vorba de *„Dicţionarul enciclopedic ilustrat al limbei române"* întocmit de D-l Prof. Univ. I. A. Candrea. Partea 2-a, *„Dicţionarul istoric şi geografic"*, este datorat D-lui Prof. G. Adamescu. Această lucrare monumentală, faţă de mijloacele noastre tehnice, va fi la înălţimea prinosului adus prin ea neamului şi ţării. Va cuprinde peste 2000 pagini cu peste 10.000 ilustraţii în mare parte referitoare la ţară, ca şi hărţi, planşe în culori şi în afară de text.

Opera e pe jumătate tipărită şi va apărea negreşit în cursul anului 1931.

Dacă s'ar strânge la un loc toate cărţile ce se tipăresc într'un an la „Cartea Românească" şi s'ar

www.dacoromanica.ro

Pagină-specimen din „Dicționarul Limbei Române“
de I. A. Candrea, ce va apare în editura „Cartea Românească“.

-re, capete d'operă) *sf.* Lucrare făcută cu cea mai mare măestrie, lucrare desăvîrșită și de o frumusețe rară [lt.].

○ **CĂPOIU** = COPOIU.

***CAPORAL** *sm.* ⚔ Primul grad în infanterie după soldatul simplu (▣ 841) [fr.].

CAPOT[1] (*pl.*-oate, ‡ -oturi) *sn.* ① 🜨 ‡ Un fel de manta boierească (▣ 842): **tată-meu își pune ~ul cel roșu și încalecă calul** (I.-GH.) ¶ ② ⚔ Manta soldățească, capotă: **purta o manta vechea țărănească... peste alte două sau trei capoane cătănești** (CRIG.) [tc. < it.].

***CAPOT**[2] (*pl.*-oate) *sn.* ① 🜨 Haină femeiască de casă lungă pînă la călcîie (▣ 843): **toți au putut vedea pe tînăra nevastă într'un larg ~ alb** (ODOB.) ¶ ② ⚒ Învelișul de metal care acoperă motorul unui automobil. [fr.].

***CAPOT**[3] *sbst.* ① ♠ Se zice, la anumite jocuri de cărți de ex. la pichet, despre jucătorul care n'a făcut nici o levată ¶ ② Ⓕ A face ~ pe cineva, a cîștiga un mare avantaj asupra cuiva, a-l dovedi, a-l face mat; **veți vedea cum voiu face ~ pe ministrul cu tot departamentul său** (ODOB.) [fr.].

***CAPOTĂ** (*pl.*-te) *sf.* ① ⚔ Manta soldățească (▣ 845) ¶ ② 🜨 Pălărie de cocoane, de o formă specială (▣ 841) ¶ ③ ⚒ Coșul, acoperișul mobil al unui automobil [fr.].

CAPOȚEL (*pl.*-ele) *sn.* 🜨 Scurteicuță (purtată de țărance în Jud. Ilfov și Ialomița) [capot[1]].

CĂPRĂ (*pl.*-re) *sf.* ① 🐾 Animal domestic, din ord. rumegătoarelor, cu coarne lungi întoarse înapoi, cu coada scurtă și cu trupul acoperit de o lînă aspră numită „păr“; dă un lapte foarte bun și e numită adesea de economiști „vaca săracului“ (*Capra hircus*) (▣ 486); Ⓟ: **a împăca și capra și varza, a mulțumi și pe unii și pe alții, a împăca două interese opuse; pe unde a sărit capra, sare și țapa, copiii fac ce au văzut de la părinți. năravurile p rinților trec și la copii; caprei îi cade coada de ciile, și ea tot sus o ține**, se zice celor mîndri, înfumurați cari își păstrează îngîmfarea cu toate loviturile soartei. cu toată păroșia lor ¶ ③ 🐾 **CAPRĂ-NEAGRĂ**, numită și **CAPRĂ-SĂLBATICĂ**, specie de antilopă, cu coarne mici, care trăește pe crestele cele mai înalte ale Alpilor și Pirineilor și sare din stîncă în stîncă cu o ușurință și o dibăcie fără pereche (*Capella rupicapra*) (▣ 847): **se ducea tocmai pe Vulcan de împușca cîte un pațade urs și o ~-neagră** (I.-GH.) ¶ ④ ♄ **CAPRA-DRACULUI** = **LUPUL-VRĂBIILOR** ¶ ⑤ ♓ Arsic scos din încheietura piciorului caprei: **averea noastră în orșice se suia într'o**

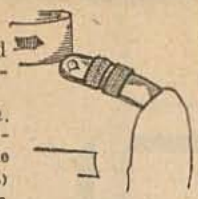
Fig. 841. Caporal.

Fig. 842. Cp. Capot.

Fig. 843. Capot.

Fig. 844. Capotă.

Fig. 845. Capotă.

Fig. 846. Capră.

Fig. 847. Capră-sălbatică.

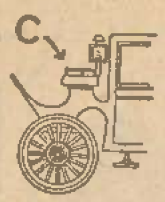
Fig. 848. C. Capră.

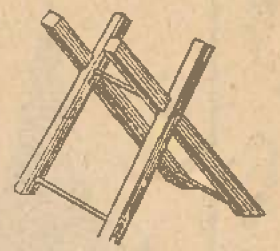
Fig. 849. Capră.

vreme pînă la două mii, tot capre curățite în var (I.-GH.) ¶ ⑥ Ⓕ F Porcelă dată Grecilor de la noi din țară: **~ ritoasă**, Grec înfumurat ¶ ⑥ Scaunul trăsurei pe care șade birjarul sau vizitiul (▣ 818): **vezeteul să dă tute jos din capra trăsurii** (CRG.) ¶ ⑦ Patru picioare de lemn dispuse cîte două cruciș și împreunate între ele, pe c re se taie lemne cu ferestrăul (▣ 849); împreunate în alt chip, aceste patru picioare se întrebuințează ca suport al unei mese, al unei schele de zidari, etc. ¶ ⑧ ⚒ Doi căpriori (de la acoperișul casei) încheiați la vîrf (▣ 850) ¶ ⑨ Compasul dogarului. pas. pasnic ¶ ⑩ *Trans.* Virtelniță de depănat tortul (▣ 851); ~ de țevi, un fel de virtelniță așezată pe trei crăcane, pentru depănat țevi (▣ 852) ¶ ⑪ *Trans.* Crăcană pe care se pune ciubărul cu rufe ¶ ⑫ *Trans.* Coșul cuptorului, hornul, făcut din nuiele (OLTN.) ¶ ⑬ *Mold.*

Fig. 850. Capră: *ab, ac.* căpriori; *d.* căluș, cojofană, limba caprei.

Fig. 851. Capră de depănat.

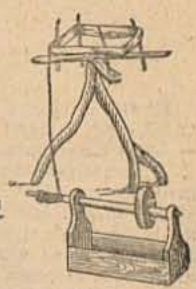
Fig. 852. Capră de țevi.

Fig. 853. Capră.

Fig. 854. De-a capra.

Bucov. Maram. Om îmbrăcat cu un cojoc întors pe dos și deghizat ca o capră, care umblă jucînd și sărind în patru labe în ajunul sfîntului Vasile sau la petrecerile organizate la privegheiu (▣ 853): **capra olămpănea în toate părțile, repezindu-se după fete** (SAD.) ¶ ⑭ **De-a capra**, joc de copii în care unul sare peste unul sau mai mulți copii aplecați și sprijinindu-se cu mîinile de genunchi (▣ 854) ¶ ⑮ ♩ **AROȘ** ¶ ⑯ ♦ **BARBA-CAPREI**, numele mai multor plante și ciuperci **BARBĂ**: — **CAPRA-NEMȚEASCĂ** = **CALCEA-CĂLUȚULUI**; — **PICIORUL-CAPREI**[1], plantăcerbacee cu tulpina groasă, cu flori albe sau roșietice

www.dacoromanica.ro

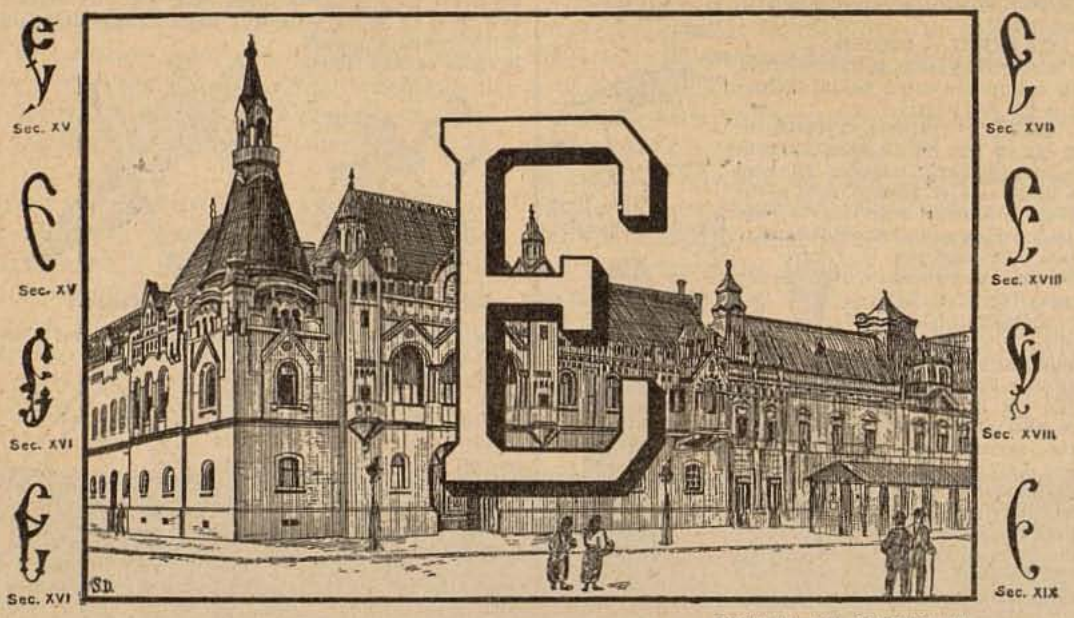

EPISCOPIA DIN ORADIA-MARE.

E[1] *sm.* A cincea literă a alfabetului.

‡ **E**[2] *conj.* = IAR: cea sămînță bună laste fiiĭi omenesc, ~ agrul laste lumea, ... ~ pleavele sînt fiiĭ nepriiatoriului, ... ~ secerăciunea sfîrșiiul vesculuĭ laste, ~ secerătorii îngerii sînt (COR.) [lat. e t].

E[3] *interj.* Exprimă un fel de reticență, spre a arăta că nu se spune tot ce ar fi despus: ei la meseria noastră nu e așa (BR.-VN.); mai adesea repetat: ei ei frate, răspunse împăratul, ai fi dormit mult și bine, dacă... (ISP.); ei ei ei nu mă lasă, că eu ac uși cero (ALECS.).

E[4] *vb.* Este, formă scurtată a *pers. a 3-a sg.* a indicativului prezent de la A FI; se reduce la *i* cînd se sprijină pe vocala finală a cuvîntului precedent: omu-i muritor [lat. ĕ s t].

EA ☞ EL.

EA... ☞ IA...

***EBDOMADAR** *adj.* ① Care se reînnoește în fie-care săptămînă ¶ ② Săptămînal, care apare odată pe săptămînă: revistă~ă [fr. h e b d o m a d a i r e].

***EBEN** *sm.* ♂ ① ⚘ = ABANOS ¶ ③ Negru ca abanosul: Un păr bogat și negru de~ străinilor (SOL.) [fr.].

***EBENIN** *adj.* ♂ Negru ca abanosul: Fața-și ascunde în păr ~ (EMIN.) [fr.].

EBÎNCĂ, IBÎNCĂ (*pl.*-ci) *sf.* Pătură, țol, așternut ce se pune sub șea, pentru ca aceasta să nu roadă spinarea calului: Pînă 'n ziuă ți-aduc trei, Cu ebîncile pe ei (TEODOR); Șăuliță că-i lua, Ibîncile c'așternea (TOC.); i-a acoperit cu ibîncile de la cal (LUNG.).

***EBONIȚĂ** *sf.*, ***EBONIT** *sbst.* Substanță tare, lucioasă, ușoară și rezistentă, obținută prin vulcanizarea cauciucului amestecat cu pucioasă; se întrebuințează la facerea mînerelor de cuțite și de bastoane, a bilelor de billard, a diferite obiecte de fantezie, în aparate electrice și de radiofonie, etc. [fr.].

***EBRAIC** *adj.* A vechilor Evrei: limba ~ă; alfabetul ~ (☞ TABELA XX) [fr.].

***EBRAISM** *sbst.* ☙ Fel de vorbire particular limbii ebraice [fr.].

***EBRAIST** *sm.* ☙ Învățat care se ocupă în special cu limba ebraică [fr.].

***EBRIETATE** *sf.* Beție: trei inși cari aveau eerul a fi într'o stare de ~ patentă... i-au tăiat drumul (CAR.); tustrei erau veseli, în una din acele stări de~ sufletească (VLAH.) [fr.].

***EBULIȚIUNE** *sf.* ♨ Fierbere în clocote [fr.].

† **ECARET** = ACARET.

***ECARTE** (*pl.*-uri) *sn.* ♠ Numele unui joc de cărți între două persoane [fr.].

TABELA XX. ALFABETUL EBRAIC

Numele	Semnul	Litere finale	Valoarea	Valoarea numerică
Alef	א		a	1
Beth	ב		b, v.	2
Ghimel	ג		g	3
Daleth	ד		d	4
Hé	ה		h	5
Vau	ו		v	6
Zain	ז		z	7
Heth	ח		ch	8
Teth	ט		t	9
Iod	י		i	10
Caf	כ	ך	k, ch	20
Lamed	ל		l	30
Mem	מ	ם	m	40
Nun	נ	ן	n	50
Samech	ס		s	60
Ain	ע		e	70
Pé	פ	ף	p, f	80
Țadi	צ	ץ	ț	90
Koff	ק		q	100
Reș	ר		r	200
Șin, sin	ש		s, ș	300
Tau	ת		th	400

***ECATOMBĂ** (*pl.*-be) *sf.* ① ⚠ Jertfă de o sută de boi sau de alte animale ce se făcea la popoarele vechi: asemenea jertfe, de cîte o sută de vite deodată, se numiră ecatombe (ISP.); vitele jertfite în ecatombe, adică cu sutele, pe altarele zeilor (ODOB.) ¶ ② Ⓡ Jertfirea unui

www.dacoromanica.ro

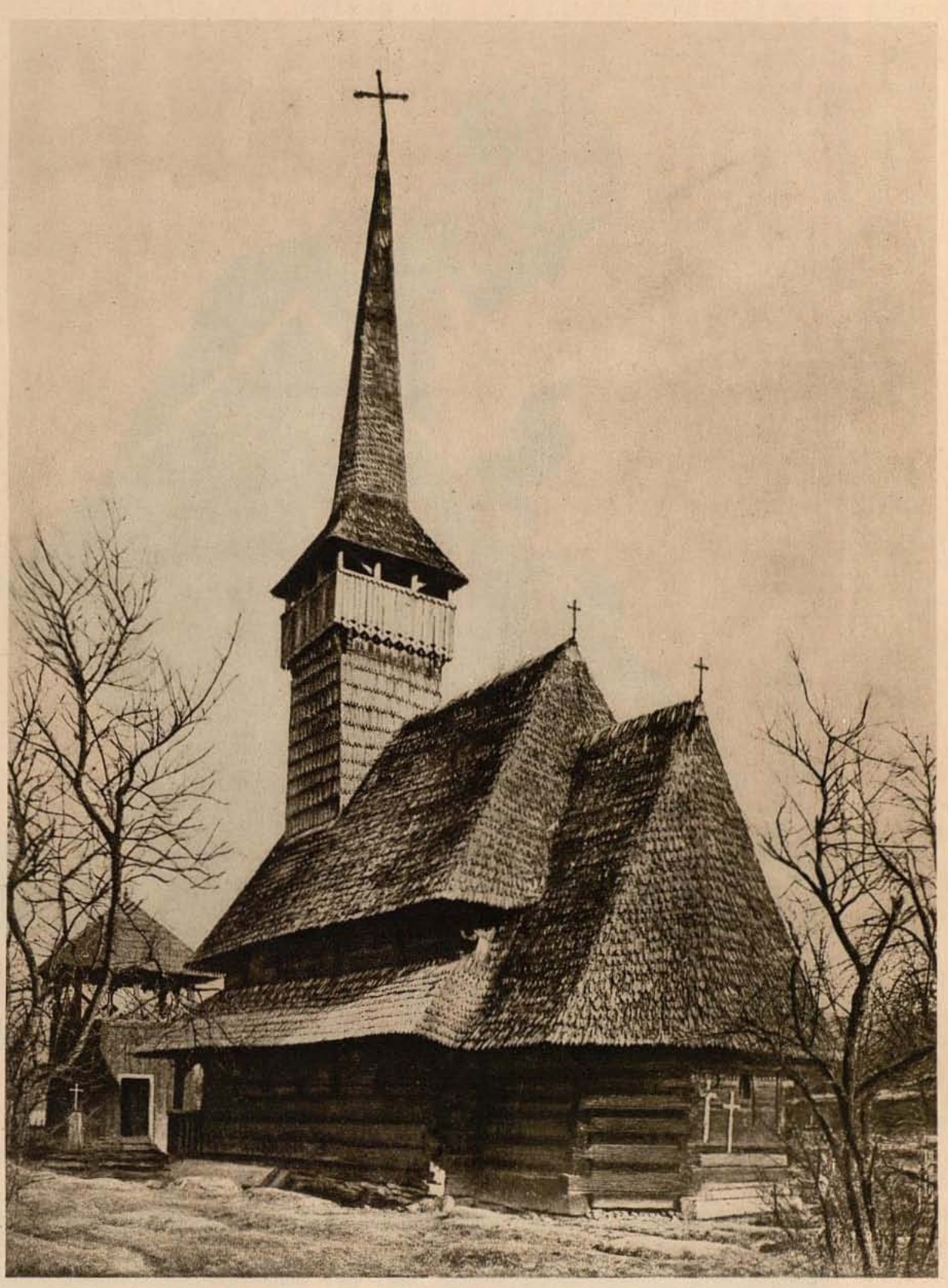

Biserica Rozavlea jud. Maramureș (1718)

Fotogravură „Cartea Românească" pentru BOABE DE GRÂU.

www.dacoromanica.ro

CARTEA ROMÂNEASCĂ S.A.

www.dacoromanica.ro

Librăria „Cartea Românească" din Braşov

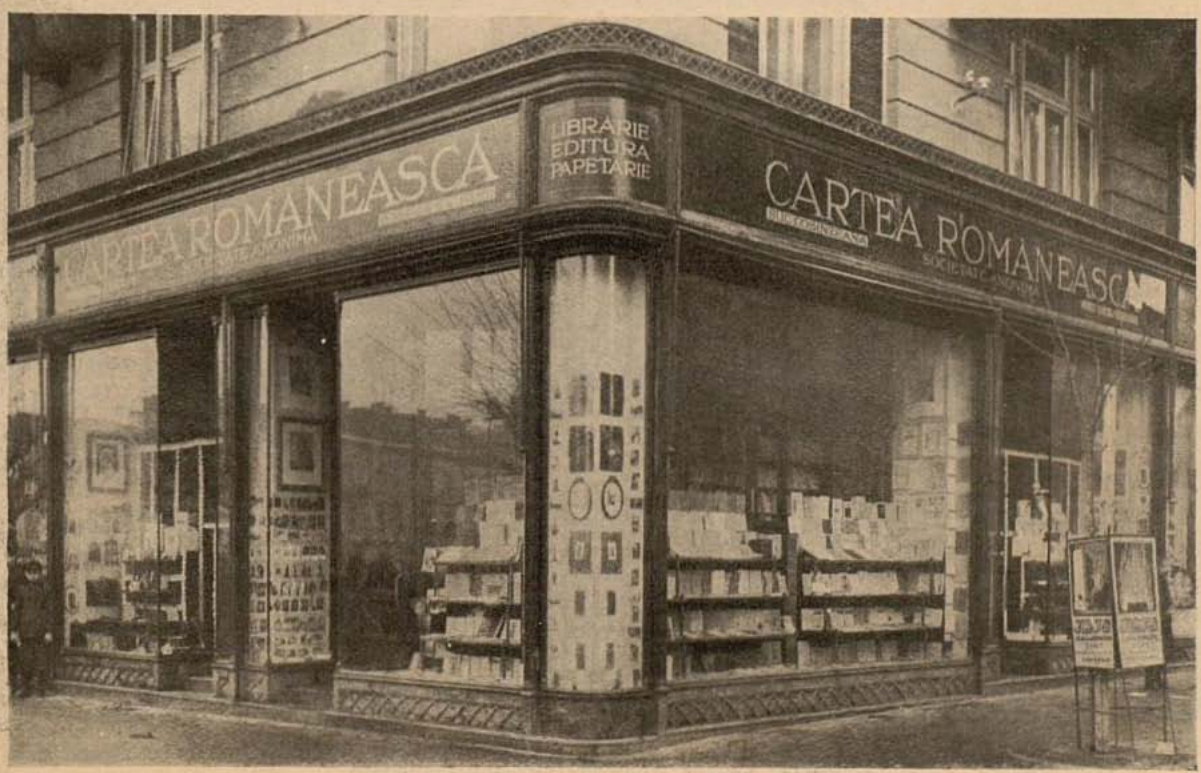

Librăria „Cartea Românească" din Cluj

www.dacoromanica.ro

Librăria „Cartea Românească" din Dicio Sânmărtin

Librăria „Cartea Românească" din Timișoara

www.dacoromanica.ro

pune una lângă alta cu cotoarele în afară, s'ar putea alcătui o bibliotecă, ce ar ocupa o suprafaţă de 6 ori mai mare decât faţada măreţului palat al librăriei.

Dacă instituţia „Cartea Românească" în scurta vreme de funcţionare a biruit greutăţile vremii şi ale începutului ori cărei organizări temeinice, ajungând în fruntea instituţiilor similare din ţară şi asigurându-şi o viaţă sănătoasă şi trainică în viitor, faptul se datoreşte în bună parte înţelegerii, destoiniciei, hărniciei şi spiritului sănătos ce domnesc în conducerea ei. Partea tehnică e sub directa supraveghere a D-lui C. Rasidescu, cunoscător adânc al meseriei, începută ca ucenic în atelierele tatălui său. Partea comercială e stăpânită de competinţa D-lui N. Ioaniţiu, urmaş al unei tradiţii vechi de negustori români în ramura librăriei. La început a fost de mare sprijin priceperea deplină în ale editurei a regretatului C. Sfetea.

Pe lângă cei doi conducători tineri şi pricepuţi într'o activitate de fiecare clipă, se adaugă sfatul competent, vegherea neobosită asupra totalului din partea directorilor administrativi şi a unui consiliu de administraţie luminat, format din personalităţi competente în ale culturii sau comerţului. Nu se poate lăsa nemenţionată şi râvna întregului personal, dela zeţari până la procurişti. Într'o solidaritate demnă de laudă ei îşi pun toată tragerea de inimă în serviciul de care se leagă şi buna lor stare.

Propăşirea, vădită din an în an, a unei asemenea instituţii de cultură nu poate să fie decât de un real folos pentru înaintarea sufletească a neamului întreg.

I. SIMIONESCU

Preşed. Consiliului de Ad-tie al „Cărţii Româneşti"

In Paresemi

Dela intrarea în Paresemi preotul cel tânăr, pus abea de-o jumătat' de an să păstorească Măgura, — sat reslăţit de lume, pierdut de drumuri şi întâlnit numai de poteci, ascuns în căldarea dintre trei dealuri — împlânta, în fiecare Duminecă ghimpi noui în inima mătuşei Stana.

Părintele cel tânăr, aprins de râvna Domnului ca de-o flacără nepotolită, nu se mai sătura de cazanii. Mereu cuvânta despre un râu cu ape tari, curăţitoare, care împrospătează şi înviorează viaţa omului, dacă ne spălăm în undele lui păcatele. Vorbea despre spovedirea cea bună, care se face din suflet umilit, şi care nu ascunde nici un păcat, nici o greşală, ori cât de grea sau de ruşinoasă ar fi.

Şi era de mirare cu câtă cutezanţă şi încredinţare îi izbea pe creştini în faţă :

— „Poate nici unul n'aţi făcut până acum o spovedire bună. Păcatele grele şi ruşinoase le-aţi ascuns, şi aţi ajuns mai rău decât păgânii".

Mătuşa Stana asculta înfricoşată, şi după liturghie, acasă cu bătrânul ei, la măsuţa joasă, abea îmbuca. Răzima lingura de blidul înflorit verde, şi privind cu teamă la moşneag :

— „Iacă! Iar mă înnădus! Popa are dreptate, citeşte în sufletul omului. Talpa iadului o să ajungem, Mitre, de nu vom asculta !"

Bătrânul, cu ochii înpăingeniţi, sorbea mai departe, liniştit, din fiertură, şi din când în când, cu mişcări domoale, îşi dădea la o parte, de pe ochi, o şuviţă aspră de păr alb.

— „Tu nu te gândeşti la cazanie ! Tu mănânci odihnit", zicea într'un târziu mătuşa, neslăbindu-l din ochi pe moşneag. Şi gura i se aduna din nou într'o pungă încreţită.

— „Ba mă gândesc", se auzia un glas gros deasupra farfuriei.

— „Dacă te gândeşti, cum mai poţi mânca ?" Moşneagul mormăia ceva în mustăţile îngălbenite de fum.

— „Da, ştiu eu cum te gândeşti! Ţie cazania îţi intră pe-o ureche şi-ţi iasă pe cealaltă. Şi nu-ţi dai seama că suntem oameni cu un picior în groapă, că suntem putregaiuri gata să se dărâme".

— „Şi ce-ai vrea să fac ?" întreabă moşneagul privind-o cu ochii mici, ca în mari depărtări. „Să nu mai am tihnă de-o îmbucătură, cum nu ai tu ? Eu sunt om cu scaun la cap, tu femee ! Pe mine nu mă îmbată nime cu apă rece. N'or fi toate cu lapte câte le spune tinerelul aista".

Mătuşa se crucea, se înfricoşa :

— „Ştiam eu că nu-ţi pasă. Dacă ţi-ar păsa"...

— „Ba-mi pasă, că om fiind mă simt greşit şi eu. Cine-i fără păcate în lume ? Dar îţi spun că tinerelul aista nu poate fi mai cuminte, nici mai sfânt ca popa cel bătrân. Şi-mi pare că prea se 'nverşunează împotriva păcatului. Să ştii dela mine că ăsta nu-i semn bun. Imi pare om plin de mândrie în lupta cu diavolul, şi cine se înalţă se va umili !".

Baba oftă şi-şi despătură punga :

— „Mitre, Mitre ! Cum poţi vorbi aşa de o faţă sfinţită ? Tinerel este, dar are multă învăţătură şi dar proaspăt".

Moşneagul îşi ştergea mustăţile cu dosul palmei, se răzima cu spatele de perete, îşi scotea tutunul, şi, după ce îşi aprindea o ţigară noduroasă, zicea :

— „Să fie dumnealui sănătos ! Nu vreau nici un râu. Dar mi se pare mie că un popă bătrân, cum era părintele Costan, tot ştie mai bine ce-i cu sufletul omului, şi ce-i pe lumea cealaltă. Răposatul cât ce-ţi punea patrafirul pe cap, ştia ce-i cu tine. Până numărai zece, te şi deslega şi-ţi turna canonul. Scoteai banul ruginit din şerpar, i-l puneai în

www.dacoromanica.ro

palmă, şi, cu sufletul uşurat, porneai liniştit după treabă. Nu-ţi stătea plugul în brazdă cu ceasurile, ca acum. Azi oamenii aşteaptă ca pe spini în uşa bisericii, până să le vină rândul. Tinerelul de azi are nevoe de-un ceas până să vadă ce-i în sufletul omului. Râvnă este, n'am ce zice, dar şi lipsă de pricepere, şi oameni sunt nemulţumiţi".

Mătuşa Stana clătina cu jale capul, se uita cu milă şi cu teamă la moşneag :

— „Simţiam eu că tu nu te alegi cu nimic din cazaniile părintelui. Văd că tu n'ai înţeles nici teai fost de şapte ani, de când ai ajuns la anii priceperii, chiar şi mai dinainte ?".

Moşneagul o ascultă zîmbind uşor, fumuriu, cu ochii înpăingeniţi, sorbind cu lăcomie din ţigară :

— „Copilării !" zicea el.

— „Aşa ? Îţi par copilării ?"

— „D'apoi cum ! Să-ţi aduci aminte de când ai fost de şapte ani. Sunt lucruri, tu femee, şi mai de demult, de cari îţi aduci aminte. Iată, de-o pildă, când a ars la Manoilă, la vecinul. eram numai de patru ani, şi-mi aduc aminte ca acum. Ţin minte şi

— „Ascultă, Stano", începu bătrânul cu glasul scăzut. Desen de *A. Jiquidi*

meiul propovăduirii sale. Iată, vreau să-ţi dau o mână de ajutor. Lauzi pe părintele Costan. Dumnezeu să-l hodinească, a fost om de omenie. Dar cum te spovedea ? Abea îngenunchiai subt patrafir, abea începeai să spui, şi te oprea : „Lasă, lasă ! Ştiu eu ! Muerile cu gura păcătuesc, că-s rele de limbă !" Şi se grăbea să-ţi dea canonul. — Apoi, bine, Mitre, spovedanie era asta ? Când avea vreme părintele Costan să te întrebe ce-ai făcut în copilărie, ce ai greşit în tinereţe ? Te-a întrebat vr'odată dacă ţi-ai spus la spovada din urmă toate păcatele ? Dacă nu te-ai ruşinat să-ţi mărturiseşti vr'unul ? Te-a luat vr'odată să te descoasă de când de când am căzut din mărul cel văratec, deşi, cum spunea mămuca, eram şi mai mic. Dar', de câte ori i-ai minţit şi nu i-ai ascultat pe părinţi, cine să-şi mai aducă aminte ! Părintele e tânăr şi nu cunoaşte sufletul omului. Sufletul închide unele lucruri ca într'un mormânt, unde putrezesc şi nu se mai alege nimic de ele. Pe altele le adună, cum aduni hainele într'o ladă, la păstrare. Dar cine-mi spune mie că păcatele copilăriei sunt în ladă. Eu, drept să-ţi spun, nu am m'ai dat cu ochii de ele. Nu ştiu să fi avut păcate în copilărie. De altfel, ce păcate poate face omul la vârsta asta ?".

Bătrâna clătina din cap a pagubă :

www.dacoromanica.ro

—„ Nu-ţi dai silinţa să-ţi aminteşti! Eu cum mi-am adus aminte că am luat toate ouăle, douăsprezece din cuibarul dela noi din şură unde oua găina vecinei? Şi nu puteam fi mai mare de cinci ani".

— „O mai fi păcat şi atâta lucru!" zâmbea moşneagul". Eu, băeţandru, am răsucit grumazul unui cocoş al vecinului, şi totdeauna am crezut că bine am făcut! De zeci de ori pe zi cuciuriga, bată-l Precista, de pe streşina gardului şi zbura la noi în curte să-l bată pe al nostru. Sărea de trei coţi dela pământ şi-l scărmăna pe al nostru de-l făcea tot sânge".

— „Şi n'ai spus nici odată la spovedire?".

— „Ce era să spun! A făcut mămuca din el nişte tăeţei!".

— „Şi n'ai să spui nici acum la spovedirea ce te aşteaptă?"

— „Par'că Dumnezeu sfântul n'ar şti ce-a pătimit cocoşul nostru de răul împintenatului aceluia!".

— „Dar părintele aşteaptă să-i spui tot",

— „Par'că de cocoşul acela nu mai încape Sfinţia sa! A fost o judecată dreaptă, tu muere!"

Baba îşi despătură cu greutate gura suptă.

— „Mi-am pus eu în gând să-ţi ajut să faci o spovedire dreaptă. Dumnezeu îmi vede inima! Da'mi pare că mă trudesc în deşert. După cum văd tu nu vei mărturisi nici alte păcate de demult, multe şi grele".

Moşneagul clipi din ochii mici:

— „Ce păcate?"

Baba îl privi sfredelitor:

— „De-o pildă treaba cu cei doi berbeci. Ai mărturisit vr'odată popii subt patrafir?".

Bătrânul încruntă din sprâncene:

— „Ce berbeci, tu femee?"

— „Ei, iaca! Nici de asta nu-ţi mai aduci aminte. Şi, pe vremuri, a fost plin satul! Erai junişan, erai de optsprezece ani, când cu alţi flăcăi aţi furat doi berbeci din turma mărgineanului".

Fruntea lui moş Mitru se descreţi; un zâmbet uşor îi lumină faţa.

— „A fost un rămăşeag, tu muere, şi a fost o răzbunare pe dreptate. Mărgineanul cu târla era om însurat, şi tot nu lăsa în pace fetele dela noi. Da' pe urmă ne-am împăcat şi a ospătat şi el din carnea berbecilor; ba şi vinul, tot el l-a plătit".

Mătuşa îl privea mirată şi înfricată. Nici asta nu era păcat? Şi cum de patru săptămâni de Paresemi ea îşi înşirase în gând şi conştiinţă un şir nesfârşit de greşeli de când era copilă până azi, tot greşeli mărunte care roiau şi scăpau mereu din rânduiala în care le aşezase pentru spovadă, — se simţia pe-o clipă încurcată; poate că moşneagul ei are dreptate. Dar repede îşi aduse aminte de propovedaniile din biserică şi văzu că popa avea dreptate, iar bătrânul ei era un păcătos îndărătnic, dintre aceia cari greu se pot mântui.

Şi hotărîrea ei de a-l scăpa de iad, se întări.

Nu numai Dumineca, după liturghie, ci şi în zile lucrătoare, îi pomenea mereu moşneagului greşeli şi păcate pe care i le cunoştea şi ea.

Bătrânul o asculta cu răbdare, şi adeseori o lua peste picior şi râdea de stăruinţa femeii, mai ales când îi descoperea prin ce mijloace reuşise ea să-şi aducă aminte de greşelile ei.

Hotărîră să se spovedească amândoi Vineria, în săptămâna a cincia a postului mare. Mătuşa Stana gemea şi ofta cu ziua de cap. Moşneagul începu să se întristeze şi el.

Seara, în preziua zilei de spovadă, Moş Mitru, după cină, ridică braţul în semn că vrea să spună o vorbă. Baba, care se ridica dela masă, îl văzu îngândurat şi se lăsă pe scaun.

— „Ascultă, Stano", începu bătrânul cu glasul scăzut. „Mâne ne vom pleca subt patrafirul popii capetele bătrâne. Ne înfăţişem inaintea Domnului. M'am gândit mult şi la vorbele popii şi la ale tale. Tu mi te-ai spovedit mie ca şi popii, nu-i aşa?"

— „Curat aşa, Mitre".

— „Ei bine, dacă te vei spovedi mâine şi preotui cum mi te-ai descoperit mie de cinci săptămâni, spovedirea ta nu va avea nici un preţ".

Baba se mişcă uşor pe scaun, apoi rămase încremenită.

— „N'ai pomenit de un păcat pe care tu şi Dumnezeu îl ştiţi de mult. Te vei duce subt patrafir cu fleacuri, iar păcatul cel greu îţi va rămânea pe suflet".

Mătuşa se făcu şi mai mică, pe scaun...

— „Vreau să-ţi vin şi eu în ajutor, să-ţi aduci aminte. Ascultă dar! Nu eram de un an căsătoriţi când, într'o noapte de vară, fără lună, numai cu stelele străjere de-asupra, a ieşit cineva tiptil din casa noastră şi s'a strecurat în grădină, unde aştepta Ion a Diacului, junişanul din vecini. Cei doi se'mbrăţişară, se sărutară, când cineva a început să tuşască în grădina şurii. O jumătate de an înainte, o jumătate de an după întâmplare, cine a trăit cu junghiul mereu la inimă, mereu de pază? Cine n'a avut o zi bună? Eu, Stano, moşneagul de acum. Eu te-am păzit de păcat. Ai mărturisit tu vr'odată cum ai chinuit pe-un om, pe bărbatul tău?"

Mitru tăcu, privi departe prin perete.

Stana se învineţi, nu putu spune un cuvânt până târziu.

— „Tu ai ştiut, Mitre?" se auzi o şoaptă stinsă.

— „Am ştiut, am tăcut, am răbdat şi te-am păzit".

Baba nu cuteza să-l privească.

— „Am tăcut şi am răbdat ştiind că-i o pedeapsă dela Dumnezeu. Făgăduisem Anicăi Natului s'o ieau de nevastă. Mi-era dragă şi ea. Tu erai mai bogată, şi am lăsat-o. Iată, Stano, adevăratele păcate! Ce înşiri tu, sunt copilării. Iată ce avem de spovedit!"

Şi moşneagul stinse între degetele groase flacăra lumânării. Intunerecul înnecă odaia şi pe cei doi bătrâni.

I. AGÂRBICEANU

www.dacoromanica.ro

C r o n i c a

Cărţi, conferinţe, congrese, expoziţii.

UNIVERSITATEA DIN CLUJ.— S'au împlinit zece ani de când Universitatea din Cluj a fost deschisă ca un aşezământ românesc de înaltă cultură. Sărbătorirea trebuia să aibă un îndoit caracter: ştiinţific şi naţional. Ea i-a avut, deopotrivă de strălucit.

Mi-a plăcut cu deosebire că lauda Universităţii, prin înşirarea şi preţuirea isprăvilor de până acum, organizare, biblioteci, tipărituri, n'a făcut-o un băştinaş într'un raport anume ticluit, ci un străin, într'o improvizaţie. Şi mi-a plăcut că acel străin, castanin ca un Van Dyck şi cu mantaua de mătase galbenă a Sorbonei pe umeri, a fost d-l Em. de Martonne. La cuvântul lui, ţara cercetată de el în toate amănuntele, se refăcea de jur împrejur într'o perspectivă subţire de aramă. Portretul geografului prieten lua liniile celei mai curate Renaşteri...

Răsplata pentru toată această muncă ştiinţifică a Universităţii clujene a fost marea scenă a împărţirii diplomelor de doctori de onoare. A venit la început Regina Maria, care stătea în scaun aurit deadreapta Regelui. D-l Sextil Puşcariu, savant stilizat de apropierea celor cincizeci de ani şi poet însuş pe vremuri, cânta din cuvinte meşteşugit puse alături, ca din nişte fluere de naiu, povestea creaţiei regeşti. Două safire mari îi urmăreau cu luare aminte. De încordare, zâmbetul obişnuit nu-şi aducea aminte să se mai schiţeze. Soarele intra în pânzele de culoarea trandafirilor galbeni obosiţi şi le făcea nori de lumină. Era schimbarea la faţă academică a poetei încoronate. Din pereţi, de sus de sub ciubucele tavanului, ochii de noapte ai celor douăsprezece bufniţe ateniene se aprindeau scurt. Nu le vedeam decât eu, care căutam simboluri, şi ne făceam semne de înţelegere. A urmat abatele Zavoral, stareţul în alb, cu tichie roşie şi cu inel de ametist. Cine i-a spus dragostea pentru Românii răniţi adăpostiţi în încăperile mănăstireşti ale Strahovului, deasupra Pragei, cuvântările, cărţile ? Poate că era d-l Bogdan-Duică. Nu mai mi-aduc aminte. Eram cu totul aproape de fericitul prelat şi auzeam vorbele numai ca dela o mare depărtare, deşi nu mi-a scăpat niciuna. Ştiu atât, că ieşeau răstit, ca din gura unui om, care e mai obişnuit să-şi ascundă simţirile şi se supără când nu poate altfel. Sigur atunci că tot d-l Bogdan Duică a fost. Iată-l apoi pe d-l Em. de Martonne, pe d-l Bartoli, iată-i pe absenţi, d-r Roger, Wickham Steed, Seton Watson. Miniştri mutaţi în fir se apropie ca să ia sulurile cele preţioase. D-l Emil Racoviţă, omul de ştiinţă sfătos, rectorul jubileului, e el însuş mişcat, mai mult când se apleacă peste aceşti lipsă decât peste încununaţii de-adineauri.

Regele a avut oraşul schimbat în muzeu etnografic, ţărani cu cioareci şi haine strânse pe ei, ca nişte cavaleri, şi femeile înfoiate şi încreţite, cu fuste roşii ca flacăra sau pembe ca dulceaţa de trandafiri, şi cu obrajii ca un măr domnesc; a avut cuvântarea avântată şi cu răsunete pe-alocuri de orgă sau de corn, pentru chemări de romantică vitează; şi a avut mai cu seamă corul şoimilor de pe scara de marmură, care se ducea fără sfârşit, undeva în cer şi aducea de-acolo cântecul. Cu Institutul de cercetări ştiinţifice pe care l-a creat, el s'a urcat între ctitorii aşezământului. Uniforma albastră se schimbă în talar cu grele cute.

Eu vedeam pe ceilalţi, pe oamenii dela 1920 şi sala de atunci. Regele citise întâiu cu ochelari, documentul pregătit de-acasă, cu întorsături arhaice scos parcă din cronici şi întors în ele. Luat apoi de val rostise, parcă mai frumos, şi în tot cazul mai înduioşător, cuvinte atunci găsite, către comilitoni. Tinereţea îi apăruse înainte, cu amintiri proprii de pe Neckar, şi salutase cealaltă tinereţe, zburdalnică şi încrezătoare, ca un steag înalt, abia ridicat la catarg. Astăzi regele acelor zile nu mai este. Nu mai sunt nici atâţia din oamenii de ştiinţă cari s'au încrustat cu opera lor ca nişte pietre scumpe în coroana care-l acopere în cadrul istoriei. Au intrat împreună, atât de repede, în aceeaş istorie. Nu mai e Pârvan, nu mai e Bogrea, atât de deosebiţi şi căutând amândoi să înşele glumind, suferinţa şi moartea. Nu mai sunt atâţia, cu cari vorbeam şi puneam la cale acum zece ani.

O lume nouă se ridică împrejur. Aripile noastre se fac tot mai grele. Nu mai înţelegem.

A doua zi au inceput, cu aceeaş prezenţă regală, cursurile Universităţii. Regele şi-ar fi arătat dorinţa să ia totdeauna parte la câte o deschidere, în fiecare an în alt loc. Clujul se mândreşte cu cea dintâi. S'o ţie ca o cupă scumpă, din care să soarbă încredere.

ALMANAHUL GRAFICII ROMÂNE 1930. — Poate e mai bine că această carte, totdeauna frumos tipărită, îşi nesocoteşte titlul şi iese la câte o dată negândită. Calendarele noastre cărţi au grijă să apară în ajunul anului pe care îl poartă pe copertă ca şi în toate animalele zodiacului ciopârţit în luni de treizeci de zile. E mai mult un obiceiu, decât o îndreptăţire. Cine are o asemenea carte ca să caute în ea zilele anului ? Păstrarea numelui dă un farmec de basme la gura sobei şi pune într'un chenar de duioşie în faţa trecerii liniştite a vieţii, nişte foi altminteri de toată ziua. Materialul strâns în ele, tot altul după gândul şi rostul alcătuitorilor, poate fi acelaş cu al oricărei antologii sau culegeri de articole în jurul aceluiaş subiect, şi capătă cu toate acestea aici, un înţeles nou. Aceleaşi două flori, deschise într'un răzor sălbatic, ridicate dintr'un ghiveciu cu smalţuri artistice de pe un cămin Renaştere sau prinse la un piept de rochie foarte răscroită fac să cânte de fiecare dată în noi alţi fiori.

Almanahul Graficii române, care înseamnă, mi se pare, nu arta tiparului în deobşte, ci revista cu acelaş nume dela Craiova, iese în al şaptelea an. El alcătueşte la un loc, şi va alcătui tot mai mult in curgerea vremii, un adevărat compendiu al tiparului din România şi de oriunde. Volumul, pe care îl am in faţă, începe cu „Noui ilustraţii străine ale războiului 1877—78" de N. Iorga, în continuarea unui articol de anul trecut. Textul e puţin, dar el nici n'are decât rostul să tragă un fir prin multele, interesantele şi frumos reprodusele desene de pe vremuri. Urmează „Cărţile româneşti tipărite de diaconul Coresi la Braşov în 1560—1581" de d-l I. Bianu, ca o prefaţă la reproducerea în facsimile a Apostolului din 1563. Dacă reproducerea, nici vorbă, lipseşte, ceeace arată numaidecât că aceste pagini învăţate şi limpede scrise au fost destinate unei lucrări anume şi aici nu sunt decât în al doilea rând, ar fi fost bine să se dea, ca părere,

www.dacoromanica.ro

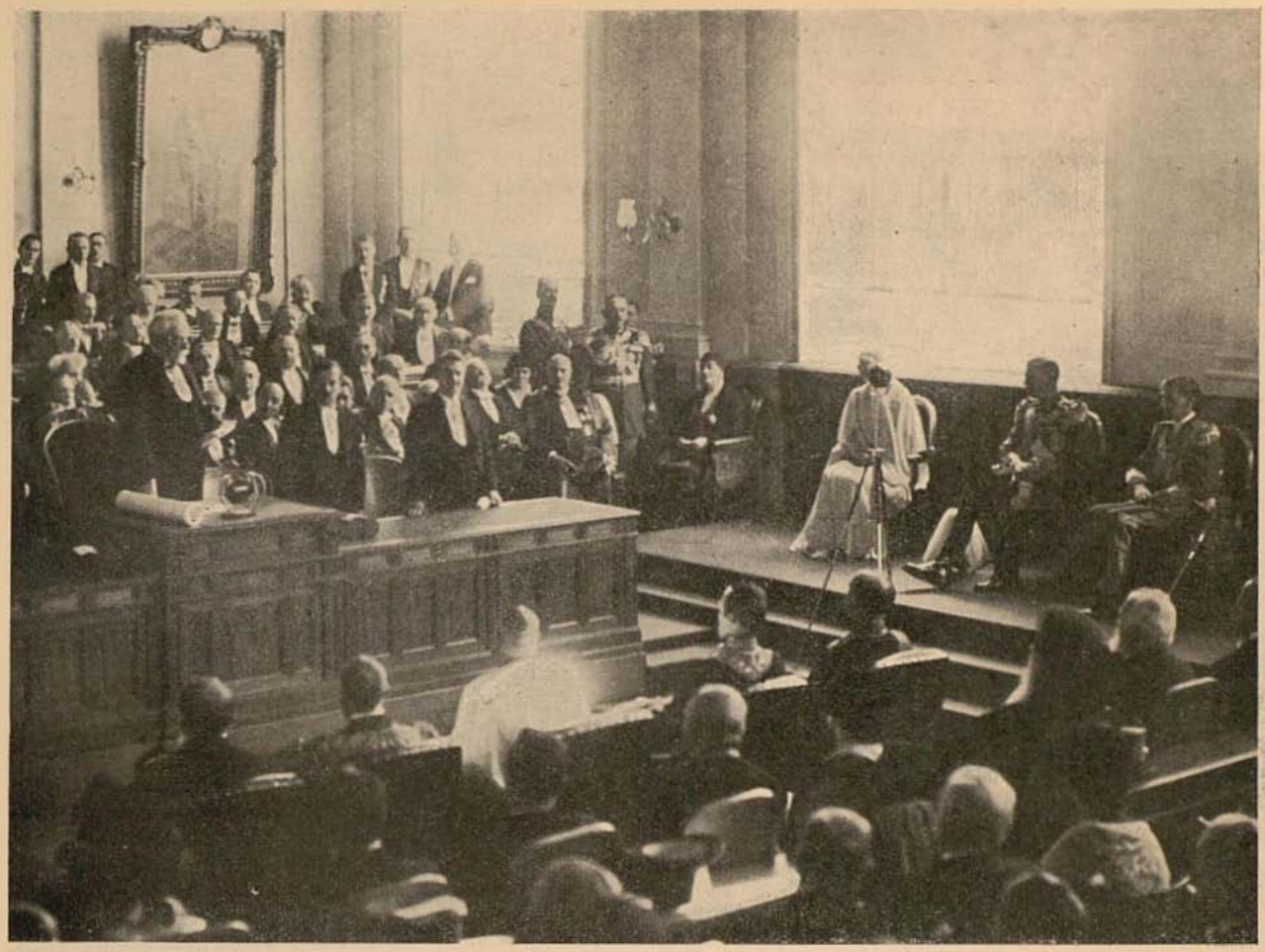

Fotopress

Aula Universității din Cluj la aniversarea de zece ani (în banca întâia d-nii Bartoli, De Martonne, abatele Zavoral și miniștrii Franței și Angliei)

cel puțin o pagină. Articolul d-lui C. Argetoianu e mai mult o scrisoare de laudă și de recomandație pentru editură, al cărei loc era mai potrivit într'un prospect al Almanahului, iar considerațiile d-lui Paul I. Papadopol, „Mai multă conștiință", o fixare de program și un apel, editorilor, tipografilor și librarilor pentru alegerea, alcătuirea și răspândirea cărții bune. Eu, în „Cartea față de lege", am încercat să arăt lipsurile legii depozitului legal dela noi și căile de îndreptare, iar în „Cartea în România", scrisă ca o introducere la secția cărții, organizată de mine, din catalogul expoziției dela Barcelona, am schițat starea de azi, cu toate cifrele pe care le-am putut avea, a publicațiilor, românești și mișcarea din țară. „Arta românească", „Cetitori, cărți și biblioteci", reflexiuni cu prilejul întemeierii bibliotecii I. C. Brătianu, „Editorii italieni", „Tipograful Popa Petre" pun numele d-lor H. Blazian, George Fotino, Alexandru Marcu și Bogdan Duică sub păreri sau documente de isteață prezentare sau de mare noutate. D-l Em. Tătărascu intră adânc în istoria artei grafice în paginile frumos ilustrate „Din galeria marilor editori ai lumii, Simon de Colines", și din „Istoria tipografiei în Belgia". Dar mai sunt și rândurile d-lui Ion Dongorozi despre „Două înfăptuiri ce zăbovesc încă", „O nouă orientare artistică: tipografia elementară" de d-l Virgil Molin, „Părintele uitat al literaturii române" (Ioan Heliade Rădulescu) de d-l D. Tomescu, „Cum se calculează imprimatele" de d-l T. R. Dumitrescu (cu greșeli !), „Colontitlurile" de d-l G. N. Dulca, „Din preocupările culegătorului de accidențe", de d-l Iosif Krannich, „Din practica tipografului pentru practica lui", iară de d-l T. R. Dumitrescu. Pentru cei legați de carte și de făurirea ei, tot cadrul în care se mișcă ea, învie, zețăriile tăcute, cu munca lor de albine peste cămărușele de litere ale regalelor, sălile mașinelor de cules sau de tras, cu zgomotul și cu mirosul de ars sau de cerneală, muzeul lui Plantin dela Anvers, în a cărui curte am auzit cel mai frumos cor, bibliotecile mari.

„Scrisul românesc", pentru execuție, și d-l Virgil Molin, pentru alcătuire, au drept la întreaga recunoaștere.

RUNCU. Cine pleacă din Târgu Jiu spre mănăstirea Tismana, dar când ajunge la apa Sohodolului se abate spre dreapta și o urcă până sub munte, dă acolo de un sat mândru. E Runcu, pus la încrucișarea a patru drumuri. Spre fântânile lui de sub piatră, mulți drumeți sunt ispitiți. Știu că am fost și eu, sunt acum câțiva ani. Pornisem în altă parte și m'am trezit în el. De aceeaș putere s'au lăsat poate furați și acei membri ai Seminarului de sociologie din București și ai secției monografice a Institutului Social Român, cari au răscolit Oltenia de Miazănoapte după un sat potrivit. Trecem acum pe șoseaua liniștită, care șerpuește printre garduri de piatră văruită, dăm de cel mai gospodar om al lo-

www.dacoromanica.ro

Fotopress

Cu prilejul aniversării de zece ani a Universității din Cluj, în Grădina Botanică

culul, intrăm in case. Intâlnim pretutindeni pe anchetatorii şi anchetatoarele aprige la treabă, cât e ziua de lungă, zi de vară. Cineva intreabă sau vorbeşte fără să pară că ascultă la răspunsuri şi la poveste. Altul se dă după el şi scrie in fugă sau steriografiază. Intr'altă parte se desenează vreun chip tânăr sau se inregistrează un cântec la gramofon. Lăutarul sau omul se dă aproape de pământ şi-şi cântă dorul fără să mai ştie de martori. Cine ar putea zice că satul n'a fost găsit? O adevărată expediţie universitară germană, venită tocmai dela Lipsca de zvonul lucrului care se face aici, ne tae cărările. Pe unii din studenţi i-am intâlnit ca oaspeţi ai Jamboreei cercetăşeşti dela Piatra Neamţ, cu alţii m'am cunoscut la Vălenii de Munte. Ne vom mai vedea peste câteva zile la Buşteni şi pe munte, spre Casa Peştera. Ne amestecăm inaintea rafturilor cu rapoarte şi documente, la cimitirul din Târgu Iiu, cu căzuţi şi dintr'o parte şi dintr'alta, dar străjuiţi de o înaltă cruce germană, sau la horele de seară sub lumina faclelor şi a gazorniţelor. Runcu a ajuns, fără să se gândească şi pentru întâia oară în istorie, un centru academic european. Femei in mărămi se uită cu zâmbet tânăr de pe margini, ca dintr'un cadru etnografic.

Pentru a cincea oară în tot atâţia ani, studenţi şi profesori sociologi au descălecat intr'un sat ca să se dedea lucrărilor concentrate ale unei monografii locale. Sunt şi eu ca oaspe, în atâta camaraderie harnică şi veselă, luat de val. Cei mai mulţi mă cunosc. Ne-am mai văzut, în vacanţe închinate aceluiaş scop, şi avem încredere unii în alţii, eu in priceperea şi râvna care nu cunoaşte greutăţi, ei în partea adevărată pe care o iau la orice bucurie descoperitoare. Metoda, cumpănită deacasă in toate putinţele ei, se intinde ca o plasă peste toate manifestările vieţii şi e, dela planul de proprietăţi până la drumurile de târg şi dela ideile de drept până la cele mai păgâneşti erezuri, pretutindeni de faţă. E o incântare s'o urmăreşti, la incheerea fiecărei zile, cum se strânge şi aduce cu ea tot ce-a prins, veşti mărunte şi aşteptate sau vreo arătare rară ascunsă in amintirea unui bătrân. Conclavul seral priveşte totul cu ochi neincrezători, alege, ciocăneşte, măsoară şi aşază în rafturi. El se risipeşte a doua zi, şi mai dârz, cu spaima să nu scape ultimul document. Când se strânge din nou de pe uliţi, la acelaş ceas, are îndoita nerăbdare să-şi arunce inaintea mirării celorlalţi captura şi să afle cu ce i-a dăruit şi pe ei norocul. Satul se descopere incet, ca dintr'o ceaţă, sub munca atâtor mâini, suflat cu aur sau mâncat de cari. Viaţa lui din trecut şi de azi, neîmbrăţişată niciodată in intregime şi de aceea neprlcepută nici de cei mai apropiaţi, se desface in legăturile ei şi se înşiră fără ascunzişuri. Ţara capătă o faţă şi nu mai e locul comun ajuns fără realitate şi fără înţeles. In tot acest timp e o intrecere de împărtăşire, între cei cari se lasă cercetaţi şi cei cari cercetează. Satul se face străveziu, iar ochii

www.dacoromanica.ro

străvăzători. Eşti într'o mare sală de experienţă, cu ramă dealurile şi apele, şi cu material, omul, nevinovat şi infinit.

Toate aceste bunăvoinţe şi osteneli s'ar cheltui poate cu tot atâta foc, dar cu neasemănat mai puţin folos, dacă n'ar fi totdeauna de faţă o putere de îndemn, de ţinere în făgaş şi de supraveghere. Noi o cunoaştem, fără să-i mai spunem pe nume: nu e un profesor, ci un tovarăş mai mare de lucru, şi nici un stăpân, ci un prieten. Numai dacă mi-ar da deslegare d-l D. Gusti, aş numi-o.

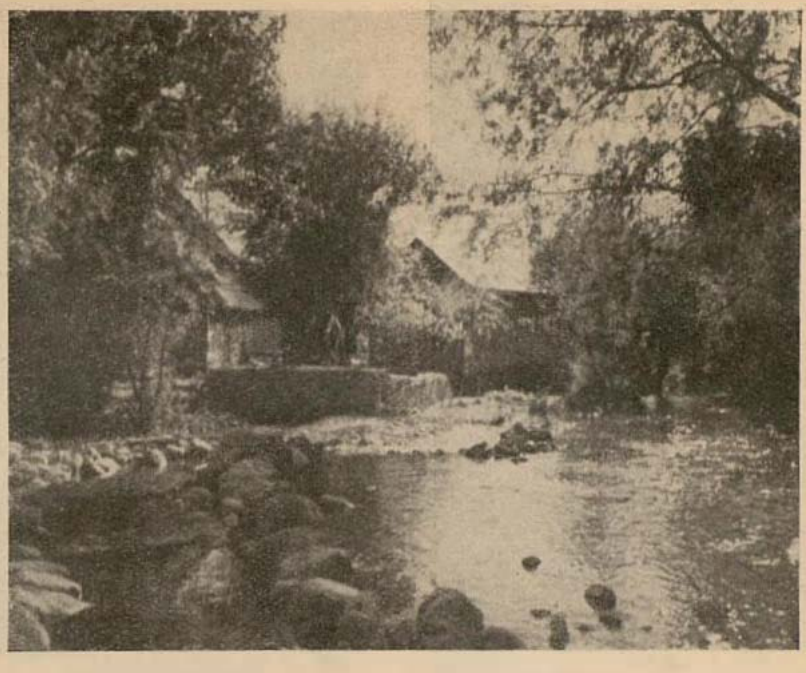

Propr. secţiei monogr. (I. S. R.) Sohodolul la Runcu Foto Berman

A. D. XENOPOL.

„Istoria Românilor din Dacia Traiană", editată, cred cu jertfe, de „Cartea românească", se apropie de sfârşit. Sunt numai câteva zile de când a ieşit al dolsprezecelea volum. Faptele au înaintat până la Revoluţia dela 1848 şi până la Unirea din 1859. Volumele următoare, cele două încă rămase, au să cuprindă domnia lui Ion Alexandru I Cuza. Opera se arată încă odată în monumentalitatea ei. E poate, după „Istoria lui Mihai Vodă Viteazul" de Nicolae Bălcescu, întâiul caz când o asemenea carte supravieţueşte autorului, cu puteri editoriale noui.

Lămurirea nu e greu de dat. O istorie a Românilor, în care nu documentul, ci povestirea să domnească, n'avem. Publicul s'a îndreptat cu încredere spre această carte mai veche, dar plină de informaţia timpului şi scrisă în margini de cronică. Dacă lucrarea e învechită, ea este într'o măsură care nu-i strică, acolo unde ajunge. Specialiştii n'au decât s'o uite şi să răsfoiască prin scurtele memorii sau comunicări după datele care le trebue. Când vor avea nevoe de o carte mai uşor de mânuit, tot la aceasta se vor gândi. Dar se vor gândi mai ales cititorii cei mulţi.

Pentru atâţia din noi „Istoria Românilor din Dacia Traiană" înseamnă mai mult decât o simplă operă de ştiinţă sau o carte de lectură istorică. Ea e legată de copilăria noastră şi de întâia curiozitate a trecutului. Vorbesc de toţi câţi suntem, ca patimă crudă de citit, de dinaintea Istoriei poporului român, publicată la început în nemţeşte, acum vreo douăzeci şi ceva de ani, de d-l N. Iorga. O ediţie românească a ieşit abia anul trecut la Casa Şcoalelor Pe atunci ediţia mare a lucrării lui Xenopol se sfârşise şi aveam în loc ediţia în zece volume populare a lui Şaraga. Ea ne era şi regii şi profeţii. Anii de liceu, cari îşi pun o atât de apăsată pecete pe suflet, l-am petrecut în tovărăşia ei. O cât de meşteşugită evocare nu ne-ar fi mulţumit: prea eram critici şi doream fapte. O mai aspră tratare, ne-ar fi sperlat. Xenopol ştiuse să fie un isteţ povestitor, fără să se lipsească de documentare, dar şi fără s'o expue numai ca atare. Nimerise adică tocmai ce ne trebuia. Trecem astăzi peste foi ca printr'o pădure de toamnă foşnitoare. Frunzele căzute sunt anii noştri şi propria istorie. In faţa noastră vine, cu veşnicul zâmbet, bătrânelul acela mai mult mic de stat, cu pasul puţin nesigur de întâile atacuri apoplectice, care nu-l cruţaseră, aşa cum l-am văzut data d'in urmă pe Xenoopl şi mi-a rămas în amintire. Se strecura pe o stradă din Bucureşti, unde se mutase, şi se uita cu ochil mari din faţa trandafirle şi ro-

Propr. secţiei monogr. (I. S. R.) Ospăţul de nuntă Foto Berman

www.dacoromanica.ro

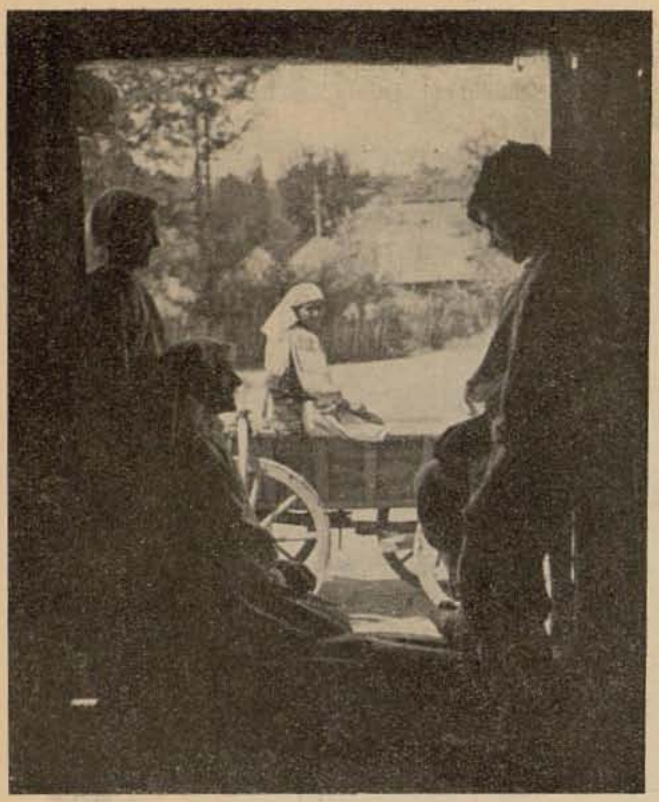

Propr. I. S. R. In ușa ?morii Foto Berman

Propr. I. S. R. Poartă oltenească Foto Berman

tundă, încheiată cu favoritele cunoscute albe, se uita cu o stăruință dureroasă, poate pentrucă în ei se adunase toată viața care incepuse să plece din alte mădulare, dar poate și dintr'un fel de cochetărie bărbătească, incercând să prindă și să ție astfel luarea aminte străină ca să nu mai vadă ruina picioarelor mai mult târâte. Pe urmă, după un nou atac, s'a dus și ne-a lăsat, nouă cititorilor celor mulți, această Istorie. Studenții, colegii de specialitate sau bibliotecile au și altceva, au îndeosebi indrăsneala incercării lui de incadrare filozofică a istoriei sau atâtea alte opere. Le au ca să le cerceteze și să ridice la rari răstimpuri câte un citat, cum ia un cuceritor dintr'o țară câte o statue, pentrucă nu e în stare să și-o incorporeze altfel. Noi atât avem! Și pe când ceilalți, cu cât trec anii, strâmbă din nas și pornesc după citate în alte părți, noi rămânem credincioși, pentrucă noi găsim acolo viața care a fost pusă și viața noastră. Aceasta nu invechește și nici n'a scăpat vreun document sau a putut să bănue o nouă interpretare, pe care să n'o folosească.

Recitesc inceputul prefeței dela 1888. „Poate părea indrăsneață intreprinderea de a scrie, in starea de astăzi a științei istorice asupra poporului nostru, o istorie a acestuia. Isvoarele pentru cunoștința trecutului său curg adeseori numai in picături: multe părți ale istoriei sale sunt incă niște ghicitori care așteaptă o deslegare". Multe ghicitori le-a deslegat singur, in cei vreo 25 de ani câți au trecut până la a doua ediție ingrijită, scurt in preajma războiului, tot de autor; pe altele, multe, le-au descoperit in acelaș timp sau după, alții. El făcuse Unirea, inaintea războiului, în aceste volume, in care viața poporului român apare intreagă, nesfărâmată de hotare. Putea să plece cu oarecare mângâere. Iar astăzi, când se intoarce, în forma mai iubită de către un scriitor și om de cugetare, să-l intâmpinăm cu tot fiorul și toată măreția cuvenită.

ȘIMLĂUL SILVANIEI. — Orășelul acesta din părțile de Miazănoapte ale Ardealului își are de curând statui'a lui românească. Stă acolo, pe un soclu de piatră, cu fața aspră și aproape nepământeană, Simeon Bărnuțiu. Nu știu de ce puneam marele lui discurs dela 1848 în rând cu o catilinară, chiar cu cea dintâi care incepe cu Quousque tandem. Mergeam pe drum, rostind tare frazele lui, uscate și necruțătoare, ca și trăsăturile turnate acum în bronz. N'aveau culoare și nici căldură, dar clocoteau de convingere stăpânită și de inlănțuire retorică. Te luau cu ele. Catilina însemna aici naționalismul maghiar, care ne pândea cu nimicirea. Era în acei ani ai liceului, când pe lângă lecții și bătaia mingii, găseam timp să înființăm și socletăți secrete, din care una era pentru liberarea Românilor de dincolo.

Mi-e limpede in minte ca astăzi, apoi, pica pe analiza aproape sceptică a istoricului Iorga din intăii ani de universitate, fără niciun respect față de acest idol al întâei băeții, spirit pozitivist, cuvântare ținută in mitropolia din Cluj la trei, patru sute de „domni", pe când prostimea aștepta afară cu dăsagii incărcați pentru vreme lungă. Ea n'a auzit nimic, și, chiar dacă ar fi auzit, ce-ar fi putut înțelege din argumentarea savantă, croită după tot tipicul oratoriei juridice? Mă luminam și știam că e așa cum învățatul de pe catedră povestea, dar nu eram mai puțin supărat și nu ridicam mai puțin întâmpinări în mine. Chiar așa să fi fost!... Parcă nu-l auzise, cine trebuia! Și nu i-au dus alții cuvântul numaidecât mai departe? Nu era între ascultătorii din biserică și studentul in drepturi dela Târgu Mureș, tânăr jurist și el, adă-

www.dacoromanica.ro

pat dela aceeaş ştiinţă turnată in silogisme ? E drept că toată cuvântarea de luptă a lui Avram Iancu n'a fost decât: „No, hai !" şi a pornit călare, cu cosaşii, lăncerii şi buciumaşii după el, dar fusese o cuvântare spusă celor săraci cu duhul şi tari numai in vărtute. Şi câte altele la fel nu aruncam mormăind în calea profesorului care curăţa locul de ereziile istorice patriotarde, cu cât simţeam că se apropie de Simeon Bărnuţiu cel de demult !

Pe urmă, când m'am găsit şi eu, la 1911, inghesuit in aceeaş mitropolie blăjană, ascultam rezemat de postamentul aşezat in mijloc, de pe care se înflăcăra Andrei Bârsanu. Închideam ochii şi mă credeam cu şaizeci de ani înainte printre acei vlădici şi viitori tribuni, cari scoseseră din dovezile cărturăreşti puse cu grijă de şcoală una lângă alta înaintea icoanelor, tăcluniı şi sângele răscoalei. Aşa trebue să fi fost şi atunci ! Când deschideam iară ploapele vedeam pe uşa deschisă in fund, în toată piaţa, mulţimile albe, cu dăsagii incărcaţi pentru vreme lungă. Nici un cuvânt dela noi n'ajungea până acolo. Şi de ce să ajungă ? Aveau cei mulţi nevoe de el ? Ei îl ştiau fără să-l rostească, şi pentrucă-l ştiau se adunaseră din toate satele. Iorga spusese adevărul, dar n'avusese dreptate. Eram mângâiat. Judecam ca un tânăr focos.

Astăzi Simeon Bărnuţiu priveşte de pe înălţimea lui de piatră ţara pe care şi-a dorit-o şi la care ca un bun zidar, punându-se chiar pe sine in zid, a lucrat până la urmă, când s'a frânt pe drumul întoarcerii. Ce mişcător cu toate că aproape in aceeaş cadenţă, un nepot în care duhul lui mai trăeşte, d-l Iuliu Maniu, ii caracteriza învăţătura in faţa a 30.000 de săteni, veniţi din toate părţile ca să asculte tot ca sătenii dela 1848 şi dela 1911 ! Pânza abia căzuse, intr'o dimineaţă din Septemvrie, de pe umerii de bronz : „Pe când în acele timpuri savanţii sub influenţa revoluţiei franceze ridicau altare ideii libertăţii individuale, el a stabilit marele principiu că libertatea fără naţionalitate nu valorează nimic şi că libertatea poate fi numai naţională care singura poate fi izvorul de fericire a naţiunilor şi fiilor ei. Savanţii susţineau teoria scopului dela sine al Statului ; el propovăduia că naţiunea ca fiinţă organică este scopul dela sine căruia trebuie să-i supunem totul. Se preamărea frăţietatea şi egalitatea indivizilor ; el a cerut în afară de aceasta egala indreptăţire a popoarelor. Lumea era gata să primească obligatoare voinţa colectivă a cetăţenilor, cari intâmplător erau cetăţeni ai aceluiaş Stat ; el accentua dreptul de autodeterminare a popoarelor, principiu care abia după 70 de ani a ajuns la valoare în conştiinţa omenimii prin marele apostol Wilson venit de peste Ocean. Omenimea, savanţii, erau devotaţi ideii parlamentarismului, care nu se putea incă scutura de toată pulberea ruinii feudalismului, el a cerut votul universal. Lumea cerea cu drept cuvânt desrobirea iobagilor; el pretindea şi exproprierea"...

Argumentarea merge mai departe. Simeon Bărnuţiu al anilor de şcoală, ieratic şi absolut, se intoarce intre noi la acest glas care vorbeşte cu glasul lui. Quousque tandem ? Mitropolia din Blaj se umple de lumină. In ferestrele ei arde răscoala pe care o aprinde cuvântul.

Simeon Bărnuţiu la Şimleul Silvaniei

BIZANTINOLOGII LA ATENA. — Abia sosisem in Pireu de pe marea păzită de Parnas, de Helicon şi de Citeron şi poleită de lună, şi ne-am gândit că in ajun se deschisese congresul bizantinologilor in aula universităţii ateniene, unde aveam de-ai noştri. In docurile dela dreapta portului stătea infipt in apă „Regele Carol". Am luat o barcă şi ne-am dus până la el, până la scara lăsată jos bucuroasă de oaspeţi şi până lângă trupul lui alb de fier. Era de vreme şi pe punte nu se zărea decât un subofiţer de serviciu. Ne-a vorbit dela locul lui inalt. Plecaseră toţi şi nu mai aveam ce căuta sus. Lopeţile ne-au întors pe loc, într'un fel de tristeţe verde, care nu era decât faţa apei sfărâmată deodată in unde şi spume, şi parcă am intrat in singurătatea oceanului.

Pe străzi am găsit ziare şi in metropolitanul, care până pe sub străzile Atenei alunecă repede prin nouile cartiere sau printre grădini de zarzavat şi abia acolo se bagă sub pământ câteva sute de metri, pentruca partea să dea atunci numele intregului, am citit in clătinările mersului „Le Messager d'Athènes". Din el ne vorbea o frază cu întorsături şi cadenţe cunoscute. Ieri se deschisese congresul şi între alţi capi de delegaţie luase cuvântul pentru cea românească d-l N. Iorga. Acest cuvânt l-am păstrat şi l-am luat cu mine ca o frunză de laur sădit de noi pe coastele Greciei. Poate că n'are să apară in altă parte, şi ar fi păcat, pentru caracterizarea lapidară a rostului Atenei păgâne şi artistice faţă de Bizanţul creştin şi politic, precum şi pentru partea de autobiografic, atât de înviorătoare dela o vreme in tot ce spune şi scrie marele istoric, impletită pe după locuri şi fapte :

www.dacoromanica.ro

„Ţara mea depărtată, dar pe care atâta istorie comună, ignorată deschis de ambele părţi, o leagă de Grecia nouă — martirii dumneavoastră, cari au îndrăsnit să opună o mică ceată închinată morţii, puterilor Sultanului, zac la Drăgăşani, al cărui nume a fost dat aci unei străzi, şi sunt ispitit să spuiu că, prin Arghiropolii bunicului meu după mamă şi prin Cantacuzinii, cu cari sunt înrudit, am eu însuş strămoşi printre stăpânitorii Bizanţului — salută această a treia adunare a cercetătorilor Bizanţului în oraşul care ne-a făurit felul de gândire.

„S'ar putea crede că, vorbind de Bizanţ, care aparţine creştinismului, ar fi să se aducă o ocară Pallas Athenei, care a îndurat în Evul Mediu şi altele mai rele. Poate pe nedrept, pentrucă datorită spiritului Atenei Isus a ajuns Dumnezeul frumos al oamenilor inteligenţi şi e simţit şi el ca o „estează". De oarece, dacă Atena e un pământ de arheologie, şi încă în ce măsură! ea ne înfăţişează sufletul nostru al tuturor prin forma logică întipărită pentru veşnicie cugetării omeneşti.

„In acest Bizanţ sintetic, aceia cari sunt strămoşii şi ai dumneavoastră prin alcătuirea sufletului pe care îl aveţi, datorită păstrării limbii, îşi au partea, şi ea e largă. Ei au făcut să pătrundă lumina fără moarte, pe care au împrăştiat-o din plin, în întunecimea umedă a mormintelor dela Ierusalim. Bizantinii se temeau de păgânismul lor, dar erau pătrunşi de esenţa lui morală. Ei crezuseră că poţi să iei vasul fără să simţi vechea mireazmă, care e veşnică.

„Şi, în sfârşit, toţi acela pe cari îi mâhneşte pieirea turnurilor vechi france, jertfite unui purism care nu mai are trecere, ştiu că aici au sub picioare un pământ udat de cel mai nobil sânge al acelei cavalerii franceze care a dat lumii un rând de eroi vrednici să fie aşezaţi alături de aceia ai mitului elenic. Aceşti războinici ai norocului au avut la Bizanţ ceasul lor pe care istoria nu poate să-l uite.

„Ne vom inspira dela toate acestea in discuţiile, a căror serie ţara mea a avut cinstea acum o sută de ani s'o deschidă, moştenitoare cu multe drepturi a imperialismului neo-roman, adică bizantin. Şi dorim ca, pe deasupra amintirilor urâte de ieri şi a urilor care mocnesc, puţin bizantinism internaţional să ajute la apropierea gândurilor pentru care atunci munca noastră şi-ar da partea, şi încă mare".

D-l Iuliu Maniu la desvelirea statuei lui Simeon Bărnuţiu

In puţinele ceasuri, pe care le mai aveam până la plecare, l-am căutat pe rostitorul acestor cuvinte, ca să-i arăt, fie şi numai prin apariţie bucuria că-l ştiu acolo, la locul unde, prin el, se vede ţara. Stătea, cum îi e obiceiul, singur într'o bancă, venit la timp, adică înaintea celorlalţi. Indărăt, alţi Români, ucenici ai aceleeaş ştiinţe, îşi răsfoiau prin comunicare sau ascultau, cu mirări de bunăcuviinţă, expunerea unui coleg debarcat alături şi care îşi repeta astfel pentru un singur ascultător propria comunicare. Şedinţa sta să înceapă. Charles Diehl, Zlatarski şi alţi bizantinologi cunoscuţi se apropiau. Nu puteam da, şi nici nu puteam cere, decât un rămas bun în fugă. Afară Partenonul ardea în soare, de necrezut, ca o întrupare scurtă amăgitoare, cu răsfrângeri de aur şi de soartă.

Satele înaintea statuei lui Simeon Bărnuţiu

www.dacoromanica.ro

Deschiderea conferinţei inter-balcanice în sala de şedinţe a Parlamentului elin

INŢELEGERI INTRE POPOARE. — Oamenii cari s'au întâlnit la Atena, ca să cerceteze împreună cum s'ar putea ajunge la o legătură mai strânsă între popoarele peninsulei balcanice, abia au sosit acasă. Fiecare priveşte încă odată îndărăt şi încearcă să desfacă din înflăcărarea prilejului, totdeauna părând puţin la poruncă, sau din amănuntul ciocnirilor unei conferinţe cu puncte de vedere destul de felurite, partea de înalt şi de statornic. Steagurile încetează să fâlfâe şi zarea celei mai albastre mări se scufundă, cu ostroavele ei locuite de zei şi de zeiţe peste care zboară porumbei. Ochiul caută adevărul fără găteli.

O conferinţă balcanică, de trimeşi ai celor şase ţări aşezate între Dunăre, Carpaţi şi Mediterană, are întâiu folosul ideii în sine, care răsună deodată şi începe să umble prin lume. Propunerea s'a născut la Atena, cu prilejul unei conferinţe de pace de anul trecut. Ea avea legătură cu toată acţiunea mai nouă a Societăţii Naţiunilor şi cu proiectul Briand, de federalizare a Statelor Europei. Se cerea nici mai mult nici mai puţin decât ca întâiul pas să se încerce tocmai pe acest pământ vulcanic şi de către Statele care au fost pricina, sau au avut mai mult de suferit de pe urma războiului. Discuţiile au izbucnit chiar de-a doua zi, în aceeaş clipă pretutindeni. Ele mergeau mai departe sau se opreau dincoace, dar făceau să se nască o preocupare care până atunci lipsise. Ţările balcanice, aşezate de curând în nişte hotare năzuite cu desnădejde mai ales de o sută de ani, se priveau cu neîncrederea şi uneori cu duşmănia luptătorilor abia ieşiţi din luptă. Prin urmare se putea vorbi de o apropiere ? Se putea înjgheba un program minim care să facă obiectul unei conferinţe comune ? Se putea merge spre nişte hotărâri de toţi primite şi care să fie ca întâele trepte pe un drum al viitorului ? Ideea aruncată între oameni lucra ca o formulă de cristalizare. Valoarea ei de propagandă îşi făcea loc cea dintâi, înainte şi în afară de orice putinţă sau început de faptă.

La noi se punea întrebarea, de mult uitată, dacă suntem sau nu, o ţară balcanică. Un răsunet al acestei îndoeli s'a auzit şi dela tribuna Parlamentului din Atena, unde s'au ţinut şedinţele întâilor şapte zile ale conferinţei, dela 5 la 11 Octombrie. Ziua a opta şi cea din urmă s'a petrecut pe băncile de piatră ale teatrului dela Delfi, abia desgropat de sub molozul şi grohotişul a două mii de ani. Vorbitorul era firesc un delegat român, şi el se întâmpla să fie din inima Macedoniei, ca o subliniere mai mult şi pentru toţi ochii a şovăelii noastre îndreptăţite. Adunarea a privit întâmpinarea ca o dibăcie sau ca o glumă, dar fără dreptate. Nu căutam nici să ne ţinem departe şi nici să dăm cuvântului balcanic înţelesul lui de negaţie. Căutam numai să ne dăm seama dacă mai avem dreptul să intrăm în el.

Mi se pare că delegaţia românească trebuia să cuprindă, fie ca mădular obişnuit, fie ca preşedinte, pe una din cele mai puternice personalităţi culturale şi politice dela noi. Ea a lipsit cu voinţă, tocmai ca fiind de părere că România nu e o ţară balcanică şi n'are ce căuta la o conferinţă a ţărilor din Balcani. Avea sau nu dreptate ? Multe se pot aduce aici pentru şi multe împotrivă. Din punct de vedere curat ştiinţific toţi ar trebui să fim de-o părere. România e o ţară carpatică, aşa de covârşitor încât slaba punte balcanică a Do-

www.dacoromanica.ro

brogii sau aparițiile ruseşti de bărăgane şi podişuri basarabene nici nu intră în socoteală. Cu Transilvania pătrundem în Europa Centrală şi ne schimbăm centrul de greutate al Statului. Dar nu asemenea şi alte argumente au vreo noimă, ci puterea care le-a scos din nou la iveală. Mi-aduc aminte că în 1914, numaidecât după războaele balcanice, d-l Iorga a avut gândul Institutului pentru studiul Europei sud-orientale, pe care l-a şi întemeiat împreună cu răposaţii Murgoci şi Pârvan. Institutul lucrează şi astăzi, după mai bine de 15 ani şi dupăce atâtea s'au schimbat în acest colţ de lume, ca o dovadă a gândului sănătos aşezat la temelie. Ne întinseserăm prea mult, ca o floare dintr'o pivniţă la lumină, către Apus şi ceeace ne putea el da. Războaele balcanice izbucnite lângă noi şi în care ne trezirserăm amestecaţi, ne desmeticeau. Institutul era o recunoaştere a adevărului, vechiu şi neschimbat, că suntem balcanici şi nimic din ce e balcanic nu-l putem socoti străin. Aceasta era de mult, în anul care urma păcii dela Bucureşti. L-am văzut pe d-l Iorga, la Atena, acum, cu prilejul congresului de bizantinologie, înconjurat de

Câtiva membri ai delegaţiei române la templul lui Zevs

strălucitii istorici ai şcolii sale, în sala ionică împodobită cu tablouri de ctitori ai universităţii din capitala Greciei. Valurile conferinţei balcanice se astâmpăraseră şi d-sa rămânea peste ele ca una din acele statui de bronz descoperite la vreun cap de insulă Eubee şi aruncând trâsnetul în muzeul lui Zappa. Umblam şi aici pe urmele lui.

In Bulgaria s'a ridicat altă întrebare, desbătută mai pătimaş, după jăratecul pe care îl cuprinde şi după firea mai aprinsă a oamenilor. Conferinţa dela Atena avea rostul să caute ceeace apropie, nu ceeace desbinase şi era în stare să ţie departe popoarele din Balcani. Latura aceasta, dureroasă, nu există mai puţin decât cealaltă, dar trebuia tocmai de aceea lăsată în umbră. Toţi aveau să ştie că e acolo, şi, dacă aveau să se ferească să se uite, fereala avea să fie cu bună ştiinţă şi această întâe dată, pentru putinţa întâlnirii şi stării laolaltă. Programul nu trebuia la inceput să cuprindă chestia minorităţilor. Cred că ar fi fost o greşală, cel puţin pentrucă ar fi pus o pecete de nesinceritate pe întreaga adunare. Una din cele mai grele nemulţumiri din ţările balcanice e adusă tocmai de această înfăţişare a chestiei populaţiei. O înlăturare a ei mergea deadreptul împotriva scopului primordial al conferinţei. Mersul viu, dar stăpânit şi în cele din urmă rodnic al desbaterilor, care au cuprins apoi în toată lărgimea şi chestia minorităţilor, a arătat cât de neîntemeiată fusese temerea şi cât de binevenită metoda privirii primejdiei în faţă. Bulgaria hotărâse de aceea să nu ia parte şi până în ajun stăruise în hotărâre. Am vorbit cu delegaţi ai ei, cari încă de-acasă îşi dădeau seama cât rău ar fi făcut să se abţie, iar acolo se convingeau, şi convingeau şi pe cei mai îndărătnici, de temeinicia punctului lor de vedere. Bulgaria, ca ţară invinsă şi supusă asprimilor tratatelor, n'are decât de câştigat din orice discuţie, care năzueşte, pornind dela ceeace este, să treacă dincolo.

Dar o conferinţă balcanică are şi alt folos, mai adânc decât acela pe care îl reprezintă ideea în sine ca atare, asemenea unei stele noui pe cer, chemând tainic la ea toate privirile. Ea pune faţă în faţă oameni veniţi mai de grabă cu neîncredere şi în stare de apărare. Şi iată că după întâia uimire, urmează a doua! Legăturile se fac dela sine. Ceeace părea că desparte pentru totdeauna se dovedeşte mai puţin o prăpastie, cât un ţinut necălcat. Toate se pot discuta deopotrivă şi dacă nu toate se pot şi împăca, atâtea trec în chiar cursul discuţiei din lotul negru in cel alb. Duşmănia e făcută de cele mai multe ori din necunoaştere şi îndărătnicie în izolare. Un om sau un popor care vine spre altul deschide o poartă pe care se revarsă o lumină de zile mai bune.

Albanezii stau mai la o parte. Se simt într'adevăr trimişii unei ţări mai mici sau se tem şi ei de conferinţă? Sunt între delegaţi foşti miniştri, mari specialişti, cel mai de seamă poet al poporului, părintele Fişta, profesor şi călugăr franciscan. Vorbim despre scrisul şi şcoala albaneză, aflu despre începuturile duioase şi îndrăzneţe, întâii paşi în cultura cărţii cu acel întâiu liceu întreg dela Scutari. Ne înţelegem mai puţin in limba franceză şi mai mult în cea italiană. La discutarea infiinţării şi alcătuirii Institutului de cooperare balcanică, plin de secţii de cercetări, aud însă la urechea mea, cu un glas şoptit şi in limba de-acasă: „ştiu un proverb românesc — a cincea roată la căruţă. Aşa e şi Albania în propunerea asta şi mă scol şi plec". Părintele Fişta ştia românește! Nu era atâta de mirare că din Albania venea cineva care să ne cunoască limba. Scriu acum chiar secretarului Ministerului Instrucţiei, la Tirana, pentru câteva lămuriri, şi-i scriu românește. Poate a stat mai mult în România decât în propria ţară de curând liberată şi încă mai de curând aşternută pe muncă liniştită. E vorba însă de Albanezii din Miazăzi sau centru, pe unde Fărşeroţii uneori covârşesc pe localnici şi drumurile ţării româneşti erau cunoscute, pe când părintele Fişta e dela Miazănoapte şi catolic, lucrat de alte influenţe.

Bulgarii sunt incadraţi de profesori universitari, cu nume mare, de juristi şi de ziarişti. Intre ei se deosebesc feţe cunoscute dela întâlniri naţionale sau internaţionale. Nu lip-

www.dacoromanica.ro

seşte cineva care să ştie împrejurările dobrogene, fiind dobrogean el însuş, mutat în ţara vecină de răsturnările războiului. Descopere între delegaţii români colegi de universitate dela Bucureşti. Vorbim ca doi concetăţeni şi ca doi drumeţi foarte umblaţi prin anumite părţi de ţară. Constanţa nu mai are nimic ascuns pentru noi. Balcicul se arată cu malurile lui deasupra golfului, pline de viţă de vie, de migdali şi de smochini. Pe unul din acele maluri vorbitorul meu are o casă, în care am fost decurând şi dela care îi aduc veşti. E altcineva născut în Basarabia din Bulgari de-acolo, şi e altcineva din judeţul Vîdinului, dintre Românii pe cari îi ştie şi-i iubeşte. Vorbim toţi românește şi ne găsim mai de obiceiu împreună, atraşi de o simţire care e mai trainică decât înfrăţirea trecătoare a unei conferinţe. Spre deosebire de alte delegaţii, delegaţia bulgară face bloc şi se consultă mereu. Când au ceva de zis, şi au de multe ori, cuvântul lor cade astfel mai greu şi e de aceea mai ascultat. Ceva din închiderea în sine şi din hotărârea dârză pe care le-o cunoaştem dinainte, îşi face loc în fiecare manifestare a lor. Prin multe ne credem aproape, şi printr'o singură ieşire în arenă ne arătăm alţii. Când ne întoarcem de-acolo ne zâmbim iară şi ne căutăm. Vremurile au lucrat şi, peste deosebirile de fire, au tras punţile lor nevăzute şi unificatoare.

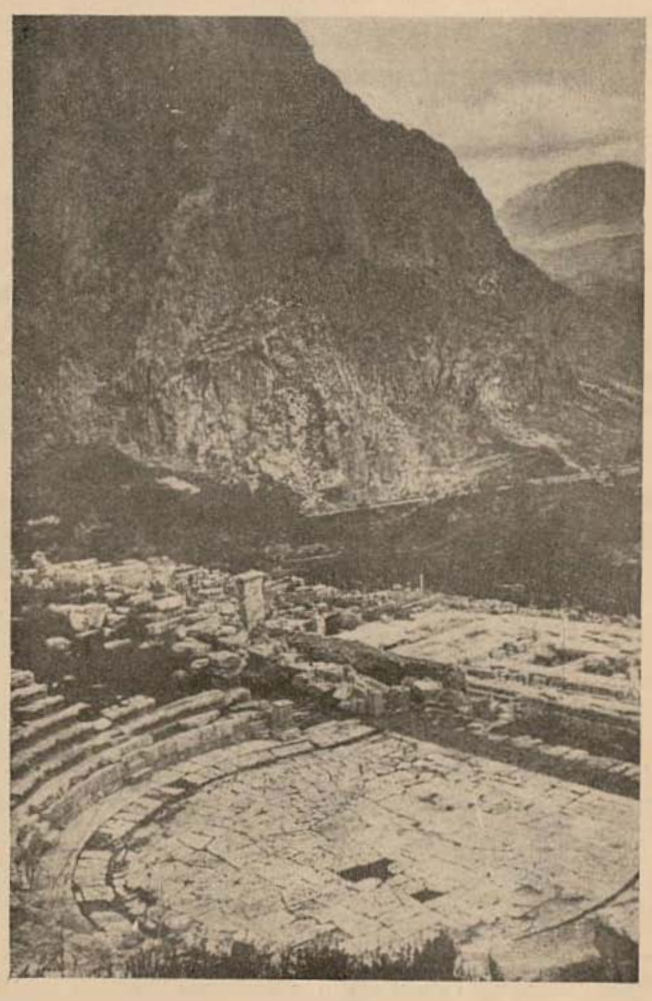

Teatrul din Delfi cu vederea marelui templu al lui Apollo şi a picioarului Parnasului, sub care curge fântâna Castaliei

Jugoslavii sunt aici, profesori, specialişti în economie politică, socialişti, bărbaţi şi femei, Zagreb şi Belgrad. Hotărârea lor de colaborare se vede nu numai în participarea vioae la discuţii, dar în numărul mare de referate adus de-acasă. Se înşiră în această privinţă numaidecât după Greci, gazda noastră şi isteţii organizatori. Sunt colegii cei mai iuţi, mai hotărâţi şi uneori mai porniţi din toţi. O flacără mare îi umple, care dă adesea pe dinafară şi arde. Toţi sărim s'o întoarcem îndărăt. In niciunul parcă ţara născută din războiu şi dornică de o semeaţă înăiţare nu bate ca în ei. Noi suntem mai mult nişte oameni, mlădioşi şi îndatoritori, pe când Sârbii sunt nişte crâmpee vii de ţară, trăind numai prin ea şi pentru ea. Când se ridică să vorbească un Jugoslav atenţia e alta. Ne simţim mai departe şi mai străini de ei decât chiar de Turcii, cu rădăcini în Anatolia, deşi la o schimbare de păreri apare că originile ţinţăreşti şi macedonene ale atâtora ne fac rude. Această origine, dacă nu e ferită cu grije. e amintită fără nici îndulcoşare. Ţara a trecut pe deasupra ca un tăvălug de drumuri mari şi a bătătorit până la nerecunoaştere această floare fragedă. Jugoslavia se aşază prin conştiinţă patriotică dârjă şi necruţătoare în fruntea ţărilor din Balcani. Ea nu mai ştie să râdă şi stă întinsă ca un arc. Mă gândesc la statuile lui Meştrovici, mai ales la una, la monumentul vlădicii Grigore de Nina dela Split, cel cu împotrivirea faţă de Roma dela anul 925. Capul e dat îndărăt, cu mitra ascuţită ca un coif de ostaş, de sub care ochii fulgeră. Mâna care ţine cartea, depărtată ca un text de spaimă, e nemăsurat de mare, ca într'o deformare de aparat fotografic. Oasele se fac de fier, vinele fierb umflate. Ţi se pare că e o mână care creşte mereu şi trage tot trupul, scăzându-l şi nimicindu-l, în creşterea ei de bronz. Indărăt e Palatul lui Diocleţian şi mai îndărăt Marea Adriatică. Vlădica le întoarce spatele şi citeşte. Ce cuvinte de spaimă i se desvălue si ce-are să se întâmple când va ajunge la capătul foii ?

Turcii sunt deputaţi, scriitori, ziarişti. Turcia nouă parcă şi-a făcut şi oameni noui. Ankara trebue să se găsească în fund, cu disciplina şi indicaţiile urmate cu sfinţenie, deşi în forme de desăvârşită curtenie, dar Constantinopolul, cu viaţa bogată şi gătită, cu diplomaţia europeană şi preocuparea de artă, precumpăneşte. Prietenul meu e un beiu, deputat de Stambul, fost în două rânduri ministru al Instrucţiei Publice, scriitor. A înfiinţat acum douăzeci de ani mişcarea culturală a Turciei care a înflorit mai cu seamă după războiu. Ea se chiamă Turc-ogeac si într'o traducere cuvânt cu cuvânt nu e altceva decât căminele noastre culturale, răspândite în toată ţara ca nişte puternice universităţi populare, cu local propriu, biblioteci, conferinţe şi alte putinţe de activitate. Toate popoarele Balcanului se poartă, faţă de atâta blândeţe mândră şi pricepere organizată, cu îndatorirea grăbită a unor egali proaspeţi, cari ştiu că le vorbesc stăpânilor de demult. Legăturile sunt de oparte şi de alta cu un anumit farmec, asemenea cu ale unor soţi despărţiţi cari continuă să se întâlnească în lume. Poate că nişte străini le văd şi le judecă mai bine, observatorii internaţionali veniţi aci. Noi ne silim ; dar fiecare din cele cinci ţări sunt în aceeaş stare. Soţul de care ne-am despărţit e Turcia cu fes şi cu tuiuri de pe vre-

www.dacoromanica.ro

muri, şi prea suntem parte ca să avem pătrunderea destul de sigură.

Grecii sunt nenumăraţi, din toate straturile. Ca parcurile dela marginea oraşelor care se pierd în pădure, delegaţii lor intră şi se confundă în mulţimea intelectualilor, cari urmăresc, fie cu titlu fie fără, desbaterile conferinţei. Rar am văzut nişte oameni mai isteţi şi mai măsuraţi, prin impunere, în focul celor mai primejdioase ciocniri, decât aceşti cunoscuţi noui. Când totul părea scăpat din mâini, o intervenţie liniştită şi foarte calculată a lor, punea lucrurile la loc. De câteva ori am rămas cu sufletul la gură, în mijlocul unei greutăţi din cele multe, izbucnite pe negândite, şi atunci o argumentare, în care intra ceva din deşteptăciunea sclipitoare şi din dialectica de ameţeală a Atenei vechi, lăsa inima să hată iară în măsura obişnuită. Altminteri, oameni politici şi universitari, economişti şi gazetari, se amestecau în toate discuţiile cu o neaşteptată râvnă şi pricepere, o stăpâneau adeseaori şi o îmbogăţeau şi o luminau totdeauna. Spiritul lor era deosebit de al nostru, nu mai uşor şi nici mai repede, dar mai subţire şi mai repezit, cu o ascuţime ca a munţilor ţării, piatră goală şi dinţată, şi cu o ştiinţă a trecerilor, de val moale peste un ţărm şlefuit. Între cei mai sărguincioşi delegaţi se găseau şi Români macedoneni, cari vorbeau dialectul, dar se înţelegeau destul de bine şi în graiul din ţară. Profesori dela universitatea din Salonic sau dela Atena, deputaţi din Cameră, nu mai puţin de unsprezece, oameni alţii, mai răsăriţi sau mai mărunţi, învăţători şi negustori, erau de-ai noştri şi se înţelegeau cu noi, cu sufletul şi cu limba, tot aşa cum ne înţelegeam împreună Românii cei veniţi de departe.

Copil care râde din muzeul dela Delfi

Dar conferinţa balcanică e însemnată mai ales prin cadrul în care ne-a pus şi prin hotărârile pe care ne-a îndemnat să le luăm. Pallas Athene, zeiţa cu coif şi cu suliţă, şi Apollo delficul, cele două fântâni de înţelepciune, ne întovărăşeau nevăzuţi paşii ca într'o rapsodie de poem omeric. Despre ele trebue vorbit însă aparte.

ARTA ROMÂNEASCĂ DIN BANAT. — Noi, Bucureştenii, ne-am învăţat cu lipsa de muzee sau cu lipsurile înzestrării lor. Unde sunt în capitala marelui regat şirurile de şcoli, aşezate pe două rânduri, care umplu Duminica străzile ducând la colecţiile de artă ale oraşelor din Apus? Nu pot să-mi aduc aminte, de pildă, muzeele din Copenhaga, fără această populaţie tânără, călăuzită de profesori, numeroasă şi stăruitoare până la înlăturarea celuilalt auditor. I-am lăsat şi eu uneori şi am rătăcit prin grădini. Un străin e izbit însă de starea dela noi, iar cine a avut să însoţească pe vreunul, ştie ce-a trebuit să facă. D-na Lucreţia Brancovici, cu cărţile sale albume, de curând tipărite, o pune sub toţi ochii.

Avem în Bucureşti câteva case, dintre care numai puţine cunoscute, cu colecţii de artă sau etnografice de cea mai rară valoare muzeală. Unele s'au risipit, din nebăgare de seamă. Durerea cunoscătorilor pentru Luchianii lui Bogdan-Piteşti e încă vie. Altele apar, pentru cei mulţi, pe neaşteptate. E, cred, cazul minunatei colecţii de covoare şi de ţesături, a d-neĭ Lucreţia Brancovici. Ea poate fi trecută în inventarul ascuns de averi artistice al Bucureştiului.

Intorc incet foile „Artei româneşti în Banat". Iată ceapsa de mătase galbenă cu desenele geometrice tremurate sau înflorite de motive colorate; ceapsa de lână cu motive de cruci şi de păianjeni, mai groase, cum e şi legea firului întrebuinţat; ceapsa de argint şi de mătase, stropită cu roşu şi cu liliachiu, parcă pentru un creştet de femee de „paur" obişnuit sau pentru un creştet de domniţă.

Iată opregul în fir de argint cu mătase, în care frunzele şi florile de fantezie, aşezate pe acelaş ram dar niciuna la fel, parcă se leagănă sub o apă şi au ceva de podoabă de paravan japonez; ce mândră îl va lovi, greu şi fără cută, cu genunchii mici într'un pas de iumină? Alte două oprege de lână au ţesătura ştiută, cu vârgi pe roşu şi pe vânăt, de sus în jos, şi cu chenare geometrice, unul mai lat însoţit la aceeaş depărtare de două mai înguste, de-a-lungul, dela stânga la dreapta, sau cu un singur chenar geometric lat însoţit de două vergi ţinete paralele.

Dar covoarele? Iată unul, în care stăpâneşte roşul spre pembe şi verdele prăzuliu, de tot ciudat, cu amintiri de vulturi şi de lăcuste stilizate, sau altul cu un fond de roşu aprins, plin de cel mai ciudat mozaic, prin tăetură, aşezare şi culoare, de motive lineare, împletite sau dinţate. Amândouă sunt împărţite în două câmpuri, cel dintâi printr'un chenar întreg pus în echer la marginea de jos şi din dreapta, iar cel de-al doilea numai printr'un fel de cheiţă fără sfârşit cu două urechi, de iână aibă. E ca un gard care desparte vietăţi mai mari şi nelămurite, în proiecţia lor geometrică intrată în gherghef, de vietăţi mai mărunte şi mai regulate, aproape nişte mormoloci sau peşti cu coadă, mari în cap şi cu ochii căscaţi, făcându-şi loc printre stele şi meduze de Mare, albe, negre, gaibene şi verzi.

Ce urmează, pe zeci şi zeci de planşe, e anevoe de zugrăvit. După lauda de ac, de războiu şi de fire alese la gher-

www.dacoromanica.ro

Lucreția Brancovici: Artă Românească din Banat

Covor din lână și bumbac alb în bătae 1.50×1.90 m

www.dacoromanica.ro

Lucreția Brancovici : Arîă Românească din Banat

Opreg de Banat (argint cu mătase, mărime naturală)

www.dacoromanica.ro

ghef, a Bănatului, se întind leneşe şi tainice chilimurile şi scoarţele Răsărittului, cu ţapi, cu cocoşi şi cu flori, ca nişte modele de departe, prin secole şi prin ţări. Toate aceste lucruri şi altele, care umplu de ispită şi de păcat pe răsfoitorul uimit asupra unor reproduceri numai din hârtie şi din cerneală tipografică, se află aevea într'o casă din strada Lucaci 21, Gazda le arată bucuroasă celor carl-i bat la uşă.

Albumele şi planşele acestea n'au ieşit nici din deşertăciune nici din urmărirea vreunul folos material, ci dintr'o dorinţă de venire în ajutor. Sunt astăzi atâtea şcoli de gospodărie şi de ţesătorie, în căutare zădarnică şi pierzătoare de vreme după modele curate. Gustul şi patima de colecţionar de lucruri de-acasă, a autoarei, li le pune aici la îndemână într'un număr neaşteptat şi în preţul de cost.

Pentru noi ele depăşesc însă cu mult interesul curat didactic sau practic. Să întoarcem încet foile „Artei româneşti in Banat". Ce frumuseţi proaspete! Ce ochiu, care alege şi nu se lasă abătut! Îndărătul lor se arată Banatul şi neamul oropsit atâta vreme, greu de toate aceste găteli crăeşti.

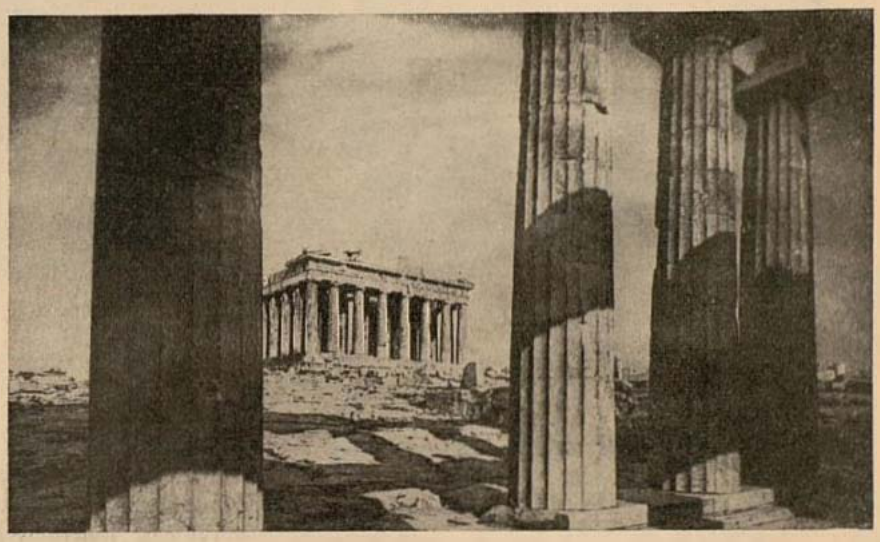

Partenonul văzut dela Propilee

COSTIS PALAMAS. — Atena veche e un oraş care se ascunde. Sfărâmături dln ea sunt prin toate muzeele Europei. Mi-aduc aminte mai cu seamă de coloana Erecteionului, aşezată în picioare, în toată înălţimea ei, într'o sală dela Britlsh Museum. Nici întreg frontonul Partenonului dealături, cu zeii şi zeiţele lui Fldias, nu m'a cutremurat atât. I-am căutat locul acum, pe Acropole, la colţul din marginea către Licabet. Subţirele templu şedea, în răsfrângerile unui cer prăpăstios de seară, cu o luptă de giganţi în zare, parcă adus dintr'un umăr. Din coardele lirei lui de piatră dela intrare această coardă lipsia pentru totdeauna. Numai urma cuiului care o ţinea se mai cunoaşte, ca un mic aghiazmatar de lacrimi. De partea cealaltă, cele şase fete ale lui Erecteu, cariatidele, privesc nepăsătoare, cu faţa la Partenon, trecerea secolilor. Vântul lor le-a smuls câte un braţ sau le-a tocit prin rochie sfârcul sânilor sau vârful nasurilor. Ele nu se clatină şi foişorul, pe care il poartă pe creştete, deopotrivă. Clopotul care ne scoate de pe muntele sfânt, poticnindu-ne pe întuneric de stânci, trebue să facă loc altei lumi. E lumea cariatidelor, veche de două mii cinci sute de ani. Vine, după ce zăvoarele se trag şi paznici stau de veghe pe-afară, ca să le ţie de urât, lor, care cu o credinţă femeiască mai presus de orice pildă, n'au vrut să se desfacă din legătura dela început.

Dece mă gândeam la o asemenea coloană, mutată dela locul ei, înaintea celui mai mare poet al Greciei de azi. Costis Palamas? Iată-l în acest jeţ, într'o odae de lucru din care cărţile aşezate pe rafturi până în tavan, îngrămădite prin colţuri sau aruncate pe biurou, pe scaune sau pe podele, aproape ne dau afară. E mic şi liniştit, un bătrânel trecut de şaptezeci de ani, după informaţia atâtor biografii. Il privesc speriat puţin. Il căutasem, întrebând sergenţi de stradă şi văcsuitori de ghete, ferindu-mă de tramvae sau de automobile la trecerea drumurilor, razând de încurcătura tovarăşului meu, atenian de baştină care-şi uitase deodată Atena, până la această casă cu scară dreaptă de piatră din Asclepiou No. 3, dindărătul Universităţii. Nimic tainic: de unde fiorul? Omul se strânge poate în jeţ, ca orice bătrân, şi pare mai mic. Să fie însă numai atât? Adineauri, când venea spre mine, era înalt şi aerian, întrecându-mă cu mult. Ochii mă priveau sclipitori, de sub o frunte umbrită de tot părul, abia încărunţit. Mă uit jos, după ce se aşază şi aşteaptă să-i spun cine sunt şi ce m'a adus, parcă aş putea să văd unde l-au intrat, ca nişte rădăcini, înălţimea şi sprinteneala. Sprâncenele, groase nespus, se lasă pe ochi, ca pleoapele de vultur. Sunt ochii închişi dedesupt sau mă privesc, prin această perdea, dinadins lăsată? Alături, în picioare, il întovărăşeşte, ca un glas întrupat, fata lui, care trebue să aibă vârsta Antigonei şi are sigur părul ei galben, lipit la tâmple şi cârlionţat peste urechi, privirea albastră netedă şi pasul lin, dar hotărât. Vorbesc, aplecat puţin, ca şi cum simt nevoia să mă fac auzit, către acest om închis, şi pe neaşteptate răspunsul vine de deasupra mea, dela gura atentă a filcei.

Poetul vrea să ştie, care e starea literaturii româneşti de astăzi, dacă povestirea sau versul sunt mai iubite, câteva nume de scriitori şi de opere. Aflu câte ceva despre gândurile de-acum şi despre unele cărţi scrise mai de mult, dar care-i sunt mai dragi. I-ar plăcea să fie tradus in româneşte, împreună cu alţi scriitori greci, şi i-ar plăcea tot atâta să vadă scriitori români traduşi in greceşte. Făgădueşte să se aşeze, cel puţin pe timpul cât e nevoe de o iniţiativă necontestată, în fruntea unei organizări, care să poată duce la un schimb de legături.

Vorbesc, l-ascult, mă ridic la glasul întrupat, cu trăsături de Antigonă, dar Erecteionul, cu stâlpul lipsă, mă urmăreşte mereu. E o înrudire care-mi scapă şi după care nu cutez să mă afund. Palamas se scoală din nou, neaşteptat de înalt, şi mă duce până la uşă, cu ochii acoperiţi de înspăimântătoa-

www.dacoromanica.ro

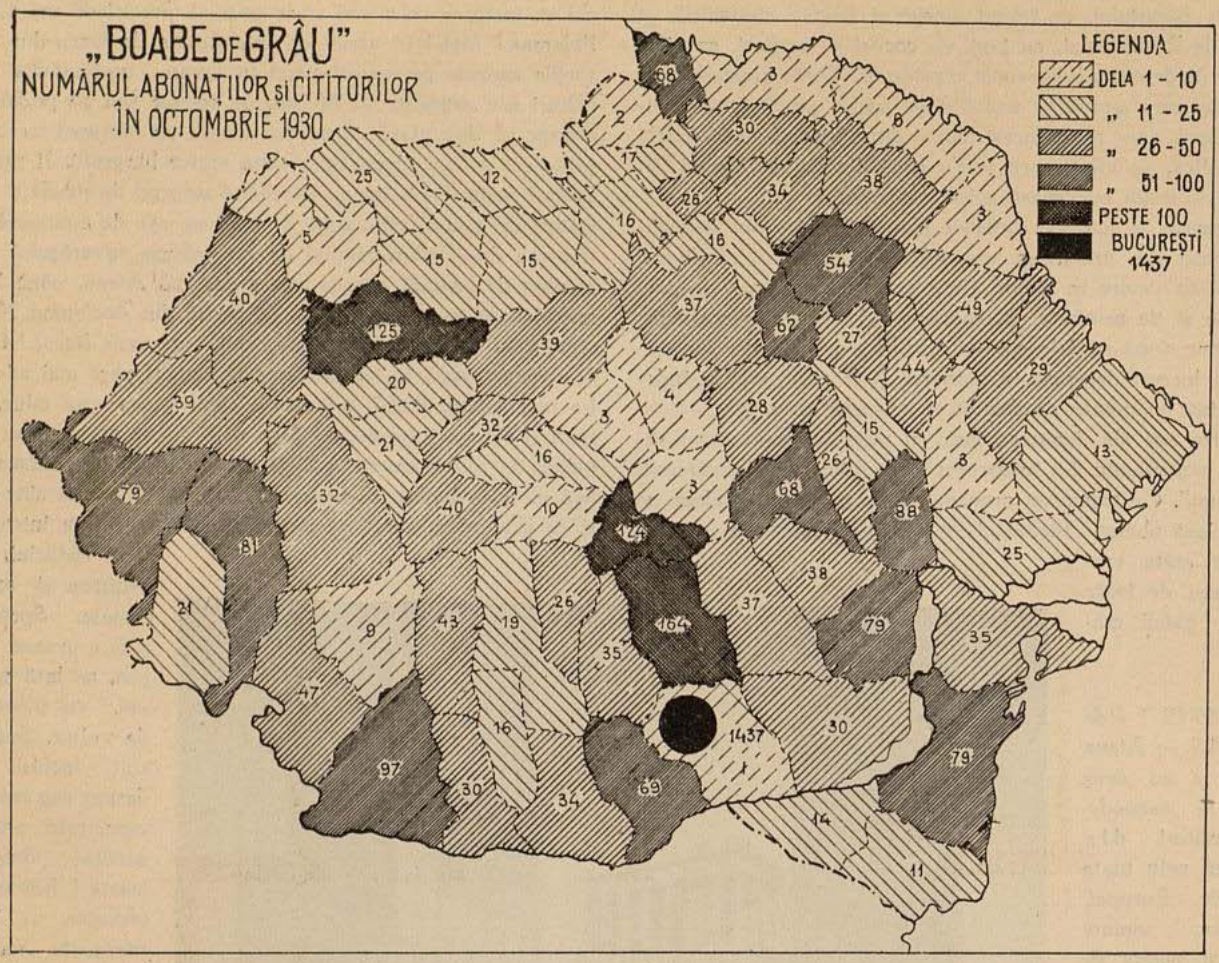

rele sprâncene negre. Spun în minte, ca un descântec, versuri de el, ca să mă apăr:

O mie de călătorii, toate fără pereche, pline de minuni,
Mi-au desvelit lumea și natura uriașă cu genuni.
Iar eu ce sunt? un fir de iarbă înfipt în țărână,
Mic atât încât coasa a trecut și el a putut să rămână,

„BOABE-DE-GRÂU". — Părerile față de o revistă sunt totdeauna împărțite. „Boabe de grâu" a găsit însă o primire mai presus de așteptări. Puținele întâmpinări aduse erau până într'atât de alt ordin, decât cel care se leagă de activitatea obișnuită a unei reviste, încât se puteau scuti chiar de răsfoirea unui număr sau de privirea lui fie și de departe prin sticla unei vitrine de librărie. La altfel de întâmpinări m'aș fi priceput poate să răspund; la acestea nu, și nici nu e trebuință.

Ceeace vreau și pot face e să dau câteva lămuriri despre răspândirea revistei. Statistica tiparului la noi rămâne o taină cu șapte peceți. E păcat, pentrucă ea e singura în stare să arate puterea pieței cărții, ca absorbție și organizare.

„Boabe de grâu" a ieșit în Martie cu un tiraj de 3000 de exemplare. Încă dela numărul 2 s'a dovedit că e prea mic. L-am sporit în Aprilie la 3200 de exemplare și apoi, în numărul viitor, pe Maiu, la 3500. M'am luptat să-l mențin la această cifră, pentrucă obligații bugetare mă împiedecau să merg mai departe. E drept că, sporind tirajul, costul fiecărui exemplar scade, însă costul general se ridică și sumele cerute de acoperirea lui se fac tot mai mari. Numărul 5 trebuia, cu toate acestea, scos în 3700 exemplare, numărul 6 în 4000, iar numărul 7 și 8 în 4250. E un spor de peste 30% față de gândurile dela început.

Cu ajutorul numărului de abonați și de cititori în luna cea din urmă, Septembrie, se poate face o hartă, care nu înseamnă numai decât nici chiar pentru „Boabe de grâu", o imagine a interesului deșteptat sau a capacității de citire pentru anumite publicații, în diferite colțuri de țară, dar nu duce mai puțin la oarecare încheeri. Răspândirea mai mare într'un loc se poate să atârne și de împrejurări întâmplătoare, librari mai inimoși, legătura cu redacția a unor locali nici întreprinzători și altele la fel.

Încă odată se adeverește, câtă putere de cumpărare a cărții are Bucureștiul. Din 4012 exemplare desfăcute în toată țara și în străinătate, el ia singur 1436, din care 601 la abonați și 835 la cititori cu numărul. Județul Ilfov întreg în schimb abia se înscrie cu un singur exemplar. Constatările făcute și în alte domenii, de ce pacoste începe să fie pentru județ că are cinstea să adăpostească el și nu altul Capitala țării, se văd și aci. Toată grija se dă orașului, iar orașul își împrăștie bunurile lui în cele mai mari depărtări, și de loc în apropiere. În număr de analfabeți, în număr de întreprinderi culturale și economice, acelaș lucru.

După București, departe în al doilea rând se înșiră Pra-

www.dacoromanica.ro

nova cu 164 exemplare, iar după ea Clujul cu 125 şi Braşovul cu 124. Muntenia împreună primeşte 1984 de exemplare, Moldova 529, Oltenia 226, Dobrogea 139, adică vechile provincii la un loc 2878; Transilvania 620, Banatul 181, Bucovina 129 şi Basarabia 169, adică nouile provincii laoalltă 1099 exemplare; străinătatea 35; ceeace face peste tot 4012 exemplare. Din rest, până la 4250, se mulţumesc cererile noui, care se îndesesc, şi se întregesc puţinele colecţii ale redacţiei.

Teatru, muzică, cinematograf, radio

TEATRUL DE PĂPUŞI. — Teatrul nostru de păpuşi n'are decât două înfăţişări, amândouă în decădere. Ele sunt de copilărie şi de aducere aminte. Una înseamnă acel adaus la cântecul Irozilor, al cutiei păpuşilor, cu păpuşarul jucător. Alungat la mahalale sau prin orăşele de provincie, se pare că nu ne-am ales dela el decât cu expresiile îndoelnice de: cu perdea şi fără perdea. Unde sunt zilele de demult, cu singura lumină a zăpezii în noapte, prin care înaintau Regii în sfârşit, cu încredere. Nici vorbă că m'am dus şi eu. Am fost mai puţin mulţumit decât mă aşteptam. Cu cât un teatru e mai mărunt, el trebue să fie mai pus pe câştigarea vizitatorilor. Sala „Tinerimii" era, cel puţin atunci, prea dărăpănată şi pustie. Intr'o asemenea sală se poate foarte uşor înjgheba un Shakespeare, dar nu o scenă de Liliputani. Perspectiva falsificată şi micşorată, îndepărtează şi ea. Reprezentaţiile bucureştene nu se poate zice că au adus o consacrare a tea-

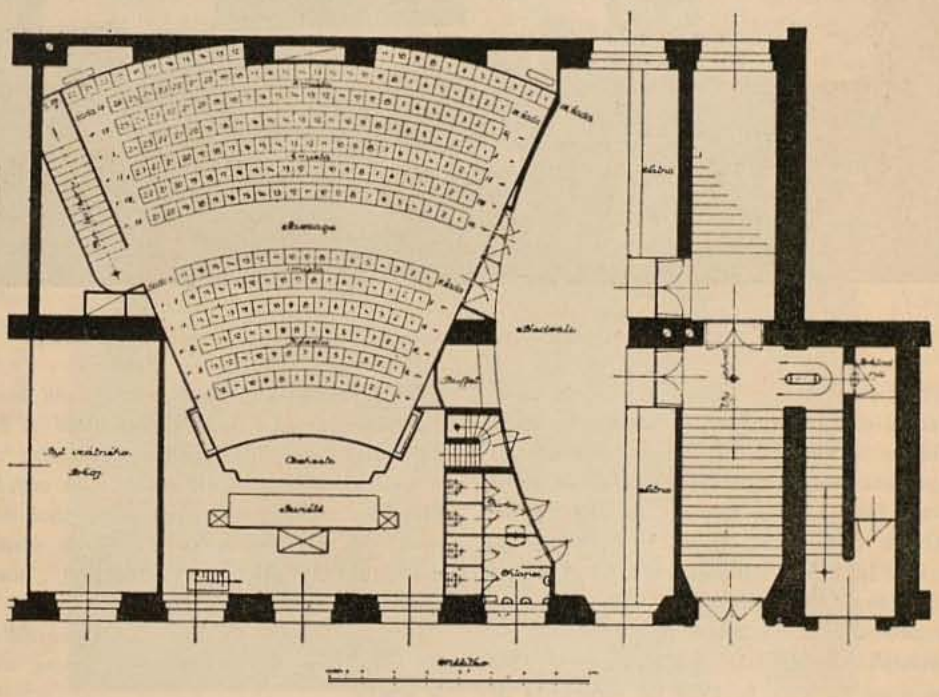

Planul teatrului de păpuşi din Palatul Bibliotecii Municipale Centrale dela Praga

mantale roşii, cu chivăre poleite şi mascaţi, iar îndărătul lor se legăna lădiţa, purtată de doi panglicari? Cealaltă înfăţişare e a păpuşilor bătăuşe, jucate îndărătul unei pânze de un păpuşar cu muzicuţă in gură. Am auzit că le-ar mai cunoaşte bălciurile, dar eu de mult nu le-am mai întâlnit. Le văd numai cu ochii copilăriei, iar, când îi închid şi pe ei, mă urmăresc de departe, cu strigătul lor, care poate fi şi o chemare. Cine o mai înţelege?

Se încercase acum doi ani, pe vremea directoratului de teatru din Cernăuţi a lui Victor Ion Popa, un teatru de păpuşi artistic. Omul era elev al lui Reinhardt, şi îndrăgostit de arta aceasta de miniatură, d-l Nastasi. Lucrul, abia început, s'a oprit. Indărătnicia, vrednică de laudă, a d-lui Nastasi, nu s'a lăsat îngenunchiată. L-am întâlnit mai târziu la Bucureşti. Avea aproape un teatru, în sala „Tinerimei Artistice", pusă la îndemână de Primăria Municipiului, şi trăgea sforile câteva zile pe săptămână pentru copii. Le trăgea, în trului de păpuşi, cu tot răsunetul găsit. D-l Nastasi a căzut într'o bună zi, împreună cu păpuşile sale, sub orizont. Ştiu că n'a renunţat şi că stăruе, apare în reprezentaţii nemţeşti pe la Liedertafel şi pregăteşte de Crăciun o nouă plesă: Motanul încălţat. Cu o mare silinţă, cu o îmbunătăţire, îmbogăţire şi armonizare a repertoriului, în care nici păpuşile nu erau tăiate după aceleaşi dimensli, d-l Nastasi e menit să se întoarcă în căile noastre. I-am dori mai mult noroc. Genul e prea preţios ca să piară sau să mai întârzie, fiind apoi iară luat dela început. Primăria voia să înfiinţeze o bibliotecă pentru copil. Să nu uite că teatrul copiilor e pe aceeaş linie. In marele palat al Bibliotecii municipale centrale din Praga se găseşte, pe lângă tot felul de săli şi camere, un teatru de păpuşi dintre cele mai bine organizate. Cartea şi păpuşa fac bună casă împreună, înaintea omuleţilor.

Am primit tocmai o broşură, strălucit ilustrată, Păpuşile şi

www.dacoromanica.ro

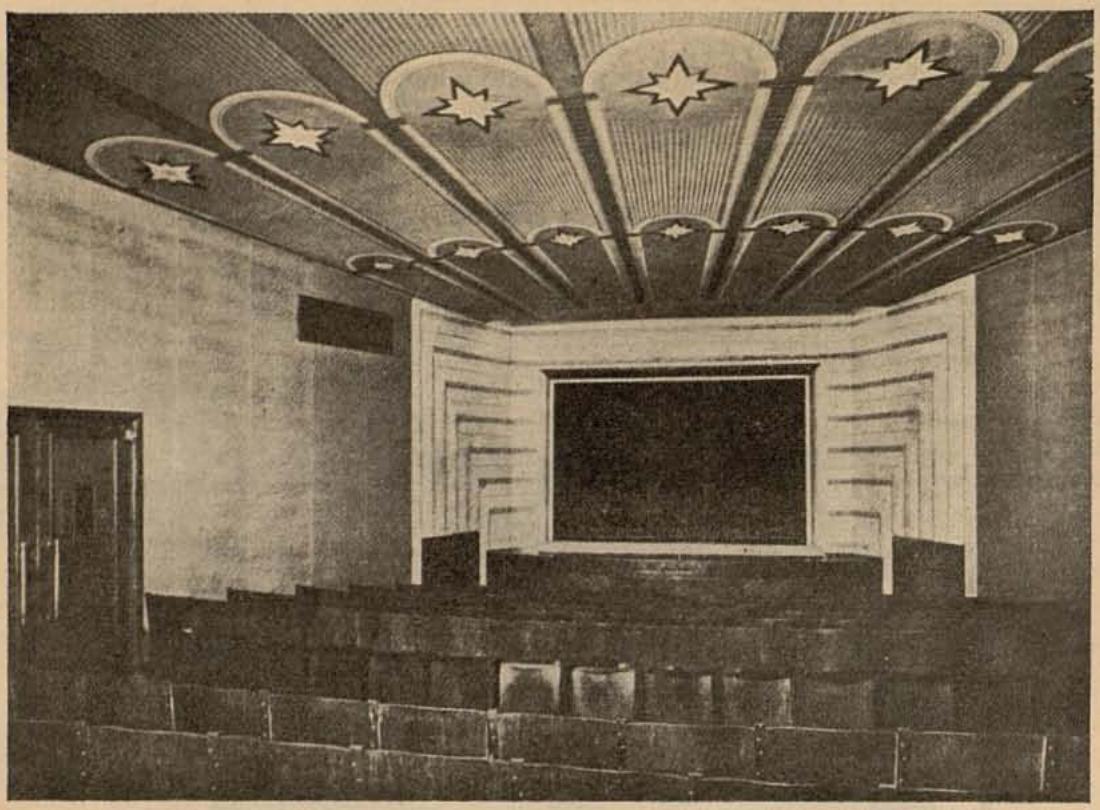

Teatrul de păpuşi din Palatul Bibliotecii Municipale Centrale dela Praga

teatrele de păpuşi în Cehoslovacia, tipărită prin grija Institutului Masaryk pentru educaţia poporului, adică o instituţie care e aproape direcţia dela noi a Educaţiei Poporului. Ea e un istoric şi e în acelaş timp un album. Se vede de acolo că întâile păpuşi, care lasă cu paşii lor mici urme în istorie, sunt din 1588. Aceasta în Boemia. Zilele de strălucire ale teatrului de păpuşi sunt însă dela sfârşitul secolului al XVIII şi începutul celui următor. El a trebuit să intre atunci în rânduri şi să lupte pentru apărarea limbii şi a sufletului naţional, ajunse în primejdie. Astăzi sunt în Cehoslovacia 3200 de asemenea teatre, care au avut în 1929 un repertoriu de 1300 de piese, cu autori scriind unii numai pentru scena păpuşilor, cu 24.000 de reprezentaţii şi 2.300.000 de privitori, adică vreo 6500 pe zi. Sunt cifre care merită să opreasscă. Pentru aceleaşi teatre s'au organizat expoziţii naţionale şi internaţionale, cea dintâi încă din 1911 în Muzeul etnografic din Praga, cu 25.862 de vizitatori, iar cea din urmă, în 1929. Aici iese „Păpuşarul", poate singura revistă din lume numai pentru păpuşi.

Iată un domeniu în care n'am îndrăznit decât să ne uităm, din prag. Cine ne va împinge înăuntru, mişcaţi cu meşteşug de sfori ?

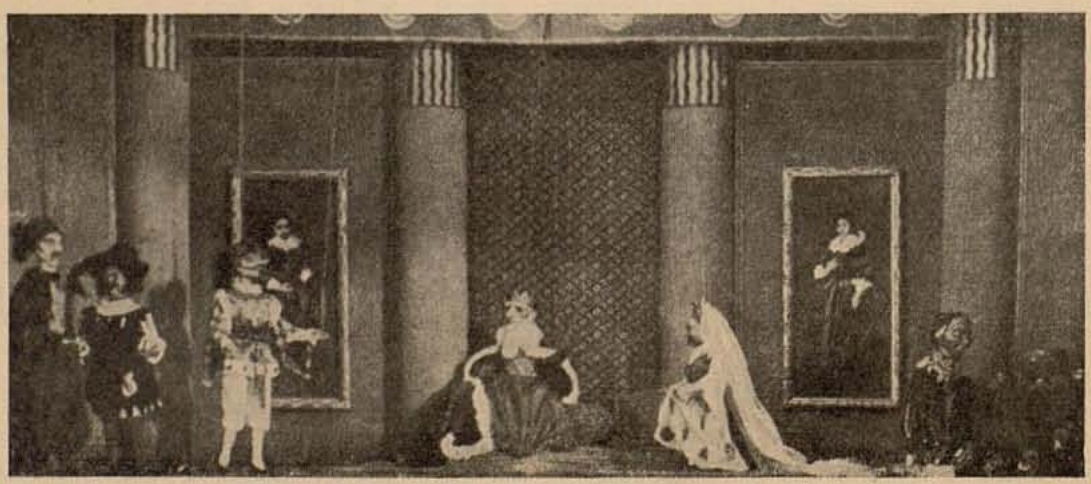

Pe scena teatrului de păpuşi din Palatul Bibliotecii Municipale Centrale dela Praga

www.dacoromanica.ro

Turism, sport, educaţie fizică

CRISTIANUL MARE. — Pe unul din cei mai umblaţi munţi de deasupra Braşovului şi Predealului, Touring-Clubul României işi ridică o nouă casă de adăpost. Aproape de ea îşi au hanul, cu vad vechiu, turiştii saşi dela Societatea Carpatină ardeleană (S. K. V.). Putinţele de găzduire ale Cristianului Mare se vor indoi.

Incă dinainte să se pună temelia, s'au născut nedumeriri. Ele au căpătat forma, nu numai rostită, de oarecare amărăciune, dar şi forma scrisă. Colegii saşi nu înţelegeau această infigere in coastă, care putea să apară ca un fapt de concurenţă şi de duşmănie. E bine că tecerişii (T. C. R.) au risipit numaidecât norii cari incepeau să se adune. Ar fi fost păcat dacă in republica noastră înaltă, cu incă atât de puţini supuşi, şi-ar fi făcut loc dihonia. Locul e prea căutat, pentruca chiar două case să fie incăpătoare. Secţia Touring-Clubului din Braşov e in mare creştere şi, împreună cu oaspeţii dela celelalte secţii, e singură in stare să folosească toate putinţele de găzduire ale noului adăpost. Trebuinţa casei n'a fost născocită, ci e reală. Cei mai mulţi drumeţi români nu-şi găseau loc la hanul Saşilor, pus la îndemâna în intâiul rând a membrilor, şi se vedeau siliţi să plece de vale în aceeaş zi. Şi apoi mai e ceva. Românii au o fire şi Saşii alta. Deosebirea se dă la iveală, stingheritor pentru ambele tabere, mai ales in casele de pe munte. Pentru însăş buna convieţuire a celor două societăţii în singurătatea Carpaţilor, e mai bine ca ele să-şi ridice adăposturi deosebite.

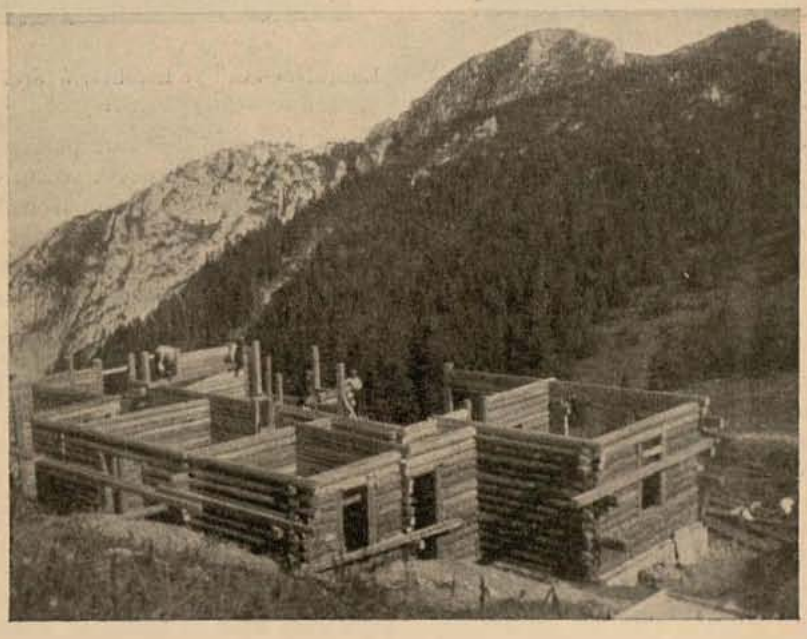

Casa Touring Clubului României de pe Cristianul Mare în Sept. 1930

Casa românească de pe Cristianul Mare se află pe Şeaua Mare a muntelui, în faţa vârfului propriu zis. Ea stă călare pe această şa, la o înălţime de 1670 de metri, şi priveşte deoparte, spre Transilvania, şi de alta, spre Ţara românească, Bucegii intregi, Piatra Mare, Predealul, Azuga, valea Prahovei în jos, podişul de dincolo, o bună parte din Braşov, Piatra Craiului. Suprafaţa clădită e de 205 m. p. şi cuprinde pivniţă, parter cu tindă, sufragerie mare, bibliotecă, bucătărie, camera îngrijitorului, cameră, etaj cu numeroase camere şi mansardă încăpătoare. Săpăturile au început la 15 Iulie şi la 27 Septemvrie temeliile, pivniţa, parterul erau ridicate, iar etajul pe jumătate. Fotografia pe care o reproduc arată şi starea lucrărilor la acea dată şi cadrul veşnic. Mulţumită timpului uscat casa inaintează şi ea are să fie invelită inaintea iernii. Bucătăria şi camera ingrijitorului trebue sfârşite incă în toamnă, pentruca la 1 Decembrie omul să fie aşezat.

Casa Cristianul Mare va avea scurgere tot la canal şi electricitate, ca şi casa Piscul Căinelui. Va fi încălzită probabil cu calorifer, ca să scape de prea multele sobe şi să scape mai cu seamă de cheltuelile cu dresul lor, pentrucă explosivul lemn de brad ruinează toate sistemele de sobe încercate. Casa poate să găzduiască deodată 60 de persoane şi poate fi ajunsă uşor de Bucureşteni, nu prin Braşov, ci pe la Temeşul de Sus, la cantonul 74.

Până acum casa, în afară de anume daruri de materiale, a inghiţit aproape 400.000 de lei, din care, jumătate, subvenţie a Direcţiei Educaţiei Poporului. Ea nu se putea ivi în calea soarelui şi a vânturilor fără osteneala unui om care, zi şi noapte, a stat de pază şi a îndreptat pe lucrători şi poate şi pe plticii muntelui, ieşiţi din crăpătura pietrei ca să dea ajutor. E vorba de preşedintele secţiei Braşov a Touring-Clubului, d-l Diaconescu. I se cuvine toată lauda şi i-o dăm cu dragă inimă. Numele lui trebue spus tare, nu pentru răsplata pe care ar trebui s'o găsească într'o asemenea recunoaştere, pentrucă acest fel de oameni n'o doresc, ci pentru pilda pe care alţii datori sunt s'o urmeze. Aceasta e de altminteri şi binecuvântarea oricărei fapte, că naşte altă faptă.

DRUMEŢIE. Eram la Atena, cu lucru în comisia pentru apropierea intelectuală din conferinţa interbalcanică. Uneori discuţiile se inteţeau. Trebuia găsită o linie de înţelegere, şi nu era totdeauna uşor. Din mijlocul unei asemenea discuţii m'a chemat cineva. Ce prieten neaşteptat puteam avea in capitala Greciei? Un domn tânăr stătea în picioare la biuroul din odaia alăturată. M'a intrebat dacă sunt eu, cu aceeaş seriozitate de douăzeci şi cinci de ani, şi la răspunsul meu afirmativ s'a inviorat deodată. Auzise, acest om tare, de unele slăbiciuni ale mele, care erau şi ale lui şi venise să stăm de vorbă despre ele.

Intrebasem in zilele dinainte, in micile mele anchete personale, dacă nu pot să văd oarecare organizări ale tineretului sau de educaţie populară, şi să stau de vorbă cu conducătorii. Unul aflase şi se înfiinţase. Sunt sigur că nu era cel mai neplăcut nici cel mai puţin binevenit. El mi-aducea aminte de propriile inceputuri. Era creatorul unei mişcări de drumeţie printre elevii de liceu greci din Atena şi din alte oraşe ale ţării. Mişcarea se chiamă „Lanţul de aur" şi leagă tineri hotăriţi pentru viaţă curată şi camaraderească. Timpul era prea scurt ca să pot lua parte, cum aş fi vrut, la o expediţie a lor. Scopurile unei tovărăşii ca aceasta sunt bune

www.dacoromanica.ro

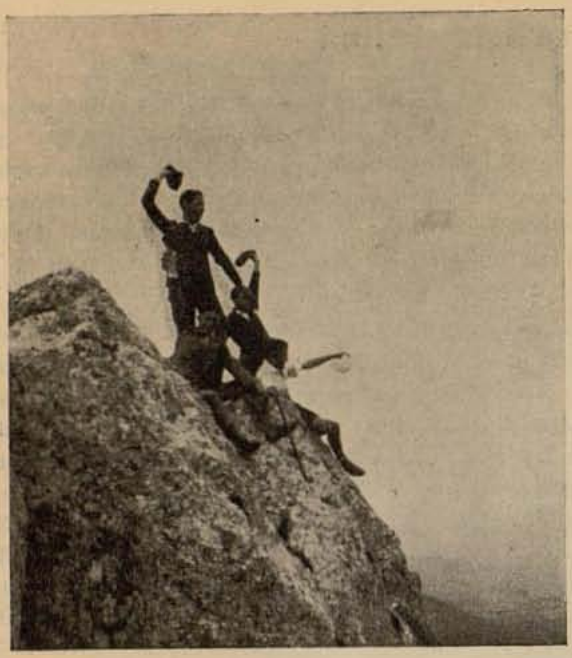

„Lanțul-de-aur" pe Beleți din Parnis în Atica (800 m.)

„Lanțul-de-aur" pe Licabet, la farul păcii, deasupra Atenei

de știut, și bune de aflat rezultatele, dar oamenii cari o alcătuesc nu pot fi mai bine cunoscuți decât la un drum. După două zile de marș pe jos, când viața mai ales in împrejurări de primejdie, la munte, se repetă întreagă, îndurare, bună dispoziție, curtenie firească, simț de jertfă, ieșire din sine, dragoste de oameni și de frumusețe, cumpăt, îndrăsneală, chibzuință și mai știu eu câte alte însușiri sau purtări, nu e ființă să nu se descopere. Răii trebue să se ferească de asemenea incercări. Nu există mască să nu cadă. M'am aplecat în schimb peste atâtea fotografii, din care n'am putut să aleg pentru „Boabe de grâu" decât două. I-am văzut pe băeți, cu sacul in spate, cățărați pe stânci sau in drum întins pe câte o vale de râu, veseli, porniți odată cu diminеața, ca noi. Așa am putut să luptăm cu desnădejdea din anii ocupației dușmane. Plecam cu drumeții mei și ne zdrobeam în drumurl lungi, pe măguri de toamnă sau prin văi cu nuferi de Maiu. Făceam puțină știință, dar făceam mai multă viață primitivă, de înjghebat un sălaș cu toporul, de ridicat o vatră, de așezat un culcuș. Un an, doi ani, mai mult. Păstrez cele mai frumoase amintiri, pe care mi-e drag să le rechem, de-atunci, și cu mine atâția alții, toți. Adevărata drumeție românească, in cuvânt, nou creiată, și în faptă, alta decât turismul mai mult de paradă dinainte, atunci s'a născut. Am stat și noi la leagănul ei. Profesorul acesta sănătos, tânăr, întreprinzător, întoarce anii de odinioară, într'o incăpere cu umbră a parlamentului atenian acoperit de steaguri. Imi scrie adresa lui cu grijă, pentrucă vrea și un schimb de scrisori între elevi și membri ai cercului și copii de aceeaș vârstă, de 14—16 ani, români: Ger. Pephanls, Aphendouli 26, Plreu. Am lucra astfel și pentru ideea de apropiere balcanică, datorită căreia ne-am intâlnit. Pentru noi cel puțin ea a și inceput să fie efectivă.

Am aflat dela noul meu prieten destule alte lucruri in legătură cu educația poporului în Grecia. Cu un nume dat de el am ajuns până la acel serviciu și om anume d'in Ministerul Instrucției dela care puteam să capăt și textele sau cifrele în legătură cu ce-am vorbit. Credeam că s'a inceput ceva deosebit pentru cei un milion și jumătate de greci mutați din Asia și dela Constantinopol. Era o lume nouă năvălită în mai puțin de o lună, unică năvală ca scurtime de timp cunoscută de istorie, și care amenința să schimbe sufletește blocul național, abia de trei ori mai mare. Deocamdată nu s'a putut ingriji decât de oploșirea lor, ceeace era o uriașă problemă, deslegată spre cinstea Greciei. Macedonenii, cari se plâng de neputința să așezăm douămii de familii de-ai lor în Cadrilater, in așa împrejurări încât ciocnirile cu băștinașii, Bulgari și Turci, să fie dinainte înlăturate, vin cu drept cuvânt cu această într'adevăr uimitoare pildă a Greciei. Dacă n'ar fi fost decât ea, și toată lumea avea dovada că se schimbase ceva în țară și că Elada de după războlu nu mal e Elada dinainte. Cine o străbate dela un capăt la altul și vede satele noui ieșite in pustietate, drumurile măreție trase, stăvilarele de apă de băut, cum e cel american dela Maraton, cu milioane de metri cubi captați în bazlne naturale artificiale numai de apă de ploae, fabrlcile și porturile, oamenii la lucru pretutindeni, se umple de aceeaș însufleție și incredere ca a localnicilor. Pentru el, și focul din ochii profesorului tânăr, cu care vorbesc, se aprinde de un nou înțeles.

BALCANUL IN STADION. Am văzut amfiteatrul uriaș de beton peste arena sportivă dela Wembley. Am văzut membri de juriu de toate culorile urmărind cu o nepăsare făcută, desfășurarea celor mai aprige întreceri. Am văzut... Dar toate câte le-am văzut s'au șters de imaginea strălucită a stadionului dela Atena. Era într'o zi de toamnă, cu soare prea cald de rămas bun. Căutai, tu hiperborean, frunzișul galben al mestecenilor sau coroana de flacără a stejarilor. Peste marginea albă a băncilor de marmură nu se ridicau decât chiparoși subțiri, nepăsători la lumină, nepăsători la noapte. La deschiderea de intrare care se lărgea spre oraș

www.dacoromanica.ro

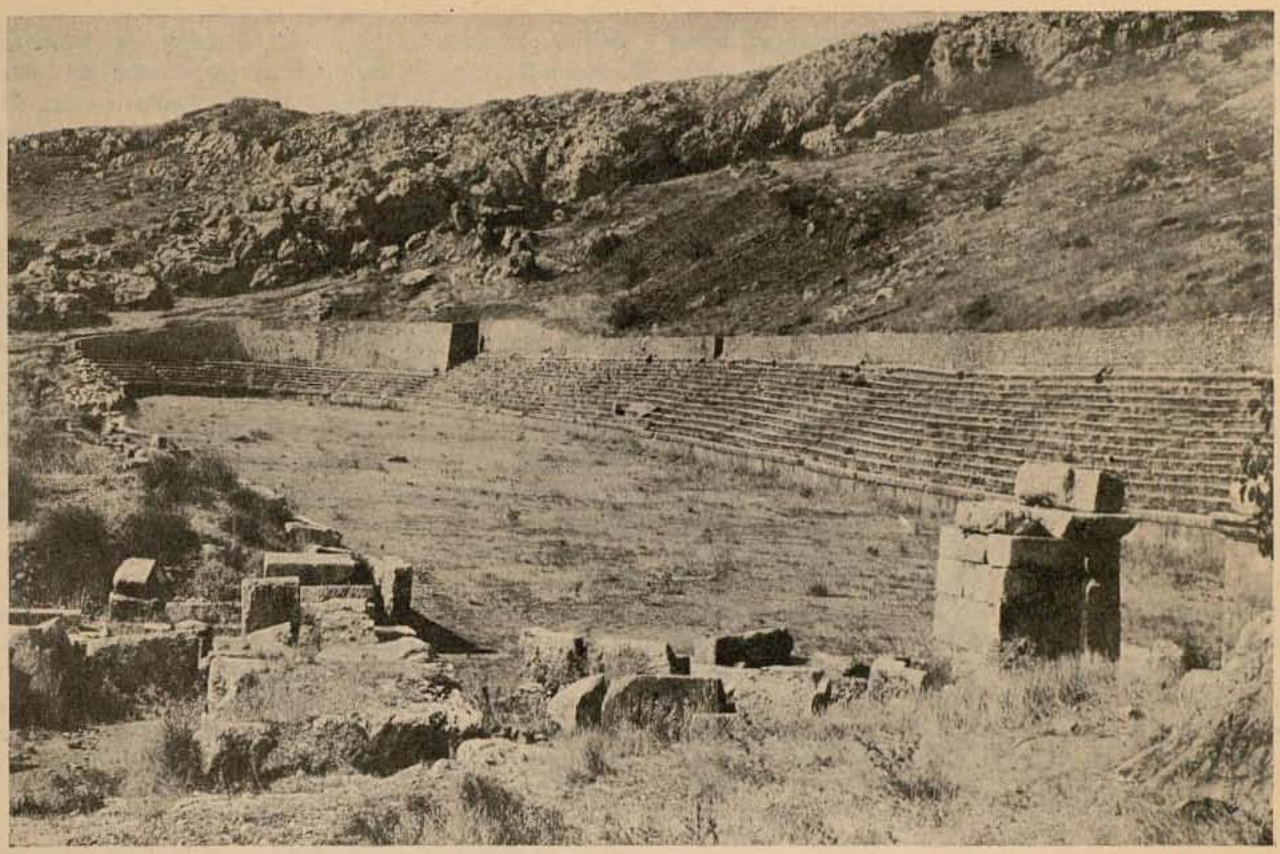

Stadionul din Delfi

ca o gură de vale la Mare, înălţimile se înverzeau în aceeaş vară veşnică. Te lipseai să mai judeci un timp fără moarte şi te întorceai la orizontul stadionului.

Incep astăzi jocurile interbalcanice. România are să se găsească şi ea în arenă, cu o echipă de atletism şi de tenis. Am vorbit din ajun cu delegatul guvernului nostru, care o însoţeşte. Grecii sunt foarte tari şi afară de două trei ramuri, în care îi vom bate, vor păstra mereu fruntea. Am urmărit cu ciudă, în fierberea a patruzeci de mii de privitori, adeverirea acestor prevederi, care fac cinste mai mare delegatului decât echipei. Ea şi-a implinit intreaga datorie şi s'a luptat frumos pentru locul al doilea. Ca nişte adevăraţi latini dela Dunăre au căutat să aibă, şi l-au avut, cuvântul din urmă. Premiul Marathon, de 42 de kilometri, care învie iară amintirea tânărului plecat de pe plaiul de la marginea Mării, acum două mii şi câteva sute de ani, ca să aducă ştire Atenei, că la acel loc până atunci necunoscut cetăţenii liberi ai oraşului învinseseră pe Marele Rege şi hordele lui asiatice, a fost câştigat de unul de-ai noştri. Mai tare decât începătorul lui grec de odinioară, alergătorul român n'a căzut mort la urmă, ci a primit viu uralele, vestea de uriaş răguşit a megafonului şi incununarea. Il chema Ilie şi, scriindu-l cu litere şi ortografie elină, grecii se puteau mângâia că e de-al lor şi că însuş zeul Soare coborâse în arenă ca să la parte la întrecere.

Intrecerea sportivă începe în aceeaş zi cu conferinţa interbalcanică şi e într'un fel o ilustrare a unui punct din programul ei. Pe lângă multe alte schimbări, de mărfuri, de conferenţiari, de opere literare, care abia deacum urmează să se pună la cale şi uneori în folosul şi văzul numai al câtorva, iată aci întâlnirea tineretului, urmărită cu patimă, discutată în toate gazetele de ştiri şi în revistele de sport din lumea toată, pătrunsă în mii de case cu participanţii şi admiratorii lor. Nu se putea o incercare mai dătătoare de încredere, a conferinţei, decât aceste serbări sportive, cu fluturarea sus în cer peste zecile de mii de oameni, a culorilor celor cinci ţări prezente în arenă şi, ca o nădejde, în mijloc, a flamurii viitoarei uniuni balcanice, fâşiile de culori care se intâlnesc numai odată în toate steagurile, aşezate în jurul unei bolţi instalate. Albania lipseşte pentrucă n'are încă o viaţă sportivă organizată, dar delegaţii ei la conferinţă sunt aici şi au să ducă în ţară un cuvânt de ordine.

Nu trăesc insă în acest ceas cu soare numai alergătorii şi săritorii sprinteni sau privitorii lor, juriul atent sau, deasupra peste noi, oamenii dela semnale, cari anunţă cu plăci mari cu cifre şi cu pavilionul ţării învingătoare, rezultatele, ci trăeşte mai cu seamă altcineva. Noi nu suntem decât nişte unelte şi forme ale acestei vieţi. Trăeşte stadionul însuş. El nu e numai un pripăşit, ca în alte ţări, adus ca o corabie de funie, de educaţia fizică reinvaită, şi aşezat cu stilul lui grecesc între alte stiluri străine. E aici acasă la el, născut parcă din cioplirea dela sine a malurilor acestora blânde în trepte, ca nişte poliţe făcute de plimbarea după iarbă a turmelor de oi. Pe cel nou, ridicat chiar pe locul unde cel vechi gâfâlau ca şi noi urmărindu-şi şi îmbărbătându-şi favoriţii, l-a făcut Averof, din marmoră de Pentelic, la fel cu marmura Parte-

www.dacoromanica.ro

nonului şi a Propileelor. Era un român macedonean, îmbogăţit prin România, ca şi Zappa, care a făcut marele muzeu atenian. Mi-aduc aminte din copilărie, despre discuţiile stârnite ni jurul unor intenţii de lăsare de moştenire, nouă. Moştenirea a venit aici, sub Acropole, şi a dat naştere între altele, acestei minuni albe şi lineare, care e un templu ridicat tinereţei. Închid însă ochii, ca să-l văd pe celălalt, posomorât în piatra lui sură de Parnas, călcată de paşii uşori ai muzelor dela Delfi. Aici Atena se frământă împrejur, Atena cea nouă cu Evzoni colorați, cu automobile şi tramvae, cu parlamente şi hoteluri americane. Dincolo, stadionul stă singur, peste teatrul şi templul lui Apollo Pyticul şi peste calea sfântă cu toate tezaurele Eladei vechi, fără nici-o viaţă împrejur, desgropat ca de demuit şi numai cu rotirea vulturilor în albastru.

MAREA NEAGRĂ. — Am mai amintit aci, în legătură cu tot ce ar trebui să ştim despre Marea Neagră şi să facem pentru ea, că ne lipsesc deocamdată chiar lucrările de temelie, o operă de ştiinţă şi alta de popularizare. Una din broşurile din urmă ale „Cunoştinţeior folositoare", editate de „Cartea Românească" sub îngrijirea celui mai bun popularizator ştiinţific pe care îl avem, d-l I. Simionescu, încearcă să aducă o contribuţie pentru al doilea domeniu. Broşura a fost scrisă de d-l I. Lepşi, care nu e un necunoscut, nici ţărmului Mării, nici cercurilor de cercetare a problemelor generale biologice. Îl ştiam acum de curând profesor secundar în Ardeal, după ce-i pierdusem urma, dela amestecul într'o polemică nenorocită. A trăit câtva timp, răscolind peşterile din mal după protozoare şi fosile, pe la Caliacra şi în alte puncte ale Dobrogei maritime. Era chemat să scrie ceva despre Mare.

Ceeace ne-a dat e, firește, numai o schiţă, adică atât cât putea să încapă în 30 de păginuţe. Problemele apar cu toatele, dela sculptura litoralului până la acea taină a Mării moarte, sulfuroase şi fără viaţă, dela 200 metri adâncime. Dacă ele nu pot depăşi cadrul în care se întâlnesc şi într'un manual obişnuit de geografie de cursui secundar, nu înseamnă că sunt mai de puţin folos. Pentru mine, numai faptul că Marea face ea, ca atare, obiectul unei cărţi şi atrage luarea aminte punând înaintea ochilor, pretutindeni, orizontul albastru aflat în natura ţării româneşti numai undeva, e el singur covârşitor.

Ştiam însă că un geograf adevărat stătea să pornească spre Trebizonda şi aite părţi din coastă cu sonorităţi de faleză abruptă şi de amintiri clasice, ca să-şi întregească şi controleze teoriile despre Marea Neagră, studiată într'o strădanie de ani de zile. L-au împiedicat, care valuri şi vânturi, sau norocul prietenilor Mării va avea şi opera de ştiinţă, atât de aşteptată?

Coperta programului jocurilor interbalcanice dela Atena

www.dacoromanica.ro

Educaţia poporului la alte neamuri

— A d a u s —

Viaţa şi cultura populară a Saşilor din Ardeal

Mă simt în deosebi onorat că pot vorbi despre poporul nostru şi relaţiile sale cu fraţii români din Ardeal.

Cine n'ar vorbi cu cea mai mare bucurie despre ceva de care e legat în modul cel mai strâns, prin naştere şi cultură, prin sângele său şi tradiţia sa! Sunt de părere că Ardealul e o ţară, care de când lumea e cunoscută nu numai ca o provincie a toleranţei, ci care se distinge printr'un caracter special, bazat pe înrădăcinarea adâncă în acest pământ, prin dragostea mare de patrie a tuturor naţionalităţilor, cari locuesc în el. Se poate ca această ţară, dotată în abundenţă de către natură, care, înconjurată de valul Carpaţilor, poartă timbrul unei unităţi geopolitice, să nu producă o omogeneitate a locuitorilor ei, independent de rasă şi limbă? Cum să nu se manifeste paralel, laolaltă, o menţinere conservativă a poporului, a portului moştenit, a obiceiurilor şi a datinelor vechi? De fapt, putem observa că toate trei popoarele din Ardeal îşi păstrează cu cea mai mare fidelitate, până în ziua de astăzi, arta lor populară; portul popular îl mai găsim pretutindeni în strălucirea şi măndreţea lui şi stilul patriarhal de viaţă al unui suflet popular sănătos caracterizează, deasemenea, fiecare naţionalitate, care se află aci. Nu vreau să zic că s'au păstrat în mod încăpăţânat şi nefolositor forme învechite faţă de cerinţele drepte ale unei noui formaţii a vieţii, ci văd pretutindeni un simţ natural ca aceeace este vechiu, sfinţit de secole, să fie unit cu progresele necesare, într'o unitate organică, nouă, a vieţii.

Deşi nu în toate domeniile, dar în trăsăturile fundamentale găsim nu numai aceleaşi forme de viaţă şi motive de desvoltare, ci şi probleme actuale similare, care se nasc pentru noi, toţi, cei cari trăim pe acelaş pământ. E suficient, în legătură cu cele expuse mai sus, să atrag atenţia numai asupra problemelor sociale, cari se ivesc din trecerea Ardealului dela o regiune, unde s'a cultivat agricultura şi economia de vite, la o regiune industrială. Trebue să dau numai lămuririle, care ajung şi în privinţa politică tot mai clare şi necesare în legătură cu acel curent, care, venind din Apus şi mai ameninţător din Orientul rusesc, intră în ţara noastră, care e un teren istoric de încrucişări, nu numai ale naturei, în privinţa faunei şi a florei, ci şi ale culturilor şi curentelor politice ale Statelor. Noi, în ţara noastră, ne aflăm nu numai din punctul de vedere al *spaţiului*, ci şi din punctul de vedere al *timpului* la un punct de întâlnire şi pe planul de fricţiuni al cercurilor celor mari de cultură din Răsărit şi Apus. Noi toţi ne aflăm în Statul nostru, după formele vieţii actuale, aşa dar după întreaga structură socială într'o epocă de tranziţie, peste care Apusul Europei, chiar dacă n'a învins încă, a trecut de mult, iar Răsăritul rusesc-asiatic a crezut că nu poate călca şi trece printr'o mişcare bruscă. Pe deo parte viaţa noastră populară, am putea zice neatinsă, cu toate urmările ei sănătoase şi patriarhale, pe care am încercat să o aducem într'o legătură naturală cu cerinţele unei noui ere şi astfel să o salvăm, iar pe de altă parte cerinţele tot mai răsunătoare ca să ne adaptăm într'un sens mai radical în spiritul timpului, nu se pot acomoda fără doar şi poate valului democratic, care năvăleşte cu diferite exagerări peste noi. Cererile sunt să spargem barierele strâns legate ale unei convenţii ţărăneşti, trecând în lumea pe care o egalizează civilizaţia.

Într'un sens anumit îmi pare un mare avantaj, că Apusul Europei şi mai cu seamă America ne-au întrecut cu vreo câteva secole în ceeace priveşte desvoltarea industrială şi a mecanismului, în ceeace priveşte diferenţiarea şi tehnificarea vieţii. Şi anume noi putem ocoli, cel puţin în parte, eventual chiar în domeniile cele mai importante, boalele copilăriei, prin care a trebuit să treacă Apusul industrializat, în urma creşterii extraordinare a oraşelor sale mari şi în urma desrădăcinării prea repezi a individului din pământul natal. Dar tocmai în acest scop trebue să ţinem ochii deschişi şi să privim cu atenţie desvoltarea şi semnele vremurilor noastre. Trebue să învăţăm să observăm, cum a fost cu putinţă să putem trece prin diferenţiarea neapărat necesară a vieţii, manifestată prin despărţirea populaţiei în mai multe clase, ca până acum, şi cu toate acestea să păstrăm viaţa noastră populară sănătoasă, cu toată bogăţia ei, în privinţa culturei populare adevărate, înrădăcinată în pământul matern. Într'adevăr, nu e o problemă uşoară. Şi totuş e problema cea mai importantă, pe care trebue să o deslegăm cu toţii, fără deosebire, în interesul poporului nostru. Putem învăţa din desvoltarea Apusului ceeace nu trebue să facem, fiindcă Apusul a pierdut prin desvoltarea sa grăbită toată cultura populară, impământenită, iar din diferitele mişcări, aţâţate artificiai, în Germania, ca — de exemplu — mişcarea tinerimei, a culturii locale se poate vedea că şi-au dat seama *prea târziu* de paradisul pierdut. Fiindcă dacă s'a pierdut odată cultura populară, ea e pierdută în mod irevocabil şi nu o poate învia nici o mişcare venind dela intelectualism. Deci putem învăţa din această desvoltare a Apusului, mai 'nainte de toate, că nu e admis să părăsim cultura populară, care constă din obiceiurile şi datinele, din portul şi arta populară, din credinţa şi felul vieţii; aşa dar deocamdată, învăţăm numai ceva *negativ*. Dar cum să procedăm în mod *pozitiv*, ca să ne păstrăm naţionalitatea cât e cu putinţă în toată puritatea ei, în împrejurările existente, în limitele formelor vieţii occidentale, adică în formele oraşelor mari şi industriale, aceasta nu ne-o poate arăta nimeni. Fiindcă în desvoltarea culturei nici unui popor nu există acest exemplu-model. Noi înşine trebue să facem această probă, în marginile desvoltării noastre proprii. Vor putea trece cu succes popoarele noastre peste această probă? Cine o poate afirma şi cine o poate nega? Fapt este că trebue să facem o încercare, dacă voim să nu pierdem bunul cel mai mare, pe care îl putem socoti în plus în registrul naţionalităţii noastre faţă de popoarele culturale ale Apusului.

Corpul poporului Saşilor din Ardeal arată în structura sa

www.dacoromanica.ro

un chip, relativ, foarte simplu. Peste 80 la sută din poporul nostru, care numără 230.000 suflete, sunt țărani. Și anume avem în deosebi gospodari mici și de mijloc, numărul gospodarilor mari fiind atât de mic, încât nici nu se poate vorbi despre ei ca de o parte integrantă. Celelalte 20 la sută se compun din locuitorii orașelor. E un fapt știut că, deocamdată, n'avem încă nici un oraș mare. Orașele noastre germane, care, natural, în cele mai multe cazuri, au primit mai cu seamă în secolul al 19-lea o cotă foarte mare, constând din români și maghiari, au dela 5.000 până la 50.000 locuitori. Așadar, aceste orașe sunt orașe provinciale, a căror existență stă în strânsă legătură cu comunele agricole din împrejurime. Numai în timpul din urmă apar prefaceri care nu sunt organice, ci salturi nesănătoase. Așa de exemplu, Mediașul, orașul cel frumos de viticultură, situat în centrul Ardealului, a ajuns în urma descoperirii gazului metan, în decurs de un deceniu, un centru industrial, iar numărul locuitorilor acestui oraș s'a dublat. Bine înțeles, sporirea locuitorilor a urmat în cea mai mare parte prin migrația muncitorilor, cari sunt mai cu seamă cetățeni străini și nu simt nici o legătură, nici cu pământul, nici cu tradiția și nici nu pot fi intercalați organic în viața populară înrădăcinată aci. In general, totuș, mai putem spune că alcătuirea poporului nostru e sănătoasă și organică.

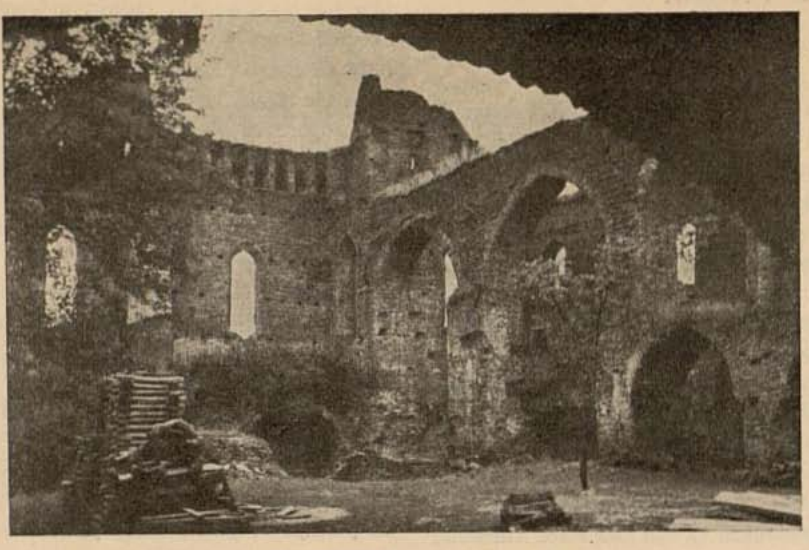

Castelul Slâmnic — Curtea

Pe massa poporului dela țară se bazează burghezia orașelor.

Așezarea plebei fără nici o avere în corpul poporului, precum și terminarea gradației prin aristocrație lipsește naționalității săsești. Corpul poporului poate fi numit atâta timp unitar și de același sânge, cât există o ascensiune continuă din pătura țărănească la ranguri mai înalte, așadar când poporul se regenerează din puterile sale proprii. Burghezia se împarte în clasa industrială și în clasa comercială, care există încă în număr mare și care sunt conștiente și prin ele însele bine organizate, precum și din așa numiții literați, clasa celor cu studii academice. In cadrele acestei clase intelectuale, conducătoare, preoții joacă un rol, relativ mare: ei sunt conducătorii naturali la sate, dar nu numai în privința intelectuală și sufletească, ci și în privința economiei și a organizației. Deasemenea și învățătorii, cari, profesând la școlile confesionale, adică la școala luterană, stau sub autoritatea bisericească, sunt factorii conducători de mare însemnătate pentru viața populară. După cum structura socială a acestui corp popular mic pare foarte simplă, tot astfel și în viața particulară limitele sunt foarte înguste Să faci „carieră", cum o găsim la un popor conducător mare, ia noi, Ardelenii, e exclus. Salturi în privința ascensiunii și coborîrii unor persoane nu există, deoarece profesiile sunt foarte limitate, așa că între concetățenii noștri găsim, atât în privința socială cât, mai ales, în privința materială o egalitate destul de democratică. Sașii ardeleni formează o minoritate dictată de soartă, ceeace inseamnă că ei nu vor ajunge nici odată la putere politică în Statul în care trăiesc, și în al doilea rând că nici nu vor visa să intre vreodată, din punct de vedere al politicei de Stat, în legătură cu marea țară germană, Germania, cecace la popoare irîdente cauzează neliniște în corpul națiunii. Așa dar, în acest corp nu găsim simptomele aspirațiilor forțate spre răsturnarea împrejurărilor existente, ci încercări de a ajunge la o înțelegere, pe cale pașnică, cu împrejurările și cu ordinea statului existent, oferind astfel o aptitudine de acomodare și de apărare proprie prin achiziționarea organelor necesare pentru susținerea vieții în clima respectivă, de natură politică-economică-culturală. Privirea unei astfel de națiuni poate fi mai mult întoarsă spre interior, decât aceea a corpurilor sociale cu aspirații politice tari și extinse. Având în vedere că țelurile unei ambiții externe, atât la unii, cât și la totalitate, sunt imposibile, în mod involuntar puterile morale devin mai intensive și mai întărite și,

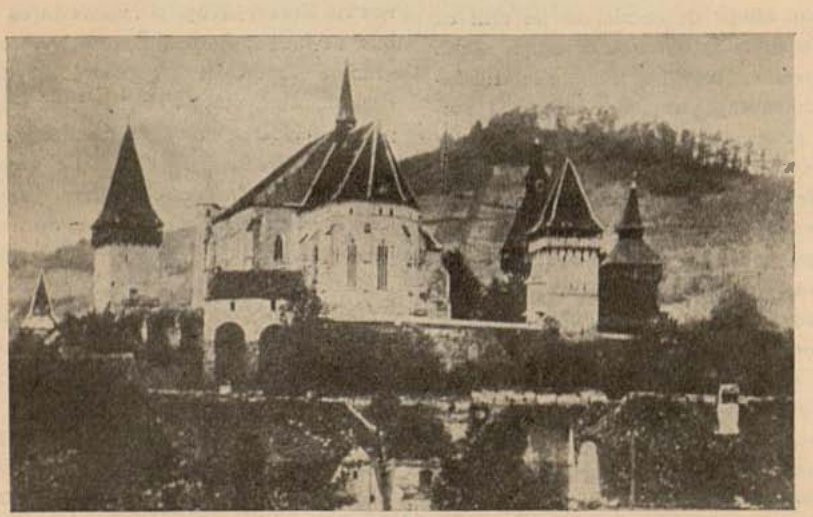

Cetatea Bisericii din Biertan

www.dacoromanica.ro

numai în baza disciplinei voluntare, și nu de silă, se nasc aspirații de unire.

Frații români din Ardeal ne vor înțelege foarte bine, știind și ei ce însemnează a fi fost minoritate. Ei vor înțelege că, lipsind puterea executivă a Statului pentru apărarea culturei populare, trebue să crească organe care să înlocuiască puterea executivă cu voința liberă a fiecăruia în parte. Disciplina poporului, care crește din voința liberă a fiecărui individ, e cel mai tare adăpost al conștiinței poporului nostru.

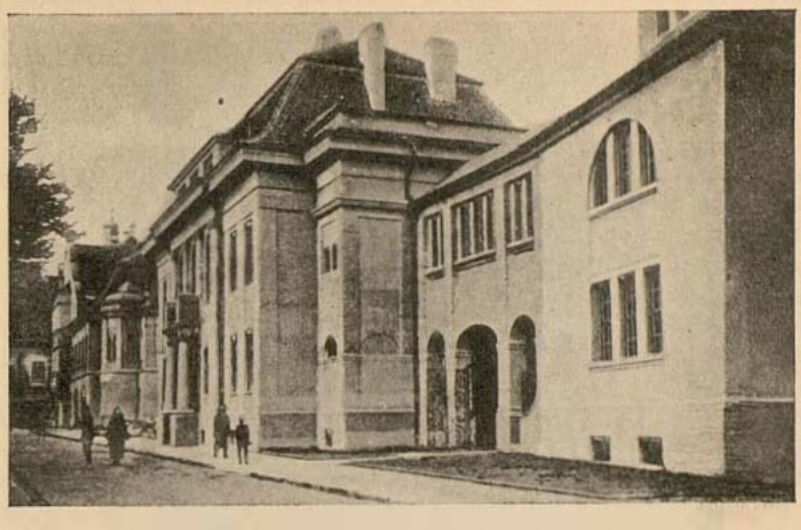

Arhiva națiunii săsești și a orașului Sibiiu

Voința spre colectivitate însă aduce și a înființat pe lume forme de organizație externă. Așadar, după ce am incercat a explica unele caracteristici *esențiale* ale corpului poporului, pot să trec la arătarea concepției din clarificările amintite. Fundamentul vieții întregi, mai cu seamă la poporul dela țară, îl formează familia. Din familie, din casa țărănească și din necesitățile sufletești și economice, pleacă intregul curs de viață al poporului nostru. Această casă țărănească și această familie țărănească au și rămas, într'o consecvență rară, credincioase în curs de optsute de ani, din zilele migrației în Ardeal. In secolul al 12-lea, pe timpul împăraților „Hohenstaufen", s'a manifestat o expansiune mare a poporului german spre Orient. Pe-atunci părțile situate spre Occident de râul Elba au fost, încet pe încetul, germanizate, iar popoarele slave, care au locuit pe acolo, au fost, în parte, respinse sau, cu timpul, absorbite. Acestei mișcări de expansiune datorim și noi colonizarea noastră. De sigur, numai cei mai îndrăzneți și destoinici țărani au făcut în timpurile acelea, nesigure și fără comunicație, drumul cel mai îndelungat spre sud-est; Brașovul de lângă pasul Predeal a fost punctul cel mai extern al mișcării întregi de colonizare.

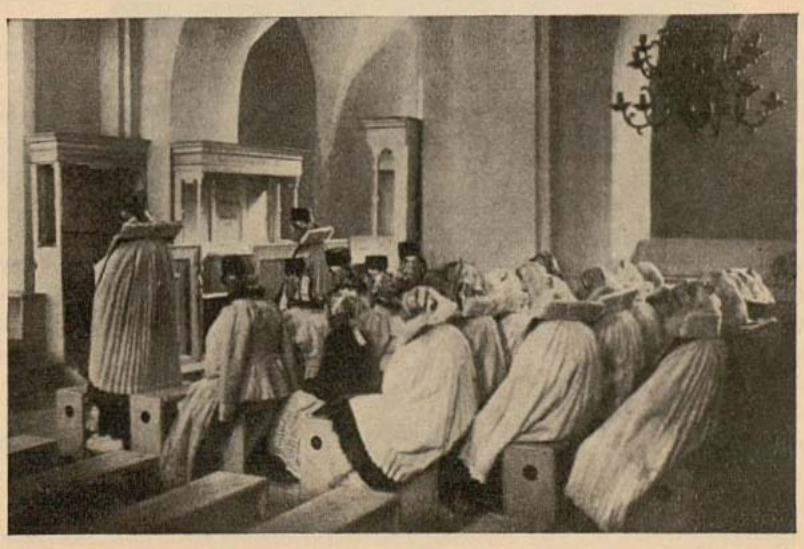

Vecernie la Gușterița

Acești coloniști au venit sub regimul regelui ungar Geysa al II-lea, din regiunea țărmului stâng al Rinului, din regiunea Moselei, din munții Eifel și din regiunea ducatului Luxemburg, care e astăzi independent. Deci au venit din regiunile de graniță, unde s'a întâlnit cultura franceză cu cea germană, pentru ca să plece în țara îndepărtată, unde încrucișarea cercurilor culturale din Orient și Occident a produs un fel de fricțiune tot așa de interesantă și, prin urmare, și un spirit de vitalitate intelectuală permanentă. Deci Germanii ardeleni de fapt, nu sunt Sași, precum au fost numiți în limba documentelor Evului Mediu, ci ei sunt așa-numiții „Franci de Rin" adevărați. Ei au acea cultură populară, pe care au adus-o cu ei depe Rin în secolul al 12-lea și au menținut-o în formă de cristale curate, în mod atât de curat și tenace, încât se mai găsesc și astăzi la ei multe obiceiuri și datine, credințe și superstiții păgâne, cântece populare și povești, care s'au găsit atunci pe Rin și care formau o parte din viața și cultura populară, iar toate acestea acolo de mult nu se mai cunosc.

Am avut prilejul să țin o prelegere înaintea unui public intelectual mai mare din *Luxemburg*, ai cărui locuitori, din punct de vedere cultural, au o situație de ermafrodit, între Franța și Germania. Aci, în Luxemburg, se învață limba franceză și limba germană în aceeaș măsură. In conversația zilnică însă oamenii se folosesc de un dialect propriu, care diferă mult de limba germană literară, încât se poate numi aproape o limbă proprie. Cu acest public n'am vorbit în limba literară germană, ci în dialectul meu ardelean, care, ca și dialectul luxemburgez, formează o limbă proprie, întrucât de exemplu, copiii țăranilor dela noi, dacă încep să meargă la școală, trebue să învețe limba literară dela început.

Publicul meu din Luxemburg m'a înțeles din cuvânt în cuvânt! Ce vrea să zică aceasta? Nici mai mult nici mai puțin decât cea mai bună dovadă că emigrații din Luxemburg au păstrat opt secole cu tenacitate necrezută limba lor, prin urmare și astăzi, după un timp de aproape o mie de

www.dacoromanica.ro

ani de izolare, o înţelegere cu Luxemburg e posibilă. Cu acest exemplu, care se mai poate completa cu altele nenumărate, vreau să confirm dovada că Saşii din Ardeal au rămas, în ce priveşte naţionalitatea lor dela început, aceiaşi până astăzi. Francii de pe ţărmul stâng al Rinului şi, astfel formele şi obiceiurile vieţii lor ne pot reconduce la neamul franc. De exemplu, au adus de pe lângă Rin vinicultura, pe care o cultivă şi astăzi, în văile dealurilor Ardealului, şi pentru care folosesc şi astăzi tot acele expresiuni speciale, pe care le-au adus de pe Rin şi îşi au origina în cercul culturei romane, care a fost sădită în acea regiune sub regimul lui Iuliu Cesar.

Formele, în ale căror cadre trăieşte ţăranul nostru ardelean, se pot considera drept acelea ale unei unităţi severe. Sub forma exterioară faptul se observă în aşezarea satelor, în care casele stau strânse una lângă alta, iar în mijlocul lor se află pe un loc mai înalt biserica, bine fortificată. Bisericile noastre fortificate aflătoare în Ardeal, sunt renumite prin frumuseţea arhitectonică şi prin puterea în care ni se arată de secole. Şi arhitectura caselor e consliderabilă. După cum bisericile noastre construite in piatră au păstrat caracterul stilului occidental, tot aşa şi casa ţărănească arată până astăzi caracteristica construcţiei france, care înainte de toate, e marcată prin frontul înalt, edificat spre stradă. Aşa cum unitatea satului atrage atenţia, la fel şi casa, ca o parte a totalităţii, formează o unitate strâmt mărginită, în care casa de locuit, grajdurile şi clădirile celelalte de gospodărie stau în legătură unitară de spaţiu. Curtea ţărănească e o lume mică pentru ea însăş şi, totuş, e legată cu mii de fire de comunitatea care e înconjoară. Această comunitate e după chipul de aşezare a satului, strânsă cu legăturile tari ale tradiţiei şi stratificării sociale. E o viaţă îngustă, dar bine orânduită, încât fiecare individ, dela copil până la moş, îşi ocupă locul în mod organic, rămânând conştient de drepturile şi datoriile sale. Forma fundamentală a organizaţiei acestei comunităţi de viaţă ţărănească o formează *Vecinătatea*. „Vecinătatea" cuprinde pe locuitorii unei străzi sau ai unei părţi a comunei, situate spaţial laolaltă, care se întinde în toate relaţiile vieţii.

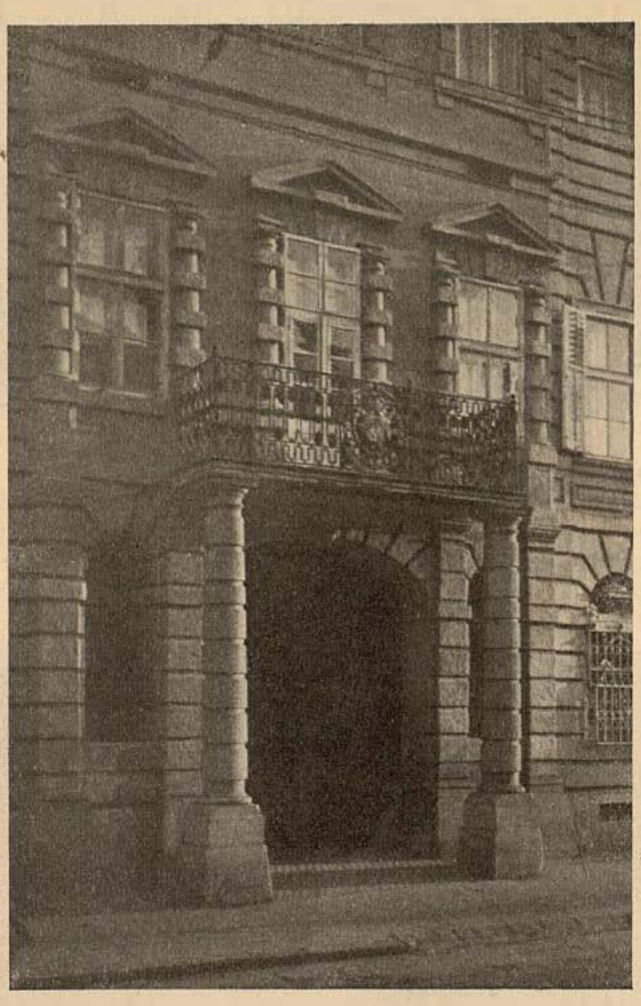

Poarta palatului consistoriului evanghelic din Sibiiu

Momentele principale ale vieţii ţărăneşti le formează evenimentele in legătură cu anotimpurile, de exemplu sămănatul, recolta, etc., mai departe serbările familiare, naşterea unui copil, serbările nupţiale, moartea. Toate acestea nu sunt numai treaba indivizilor şi familiei lor, ci se extind şi la totalitate, deci şi la vecinătate. Vecinătatea e o organizaţie fermă, are funcţionarii ei cu o mare putere executivă, ea stă, ca toate organizaţiile Saşilor din Ardeal, în legătură organică cu biserica, aşadar şi preotul are în această organizaţie întemeiată o poziţie cu caracter regulător şi conducător. Vecinătatea are de scop, mai înainte de toate, ajutorarea reciprocă: cu ocazia serbărilor nupţiale fiecare vecin aduce un obiect util, pentruca astfel să facă posibilă celor cununaţi fondarea unei gospodării: in schimb toţi vecinii iau parte apoi la această serbare nupţlală, care durează vre-o câteva zile. Vecinii îl duc şi pe mort la odihna veşnică, va să zică prin ceremoniile obişnuite familia dă pe decedat înapoi iară totalităţii din care a făcut parte, şi aşa înmormântarea ţărănească e după vechile obiceiuri păgâne mai cu seamă o treabă atât a comunei cât şi a familiei, ceeace e un semn de o apartinenţă tare, trecând si peste familie şi care îl leagă pe cetăţenli noştri într'un mod indisolubil de comună. Comunitatea se extinde natural şi la viaţa economică a ţăranului. Sâmbătă seara oamenii mătură străzile comunei, iar vecinii sunt obligaţi a da vecinului ajutor la construirea casei sale. Vecinătatea constituie diferîte organizaţii economice, de exemplu cooperative şi societăţi de depuneri (societatea Raiffeisen), la nevoe mai cumpără şi o maşină de treerat.

Din cele explicate se poate vedea cum cele amintite de mine există de fapt, şi conjoncţiunea formelor de viaţă din Evul Mediu cu metoda modernă de economie e cu totul sănătoasă, posibilă şi raţională. Forma cea veche a vecinătăţii din Evul Mediu, părerea populară cea veche, care se poate urmări până în timpurile păgâneşti, nu e atât de invechită şi regresivă, cum cred cei din ţările occidentale, dar trebue să fie corect aplicată, ca să poată ţine pas cu cea nouă. Şi dacă acestea se vor face, ea va putea rămâne ca şi mai inainte celula originară cea mai puternică a vieţii întregi a poporului. Organizaţia noastră populară nu cuprinde numai pe cei mari, ci până la copil şi pe fiecare membru al comunei. Aşadar, mai cu seamă fetele şi feciorii comunei sunt cuprinşi în organizaţii separate. Fetele formează societatea surorilor.

www.dacoromanica.ro

condusă de fata mai în vârstă (Altmagd) şi care are o supraveghere foarte aspră în privinţa purtării şi moralei, mai cu seamă în aşa numita şezătoare, care are loc în timpul iernei. Iar feciorii intră până la însurătoare în societatea feciorilor, care e condusă de feciorul cel mai în vârstă, care are să judece cu prilejul întrunirilor temporare asupra feciorilor vinovaţi. Dovadă de ce poziţie dătătoare de măsură ocupă preotul în aceste organizaţii populare e şi faptul că societate feciorilor dacă vrea să aranjeze o petrecere, trebue să aibă de fiecare dată în acest scop voia preotului, iar în fraza stereotipă preotului i se zice: Domnule Tată (Herr Vater).

Dela „Zilele Asociaţiei" din Braşov în vara 1930
Alaiul femeilor

Biserica după cele spuse ocupă în viaţa populară o poziţie dominantă. Dacă preotului i se zice de către toţi locuitorii satului: Domnule Tată (Herr Vater), iar preotesei Doamnă Mamă (Frau Muter), această chemare nu cuprinde numai un respect şi o intimitate, ci cuprinde şi un sens mai adânc, un obligament moral pentru preotul şi soţia sa în toate privinţele faţă de comuna întreagă. Preotul nu trebue să fie numai duhovnic, ci trebue să fie şi sfătuitor politic, conducător economic, cu un cuvânt centrul culturii populare. Dacă se poate eventual obiecta, că această poziţie centrală a preotului ar putea forma din când în când un desavantaj pentru chemarea duhovnică, trebue să observăm că imperativul categoric prescrie unui conducător de sate al minorităţilor un astfel de cerc de activitate. Acei fraţi români, cari au trăit înaintea războiului ca minoritate, mă vor înţelege prea bine. Preotul român era înaintea războiului deasemenea vertebra naţiunii sale în Ardeal şi, cum văd, şi-a menţinut şi după realizarea dorinţelor naţionale, în cele mai multe cazuri această poziţie. Biserica noastră e luterană şi ca atare pune în centrul vieţii ei evanghelia, voinţa religioasă liberă a fiecărui creştin. Biserica noastră e corespunzătoare caracterului ţăranilor noştri, mai puţin pietistă şi mai mult raţionalistă, ceeace însă nu înseamnă că ţăranul nostru se lipseşte de un simţ şi de o viaţă religioasă. Dar el e tăcut şi nu arată mult din aceasta. Impreună cu biserica, *şcoala* noastră confesională e purtătoarea vieţii intelectuale. Cum am spus şi mai înainte, şcoala stă în cea mai strânsă legătură cu biserica, şi anume într'un fel foarte organic, adică fiecare învăţător al şcoalei primare trebue să fie şi absolvent al seminarului teologic, aşa dar să poată prevedea totdeodată şi serviciul unui preot-locţiitor sau al unui organist, şi fiecare profesor trebue să termine studiile sale la o universitate teologică. Prin urmare, ne bucurăm de acel avantaj mare, că profesorul ocupă numai după ce a fost vre-o câţiva ani sau decenii învăţător, ca persoană matură postul de preot. Aşadar e de mare însemnătate ca preotul să fie atât om de şcoală cât şi preot, căştigându-şi prin aceasta o privire mai deschisă şi mai largă pentru viaţa sa mai departe, având totodată afară de dreptul din oficiu şi dreptul sufletesc să poată sta în fruntea şcolii. Câte datorii are şi in această calitate, dacă aş vrea să arăt, mi-ar ajunge numai un singur exemplar, excelent, acela al unui preot din Sibiiu care are să supravegheze şi să administreze un liceu de băeţi, o şcoală reală, un liceu de fete, mai multe şcoli primare, grădina de copii, un orfelinat, muzeul cel mare al lui Brukenthal şi alte instituţii.

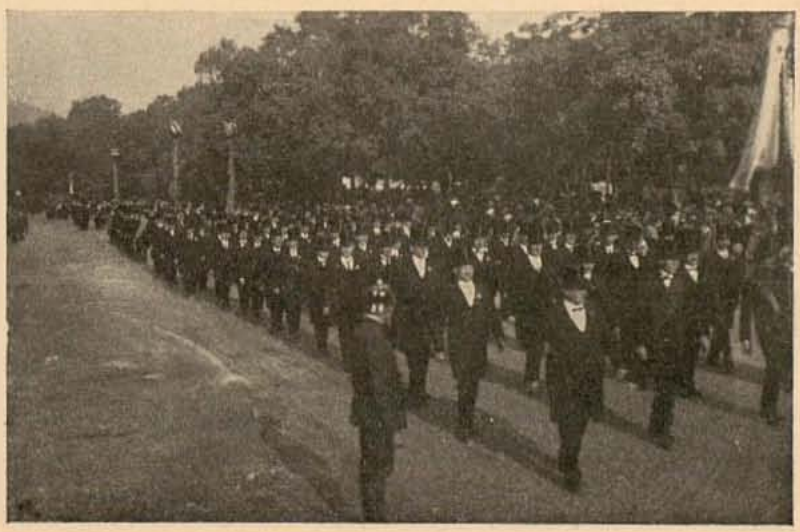

Alaiul „domnilor"

Viaţa noastră a fost foarte desvoltată, şi ne dăm şi astăzi, în împrejurările materiale atât de critice, cea mai mare silinţă să rămânem pe culmea timpului. Avem 5 licee germane de confesiune augsburgiană cu 8 clase, un şir întreg de instituţii superioare, precum un seminar pentru învăţători şi unul pentru fete, un seminar pentru învăţătoare de grădini de copii, şcoli de agricultură, şcoli industriale şi comerciale şi aproape 240 de şcoli elementare, adică fiecare comună a bisericii noastre susţine şcoala ei proprie. Acoperirea cheltuelilor urmează în mod voluntar, dar astăzi această acoperire

www.dacoromanica.ro

cauzează dificultăţi deabia suportabile, încât ţăranii numai cu mare greutate pot fi îndemnaţi, să-şi plătească contribuţiile punctual. Cu toate acestea putem zice că poporul aduce şi astăzi voluntar sacrificii mari pentru scopuri culturale. Ţăranul ştie foarte bine că o bună educaţie şcolară formează vertebra nu numai pentru existenţa intelectuală, ci şi pentru existenţa economică. Cu plăcere trimite pe fiul său, dacă a absolvit şcoala primară, în şcoala de perfecţiune, care în fiecare comună e condusă de preot şi învăţător, îl trimite şi la cursurile de agricultură, pe care le aranjează centrala societăţii pentru incurajarea agriculturii, sau la cursuri de contabilitate sau chiar pe 3 ani la şcoala de agricultură. In timpul cel mai recent ne ocupăm şi cu gândul de a înfiinţa o şcoală populară superioară, care a avut în Apus unsuccese atât de mare, mai cu seamă în Danemarca, Germania şi Elveţia. De probă am creiat o astfel de şcoală cu cursuri semestriale pentru băeţi şi pentru fete sperând într'un succes bun cu privire la cultura morală şi omenească în general. In general putem zice că educaţia în şcolile poporale şi-a ajuns scopul ei. Statistica a dovedit că la noi între Saşi nu există mai nici un analfabet. O parte dintre băieţii ţărani trec la meserii, iar altă parte cercetează universitatea.

Alaiul fetelor în port de ţară

Lăsând deoparte ambele forme principale intelectuale şi sufleteşti, adică şcoala şi biserica, viaţa poporală curge atât în oraş cât şi la sate în albia societăţilor foarte desvoltate. In oraşe se simt natural mai puţin tradiţiile unei convenţii legale a obiceiurilor şi uzurilor, în schimb avem însă aci centrele vieţii organizatoare răspunderea de conducere, care presupune o disciplină individual stăpânită. Reuniunile se extind asupra vieţii sociale şi artistice care se pronunţă în reuniuni muzicale şi de cântece, iar pe terenul social în reuniunile femeilor şi alte organizaţii de ajutorare, pe terenul literar şi sportiv. Aşa cum se găsesc în lumea întreagă, atât o lipsă cât şi o virtute a poporului german, le găsim acestea şi la Saşii din Ardeal. Începând dela clubul popicelor, care mijloceşte numai o societate plăcută, toţi sunt organizaţi până la instituţiile cele mai utile şi ideale. Se poate vorbi şi la Saşii ardeleni de o supraorganizaţie şi întâmpinarea că armătura culturei a devenit prea mare şi grea, ca să poată fi suportată, se întrebuinţează în general, dar totuş se poate zice, ca trăsătură fundamentală, că toate aceste organizaţii în esenţă n'au devenit prea mecanice ca să poată fi comparate cu o maşină cu mersul în vid, ci aproape pretutindeni încurajează viaţa intelectuală.

Alaiul fetelor în port de oraş

Din toate explicaţiile mele rezultă cu consecvenţă naturală teza fundamentală, pe care doresc să o emit pentru năzuinţeie Saşilor noştri din Ardeal privitor la cultura populară. Dacă trec acuma în regiunea culturei populare, pot spune chiar în contradicţie cu fundamentele lucrărilor culturei poporale în Statele Apusului, că noi n'avem nevoe de acel aparat complicat şi adânc, de care au ei acolo trebuinţă ca să poată ajunge la inima poporului. Noi ne adăpăm încă zilnic dintr'o cultură populară naturală, dintr'o naţiune nestricată, aşadar nu suntem siliţi să ne folosim de un sistem învăţat al culturei populare, de care au eventual cei de dinafară nevoie.

Noi avem bucuria ca şi poporul român, a proceda la desvoltarea organică pe baza celor existente. Ţăranul nostru are o cultură *omenească* bună şi un tact de inimă foarte fin, care îl apără de semicultura atât de periculoasă a proletariatului din oraşele mari. Ceeace mai putem adăuga, pe lângă ce s'a dat de către viaţă şi de către şcoală, e atâta, ca să introducem în mod precaut poporul nostru în cursul culturei timpului actual, întrucât acest bun de cultură corespunde necesităţilor noastre. Aşadar nu vom lua, fără să alegem, ceeace ne dă oraşul mare referitor la literatură, cinematograf, teatru şi muzică, ci vom alege, păstrând între aceste lucruri o distanţă spaţială şi temporară, ce ne pare că ar avea o valoare, că e moral şi durabil, ce e apt să întreacă

www.dacoromanica.ro

sgomotul zilei. Aşadar, căutăm o cultură populară organică, şi nu vom servi pe oamenii noştri cu materie ştiinţifică, ci înainte de toate vom avea în vedere situaţia lor totală atât sufletească precum şi socială şi vom prelucra mai adânc fapte din viaţa intelectuală şi artistică a trecutului şi a prezentului, făcându-i toate acestea plăcute. Incercăm a deslega problema, cum îşi poate câştiga deocamdată fiecare individ al poporului nostru o educaţie specială pentru profesia sa, fiindcă aceasta e în practică de cea mai mare importanţă, şi mai departe cum s'ar putea îmbina această educaţie specială în fel natural cu cultura generală omenească. Aceea însă, ce numim cultură omenească nu depinde atât de cantitatea cunoştinţelor ştiinţifice, ci de felul cum am primit şi cum ne-am însuşit cele mijlocite. Fiindcă numai acelea, pe care le-am primit şi le stăpânim şi sufleteşte, sunt ştiinţă adevărată, celelalte toate vin pe neaşteptate şi dispar iară fără să lase vreo urmă. In acest sens suntem în plăcuta situaţie de a-l putea conduce pe poporul nostru în spre o cultură populară organică.

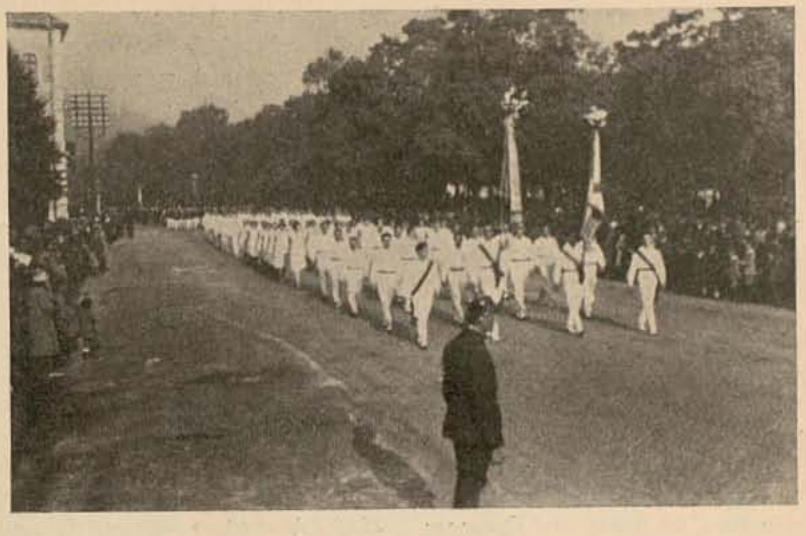

Alaiul băeţilor Saşi

Centrala noastră pentru cultura poporului (Kulturamt) nu e o societate, ci un institut în care activitatea principală nu o împlinesc funcţionari onorifici, ci specialişti salarizaţi, cari îşi pun toată ştiinţa şi activitatea vieţii în folosul institutului.

Aceasta ne oferă avantajul să putem lucra metodic şi să dăm activitate aleasă. Căci sunt de părere că faptul că în privinţa fundamentului culturei populare a trebuit să aruncăm, desaprobând din când în când, o privire *răutăcioasă* către Apusul Europei, nu ne împiedică să învăţăm din Europa centrală, ce s'a făcut acolo în mod exemplar şi anume metoda, temeinicia şi punctualitatea lucrărilor speciale. In acest sens ostenim, ca să realizăm un institut menit să aducă pe concetăţenii noştri să păstreze punctualitatea şi ordinea în lucrările lor.

Atât punctualitatea cât şi ordinea pot fi considerate la prima privire ca un lucru secundar, dar de fapt sunt unul dintre cele mai excelente mijloace de educaţie şi pentru interiorul individului. Institutul nostru are scopul de a satisface tuturor cerinţelor de ordin spiritual ale naţiunii germane din România. Ţinta lui prin urmare e cu mult mai extinsă, dincolo de limitele aşa zisei culturi a poporului. Cuprinsul acestei activităţi prin sine însuşi nemăsurat de larg, va fi întrucâtva limitat, dacă vom adăugi că noi vom interveni numai acolo, unde posturile existente sau cele ce se vor înfiinţa, nu vor conduce activitatea pe drumul cel drept.

Aşadar, înainte de toate, avem să muncim acolo unde de ex., grupa coloniştilor în Bauat sau cea din Bucovina singure nu pot ajunge scopul, care însă se poate realiza numai pe cale raţională, şi anume pentru o regiune mare în mod central şi special. De exemplu, vreau să accentuez că ar fi foarte neeconomic, ba şi imposibil, ca Şvabii din Banat să-şi susţină singuri un teatru german sau să aranjeze concerte mari, atâta timp cât noi prin organizaţia noastră centrală le putem aranja acestea mai toate cu un succes bun servind toate regiunile, adică Cernăuţi, Braşov, Sibiu, Timişoara, etc. Biroul nostru cuprinde 6 secţii, corespunzând astfel regiunilor de lucru celor mai importante; fiecare secţie e condusă de un şef de secţie specialist.

Alaiul călăreţilor

Activitatea noastră cuprinde:

1) Cultura populară;
2) Cultura superioară;
3) Literatura;
4) Presa;
5) Biblioteca;
6) Secţia pentru informaţii, lămuriri profesionale, secţie practică, probleme academice.

Cercul de activitate cel mai mare îl are nici vorbă cultura populară. Această secţie tratează chestiunile bibliotecii, prelegerilor, fotografiei şi filmului, teatrul de diletanţi la sate, mijloacele pentru învăţământul în şcolile primare,, cursurile

www.dacoromanica.ro

de educaţie populară. Această secţie se ocupă foarte mult cu procurarea şi punerea la dispoziţie a mijloacelor necesare pentru cultura populară. Până în prezent au primit aproape 500 comune biblioteci populare cu cataloage tipărite şi formulare de administraţie. Dintre instituţiile de împrumut trebue să ne gândim la arhiva diapozitivelor, în care se află 350 conferinţe cu diapozitive, care pot fi împrumutate ori când. La cerere împrumutăm şi aparatul de proiecţie; de altfel avem punctul de vedere, ca fiecare comună (şcoală sau societate) să-şi procure după putinţă un aparat propriu de proiecţie, pentru ca aceste conferinţe să se poată ţine pretutindeni după o anumită regulă.

Pentru teatre la sate am pus la dispoziţie cataloage, din care se pot alege piesele teatrale. In baza acestor cataloage preoţii şi învăţătorii ne cer cărţile respective. Se înţelege dela sine că la sate lucrăm astfel încât angajaţii noştri ţin conferinţe intrând cu ţăranii într'o legătură mai apropiată şi încearcă a forma lucrul nostru mai intensiv prin influenţare personală.

Dar încercăm să lucrăm stăruitor prin educaţia unui strat de conducători spirituali. Foarte mult depinde de concepţia spirituală-morală generală a stratului conducător în popor. Susţinem o bibliotecă centrală, care are de scop să pună la îndemâna cercurilor intelectuale dela sate regulat un material bun de citit. In regiunile cele mai depărtate ale ţării, din Basarabia până în Banat, din Dobrogea până în Bucovina, trimitem zilnic prin poştă, literatura cea mai recentă, precum şi opere valoroase ale literaturii mai vechi, spre încurajarea şi adâncirea spiritului. Aceste cărţi ni se înapoiază regulat, după ce au fost citite. Afară de acestea aranjăm anual în luna Septemvrie la Sibiiu un curs academic, la care invităm profesori universitari din ţară şi din străinătate. Aceste cursuri au de scop să încurajeze diferitele profesiuni academice. Aranjăm cursuri speciale de tehnică, medicină, teologie şi ştiinţe economice. Sute şi sute de ascultători din România întreagă se întrunesc, cu această ocazie, iar participanţii, între cari se găsesc şi mulţi bărbaţi conducători, fac cunoştinţă intimă, cursul fiind astfel cu mult mai valoros decât un congres sunător de o scurtă durată. Organizăm mai departe teatrul german profesional pentru 15 oraşe ale României. Aducem şi artişti de renume, pianişti, cântăreţi, cultivând totodată în toate oraşele şi serate de recitări literare. In sfârşit toată această muncă trece şi peste poporul nostru spre gândul general şi etern al umanităţii: Nu din politică, ci din chibzuinţă, din politica culturală, din înţelegerea reciprocă şi toleranţa popoarelor pleacă împăcarea. In acest sens am încercat prin acţiuni mai mari să realizăm gândul cultural de înţelegere. Doresc să amintesc numai acţiunea cea mai mare care mi-a fost permis să o conduc personal, şi anume expoziţia de artă populară la Berlin, care a fost sprijinită de „Astra", cunoscuta asociaţie culturală din Sibiiu, şi de Legaţia Regală Română din Berlin.

Această expoziţie s'a deschis într'o sală dintre cele mai distinse din Berlin cuprinzând splendide opere de artă populară române, ungare şi săseşti, în prezenţa miniştrilor germani şi reprezentantului Legaţiei Regale Române. Ministrul cultelor al Germaniei, d-nul Becker, a ţinut personal cuvântarea festivă, aproximativ 500 de ziare şi reviste germane au luat act în mod foarte recunoscător de această acţiune, accentuând în deosebi gândul vieţii paşnice între popoare, care se pronunţă prin sprijinul reciproc pe terenul artei şi portului popular din Ardeal. Oraşul Berlin a trimis peste 25.000 de elevi ca vizitatori în expoziţie. Astfel s'a făcut în capitala Germaniei cea mai folositoare propagandă pentru cultura populară a ţării noastre şi pentru înţelegerea relaţiilor existente în Statul nostru. Aşa cum păşeşte cultura populară săsească înainte, într'un lucru reciproc, durabil şi fertil cu asociaţia culturală română din Sibiiu, am avut intenţia ca prin expoziţia noastră să servim şi publicităţii Europei un document referitor la împrejurările de fapt, care există în viaţa unei naţiuni adevărate, fiindcă chipul descris de presa politică, cum ştim cu toţii, numai în cazurile cele mai rare poate fi oglinda vieţii care se desvoltă între naţiuni.

RICHARD CSAKI

Sibiiu *Directorul Centralei p. Cultura poporului*

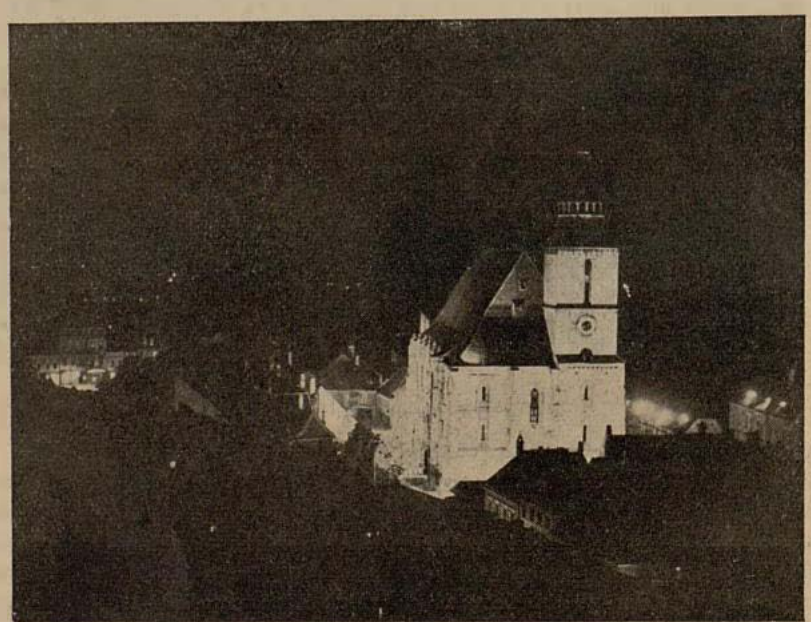

Biserica Neagră la lumina farurilor

www.dacoromanica.ro